

LAPIN ELINTARVIKEOHJELMAN LUOMISPROSESSI

Arktinen biotalous

Tanja Häyrynen

Opinnäytetyö

Luonnonvara-ala

Alueiden käytön suunnittelun ylempi amk

Agrologi (ylempi AMK)

2017

Luonnonvara-ala
Alueiden käytön suunnittelu
Agrologi (YAMK)

Tekijä	Tanja Häyrynen	Vuosi	2017
Ohjaaja(t)	Veikko Kärnä		
Toimeksiantaja	Lapin liitto		
Työn nimi	Lapin elintarvikeohjelman luomisprosessi		
Sivu- ja liitemäärä	67 + 2		

Opinnäytetyö on osa Lapissa tehtävää biotalouden mahdollisuuksien kartoittamista sekä haltuunottoa. Idea Lapin elintarvikeohjelmasta syntyi Arktinen älykäs maaseutuverkosto -klusterin eli maaseutuklusterin elintarviketeemaryhmä työskentelyn aloitusvaiheessa. Maaseutuklusteri toimii monien eri hankkeiden toimintamallina. Opinnäytetyön tekijä toimii Arktinen biotalous -hankkeen projektipäällikkönä. Arktinen biotalous -hanke koordinoi ja viestii biotalouden mahdollisuuksista sekä kokoaa arktisen biotalouden kehittämisohjelmaan konkreettiset toimet toteutettavaksi vuoteen 2025.

Opinnäytetyön tavoitteena on luoda tärkeä väline elintarvikealan systemaattiseen kehittämiseen maaseutuklusterin edustaman älykkään erikoistumisen kautta. Työn tutkimuskysymyksinä ovat seuraavat: 1. Minkälainen oli elintarvikeohjelman työprosessi? 2. Minkälaisia pullonkauloja työn aikana on kohdattu ja miten niistä on menty eteenpäin? 3. Miten elintarvikeohjelma on otettu vastaan ja miten tästä jatketaan eteenpäin?

Työn tietoperustana on laajasti maaseudun kehittäminen. Maaseudun kehittämisessä pohditaan muun muassa yleisesti kehittämistoimintaa, paikallista kehittämistä, biotaloutta, maaseudun rakennemuutosta, elintarviketaloutta, ja Lappia kehittämiskohteena. Työn menetelmänä käytettiin toimintatutkimusta yhdeksän eri syklin kautta tarkasteltuna. Tärkeimpinä tarkastelusykleinä toimivat elintarviketeemaryhmän toiminta ja erityisesti elintarvikeohjelman työpajat. Toimintatutkimuksen tutkimusaineistona oli 81 erilaista tapahtumaa ja tilaisuutta, jotka avataan sykleittäin. Tapahtumat ja tilaisuudet löytyvät kootusti liitteestä 1.

Keskeisenä tuloksena Lapin elintarvikeohjelman luomisprosessista syntyi Lapin elintarvikeohjelma, joka linjaa vuoteen 2025 saakka konkreettiset toimet, joilla Lapin elintarvikeala saadaan nousuun. Elintarvikeohjelma löytyy liitteestä 2 sekä verkkojulkaisuna osoitteesta <https://issuu.com/lapinliitto/docs/elintarvikeohjelmaa4>. Tämän työn johtopäätöksenä voidaan todeta, että laajalla, avoimella ja sitouttavalla yhteistyöverkoston työskentelyllä voidaan saada aikaan käytännönläheinen ohjelma. Tätä opinnäytetyötä voidaan tehokkaasti hyödyntää eri strategioiden ja ohjelmien luomisessa.

Asiasanat biotalous, elintarvikeala, maaseudun kehittäminen
Muita tietoja Työhön liittyy Lapin elintarvikeohjelman verkkojulkaisu.

School of natural resources
Master's Degree Programme in Land Use
Planning, Agronomist

Author(s)	Tanja Häyrynen	Year	2017
Supervisor(s)	Veikko Kärnä		
Commissioned by	Regional Council of Lapland		
Subject of thesis	The creation process of Lapland's food program		
Number of pages	67 + 2		

This thesis is part of the exploration and takeover of opportunities in bioeconomy in Lapland. The idea of Lapland's food program was born when the food theme group began its work under the Arctic Smart Rural Community cluster. The rural cluster is as a development model for many different projects. The author of the thesis is the project manager of the Arctic bioeconomy project. The Arctic bioeconomy project coordinates and communicates the opportunities of bioeconomy and brings together concrete actions for the Arctic bioeconomy development program by 2025.

The aim of this bachelor's thesis is to create an important tool for the systematic development of the food sector through the smart specialization represented by the rural cluster. The research questions of the work are: 1. what kind of work process was there behind the food program? 2. What kind of bottlenecks have been encountered during work and how they have been overcome? 3. How is the food program been received and how will the work continue?

The information base for this work is broadly rural development. Rural development reflects, among other things development in general, local development, bioeconomy, rural restructuring, food economy and Lapland as a development target. As a method of work an action research was used over nine different cycles. The most important review cycles were the activities of the food theme group and in particular the food program's workshops. The research material of the action research consisted of 81 different events that are opened in cycles. The events can be found in attachment 1.

As a key result of the Lapland food program's creation process Lapland's food program was published. Lapland's food program will lead to concrete actions to increase the Lapland food sector by the year 2025. The food program can be found in attachment 2 and as an online publication in Finnish at <https://issuu.com/lapinliitto/docs/elintarvikekomitea4>. As a result of this work it can be concluded that a wide-ranging, open and engaged network can create a pragmatic program by working together. This thesis can be effectively utilized in creating different strategies and programs.

Key words bioeconomy, food industry, rural development
Special remarks The thesis includes online publication of Lapland food program.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. MAASEUDUN KEHITTÄMINEN	3
2.1 KEHITTÄMISTOIMINTA	3
2.2 PAIKALLINEN KEHITTÄMINEN	7
2.3 BIOTALOUS.....	8
2.4 MAASEUDUN RAKENNEMUUTOS	11
2.5 MUUTOS ON MAHDOLLISUUS.....	13
2.6 LÄHIRUOKA	17
2.7 ELINTARVIKETAALOUS	17
2.8 KEHITTÄMISKOHTENA LAPPI	18
2.9 POLITIIKKA.....	22
3. TOIMINTATUTKIMUS TYÖSTÖVÄLINEENÄ	25
4. LAPIN ELINTARVIKEOHJELMAN PROSESSI	28
4.1 IDEA LAPIN ELINTARVIKEOHJELMAN TAKANA.....	28
4.2 ALOITUS	31
4.3 ELINTARVIKETEEMARYHMÄN TOIMINNAN ALOITUS.....	33
4.4 ELINTARVIKETEEMARYHMÄN 1. TYÖPAJA, NYKYTILAN KARTOITUS	35
4.5 ELINTARVIKETEEMARYHMÄN 2. TYÖPAJA; SWOT JA VISIO	40
4.6 ELINTARVIKETEEMARYHMÄN 3. TYÖPAJA; TOIMENPITEET JA TAVOITTEET	44
4.7 ELINTARVIKETEEMARYHMÄN 4. TYÖPAJA; PROJEKTIT JA BUDJETTI	47
4.8 ELINTARVIKETEEMARYHMÄN 5. TYÖPAJA; OHJELMAN LOPPUVILAUKSET	57
4.9 LAPIN ELINTARVIKEOHJELMAN JULKAISU JA JALKAUTTAMINEN	59
5. TUOTOKSENA LAPIN ELINTARVIKEOHJELMA	63
6. POHDINTA.....	66
LÄHTEET	68
LIITTEET	72

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aihe on Lapin elintarvikeohjelman luomisprosessi. Opinnäytetyö liittyy Lapissa tehtävään biotalouden kehittämisohjelman työstämiseen. Elintarvikeohjelmasta poimitaan osia kattavaan biotalouden kehittämisohjelmaan, joka tähtää toimenpiteillään vuoteen 2025 sekä osia työstön alla olevaan Lappi-sopimukseen, jota laaditaan vuotta 2021 silmällä pitäen. Lapissa toimii moderni maaseutuklusteri, joka on ottanut yhdeksi painopisteekseen elintarvikkeet. Maaseutuklusterissa on syntynyt tarve konkreettiselle elintarvikeohjelmalle, joka sisältää selkeän vision sekä konkreettiset toimenpiteet vuoteen 2025 saakka.

Aihe liittyy alueiden käytön suunnittelun ylempään ammattikorkeakoulututkintoon siten, että elintarvikeohjelmaa työstettäessä kartoitetaan koko Lapin laajuiset toimet, jotka vaikuttavat siihen, miten alueiden käyttöä tulisi suunnitella elintarvikealan osalta. Lisäksi aihe liittyy alueiden käytön suunnitteluun siten, että Lapissa on 1400 maatilaa, jotka tuottavat raaka-ainetta elintarvikkeiden jalostajille, ja lisäksi osa jalostuksesta tehdään suoraan tiloilla. Lapin liitto on toimija, joka tekee linjauksia koko Lapin kehittämistä varten ja auttaa siten aluetta pysymään vahvana harvaan asuttuna alueena.

Työn tekijä on projektipäällikkönä Lapin liiton Arktinen biotalous -hankkeessa, jossa tehdään Lapin biotalouden kehittämisohjelma vuoteen 2025. Elintarvikeohjelma tulee linjaamaan koko Lapin elintarvikealan tulevaisuutta, sen rahoitusta, koulutusta ja uudenlaista yrittäjyyttä, jota synnytetään alueelle parantamaan Lapin elinvoimaisuutta ja vetovoimaisuutta elintarvikealan kautta. Maaseutu pysyy asuttuna aina, kun maaseutua kehitetään.

Käytännössä kehittämistarve on olemassa systemaattiselle kehittämistoiminnalle, jolla nostetaan Lapin elintarvikealan uudelle tasolle. Aiemmin systemaattinen ote kehittämiseen on puuttunut elintarvikealan puolella, joten nyt on loistava tilaisuus tehdä muutos tähän asiaan. Luomalla yhteinen visio ja toimenpiteet toimijoita on helpompi sitouttaa yhteiseen toimintaan elinvoimaisen ja rikkaamman Lapin puolesta.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kertoa Lapin elintarvikeohjelman työstämisestä. Elintarvikeohjelmalla katetaan alueiden käytön kestävää suunnittelua konkreettisin visioin ja toimin vuoteen 2025.

Opinnäytetyön tavoitteena on luoda tehokas väline elintarvikealan systemaattiseen kehittämiseen monille tahoille Lapin maakunnassa. Työssä käytettävä toimintatutkimus auttaa ihmisiä tarkastelemaan sitä, miten elintarvikeohjelma on prosessinomaisesti tehty, minkälaisia vaiheita on käyty läpi sekä minkälaisia solmukohtia on kohdattu ja miten niistä on jatkettu eteenpäin. Opinnäytetyöstä hyötyvät kaikki Lapin maakunnassa asuvat ja työskentelevät sekä kaikki kansainväliset ja valtakunnalliset harvaan asutut alueet, joille toimintamallia ja ohjelmaa viedään tietouteen.

Tutkimuskysymykseni opinnäytetyössä ovat seuraavat:

1. Minkälainen oli elintarvikeohjelman työprosessi?
2. Minkälaisia pullonkauloja ohjelman työstämisen aikana on kohdattu ja miten niistä on menty eteenpäin?
3. Miten elintarvikeohjelma on otettu vastaan ja miten tästä jatketaan eteenpäin?

2 MAASEUDUN KEHITTÄMINEN

2.1 Kehittämistoiminta

Tietoperustana Lapin elintarvikeohjelman prosessille on maaseudun kehittäminen. Aiheen ja näkökulman kannalta keskeiset käsitteet ovat maaseudun kehittäminen ja elintarvikeohjelma. Aiheeseen on todella paljon hyödynnettävää tietoa. Tässä luvussa esitän tärkeimpiä asioita, jotka liittyvät itse opinnäytetyön tavoitteisiin. Tärkeimpinä lähteinä ovat maa- ja metsätalousministeriön tuottamat materiaalit, Lapin liiton strategiat, Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma sekä muut maaseudun kehittämiseen liittyvät strategiat, ohjelmat ja tutkimukset.

Maaseudun kokonaisvaltaisen kehittämisen voidaan nähdä kattavan laajemmin koko maaseudun kehittämisen eikä vain perinteistä maa- ja metsätalouden kehittämistä. Erilaisten kehittämisohjelmien kautta voidaan nähdä, mitä maaseutu on ja minkälaisia kehittämismahdollisuuksia sieltä löytyy. Tällaista kokonaisvaltaista maaseudun kehittämistä kutsutaan integroiduksi maaseudun kehittämiseksi, jossa on tunnistettu, että maaseudun kehittäminen sektoreittain on teholtaan heikkoa. Integroidussa maaseudun kehittämisessä halutaan nähdä laajemmin kehittämistoimintojen vaikutukset. Maaseudun kehittämisessä tarvitaan maaseutupolitiikkaa ja ymmärrystä siitä, mitä se voi tuoda kehittämistyöhön. (Voutilainen & Tapio-Biström 2007, 13–15.) Sitouttamalla eri sektoreiden ja tahojen toimijat voidaan saada suuria muutoksia aikaan maaseudulla.

Kehitysmaiden väestöstä suurin osa elää maaseudulla. Maaseudun kehittämistä tehdään ympäri maailmaa, ja kehittämistä tarvitaan erityisesti vähiten kehittyneillä sekä harvimmin asutuilla alueilla. Kehittämistyötä tehdään muun muassa maaseudun kehittämiseen suunnattujen eri rahastojen ja strategioiden avulla. (Ministry for Foreign affairs of Finland 2009, 4-5, 93–99.)

Suomen pinta-alasta 68 prosenttia on harvaan asuttua maaseutua, jossa on käyttämätöntä potentiaalia hyödynnettäväksi. Harvaan asutulla maaseudulla asuu vain alle kuusi prosenttia Suomen väestöstä, mutta siellä sijaitsee suurin osa biotalouden hyödynnettävistä raaka-aineista. Harvaan asuttujen alueiden vahvuuksina ovat muun muassa osaavat aktiiviset kyläyhteisöt ja ihmiset. Uudistuksia

tehtäessä niin sote- kuin maakuntapuolella tulee ottaa huomioon harvaan asuttujen alueiden erityisolosuhteet, sillä näillä uudistuksilla tulee olemaan vaikutus harvaan asuttujen alueiden hyvinvointiin ja erilaisten palveluiden saatavuuteen. Erityisesti lähiruokaan ja -energiaan keskittyvän toiminnan kasvu tulee olemaan lähivuosina tärkeä osa maaseudun parempaa tulevaisuutta. (Maa- ja metsätalousministeriö 2017, 13, 18, 36–38.)

Suomi on hyvin tunnettu metsistään. Vain kahdeksan prosenttia Suomen pinta-alasta on maatalousmaana. Palveluiden keskittäminen Etelä-Suomeen on ollut vahvasti näkyvillä useamman vuosikymmenen ajan. (Böhme 2002, 102–103.)

Suomalainen harvaan asutun alueen suunnittelu on toimintatapa, jota on muokannut Venäjän vallan alla oleminen, itsenäistyminen, erilaiset sodat ja muut historian tapahtumat. Alueellisessa suunnittelussa luotettiin ensin vain asianajajien panokseen, mutta myöhemmin annettiin tilaisuus myös muille osallistua alueelliseen suunnitteluun. (Böhme 2002, 105–120.) Tämän pohjalta on helppo hahmottaa, minkä vuoksi kaikessa alueellisessa kehittämisessä Suomessa on paljon byrokratiaa. Byrokratian purkutalkoot vievät aikaa ja vaativat asenteiden muuttamista kaikilla tasoilla, mutta ovat tarpeen, jotta maaseudun kehittäminen voi olla tulevaisuudessa mahdollista.

Harvaan asuttujen alueiden suunnittelu on riippuvainen monista eri tekijöistä. Suunnittelu on sidottu yhteen muun muassa lainsäädännön, strategioiden, alueiden kaavoituksen ja alueiden ominaispiirteiden kanssa. Euroopan harvaan asuttujen alueiden suunnittelu tähtää siihen, että harvaan asutut seudut nähdään uniikkeina ja kilpailukykyisiä alueina muihin alueisiin verrattuna. (Luukkonen 2011, 27–29.) Koko Euroopassa on sama tahtotila pitää harvaan asutut seudut asuttuna ja hyvinvoivina. Maaseudun kehittäminen on monessa suhteessa harvaan asuttujen alueiden suunnittelua ja kehittämistä.

Suomen tulisi olla esimerkki siitä, miten kaupungistuminen ja elinvoimainen maaseutu voivat olla molemmat yhtä aikaa läsnä. Ihmiset harvaan asutulla maaseudulla haluavat olla vaikuttamassa Suomen tulevaisuuteen. Ottamalla käyttöön hajautetut toimintamallit harvaan asuttu maaseutu käyttää voimavaroja älykkäästi, kasvattaa vientiä ja tuottaa hyvinvointia kaikille suomalaisille. (Maa- ja metsätalousministeriö 2017, 7.)

Suomalaisen yhteiskunnan ja aluehallinnon murrokset tuovat mahdollisuuksia tuottaa uusin tavoin palveluita, ja tätä kautta saadaan uusia työllistymisen muotoja. Yhteistyön tiivistyminen niin vapaaehtoistyön, palkkatyön kuin muidenkin toimintojen kesken helpottaa muun muassa yhteiskunnallista yrittämistä. (Maa- ja metsätalousministeriö 2017, 23.)

Maakuntien liitot ovat keskeisiä toimijoita oman alueen kehityksen suunnittelijana, kaavoittajana ja toteuttajana. Alueellistamalla erilaisia toimintoja ja toteuttamalla suurempaa itsehallintoa voimme nähdä alueiden omat erityispiirteet. Maakunnat ovat kuntayhtymiä, ja kaikki kunnat kuuluvat omaan maakuntaansa. (Jauhainen & Niemenmaa 2006, 205–208.) Tunnistamalla maakuntien omat erityispiirteet voidaan maaseudun kehittämiseen tarvittavia piirteitä vahvistaa ja siten auttaa kuntia elinvoimistumaan.

Keskeisin maaseudun kehittämistoimi on hyödyntää paikallista kehittämistoimintaa. Paikallisella aktiivisuudella, vapaaehtoistyöllä ja hanketoiminnalla saadaan tuloksia aikaan. Alueen ihmiset ovat paikallisen kehittämistoiminnan voimavarana. Leader-toimintatapa, kylätoiminta ja muu järjestötoiminta ovat paikallisen kehittämisen avaintekijöitä. Erityisesti kehittämistoiminnan resurssien turvaamisella saadaan jatkuvuutta maaseudun kehittämiseen. (Maa- ja metsätalousministeriö 2017, 24.)

Alueet ja aluekehittäminen ovat olleet jo muutoksen alla pitkään. Pidempiaikainen muutostrendi on ollut, että alueen kyky vahvistaa omaa kilpailu- ja innovaatiokykyään ja luoda paikallisista lähtökohdista kilpailukykyä on pysynyt vahvana. (Sotarauta & Mustikkamäki 2001, 13.) Maaseudun kehittäminen lähteekin paikallisen kilpailukyvyyn vahvistamisesta sekä omista innovaatiokyvyistään. Lisäksi nopeat tietoliikenneyhteydet ovat elinehto maaseudun kehittämiselle. Esimerkiksi Lapissa valokuituyhteys on saatavissa vain kuudessa prosentissa kotitalouksista (Maa- ja metsätalousministeriö 2017, 34).

Maaseudulla palveluelinkeinot ovat suurin työllistäjä ja teollisuuden työpaikkoja on enemmän kuin kaupungeissa. Erityisesti matkailu-, ravitsemus- ja hoitoalan palveluita on syntynyt lisää kaupunkien läheiselle maaseudulle. Suuntaamalla maaseudun kehittämistä kaupunkien läheiselle maaseudulle saadaan kaikkein

hyvinvoivimmat suomalaiset eli kaupunkilaisetkin mukaan maaseudun kehitystyöhön. (Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020, 42.)

Harvaan asutulla maaseudulla ja ydinmaaseudulla kehittämistyö tai ehkä paremmin sanottuna elvyttämistyö on tärkeää, jotta ikääntyvät ihmiset eivät jää ainoiksi asukkaiksi, vaan alueet saadaan pidettyä elinvoimaisina. Ikärakenne vaikuttaa kaikkeen kehittämistyöhön, sillä esimerkiksi palveluiden järjestäminen ja verotulojen saanti hankaloituu harvaan asutulla maaseudulla muun muassa väestön ikääntymisen myötä. (Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020, 42–43.)

Maaseudulla on enemmän miehiä kuin naisia, kun taas kaupungissa tilanne on päinvastainen. Yhdessä tekemisen ja talkootyön perinteen kautta ihmiset tulee saattaa yhteen maaseudun kehittämisen tueksi ja yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Maaseudulla on pääosin pienyrittäjiä ja yrityksiä, vaikka 42 prosenttia Suomessa toimivista yrityksistä sijaitsee maaseudulla. Yrittäjyys maaseudulla on kaiken työllisyyden perusta, joten maaseudun yrittäjien tukemiseen sekä uusien yrittäjien saamiseen maaseudulle tulee panostaa. (Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020, 43–44.)

Maaseudun kehittämistä koskevista hankkeista tiedotetaan hankkeiden koko elinkaaren ajan. Tiedottamisessa ja raporteissa tiedostetaan, kenelle viestintää kohdennetaan, ja toimia sen mukaisesti. Erityisesti tutkimustulosten ja esimerkiksi hankkeiden kautta kerättyjen tulosten levittämiseen laaditaan tarkka suunnitelma, josta pidetään kiinni, jotta tehokas tiedonlevitys taataan laajemmalle yleisölle. (Sutinen 1999, 104–107.) Monia hankkeita on rahoitettu eri rahastoista eri ohjelmakausien aikana. Näiden jo toteutettujen tai käynnissä olevien hankkeiden tulosten avulla levitetään hyviä käytäntöjä ja kehittämistoimia tehokkaammin kuin tekemällä jokaiselle alueelle omia samanlaisia hankkeita.

Yleisellä tasolla voidaan sanoa, että maaseudun kehittäminen tuo prosessina enemmän monipuolista taloutta ja parantaa elämänlaatua maaseudulla. Paikallinen maaseudun kehittäminen voidaan ymmärtää prosesseina, joissa paikalliset toimijat, ihmiset, ryhmät ja järjestöt ovat tiiviisti mukana. (Árnason, Shucksmith & Verngunst 2009, 17.) Näitä maaseudun resursseja hyödyntämällä kehitetään alueita vahvemmiksi ja erilaisiksi vetovoimayksiköiksi.

2.2 Paikallinen kehittäminen

Maaseudulla elää, asuu ja vierailee ihmisiä, joihin maaseutu tekee aina lähtemättömän vaikutuksen. Ihmiset kuvaavat maaseudulla asuneena, vierailleena tai sieltä lähteneenä maaseudun kaipuun olevan vahvasti läsnä heidän elämässään. Maaseudulla voi vierailla, ja sieltä voi muuttaa pois, mutta maaseutu ei koskaan jätä kylmäksi. (Andersson & Simonen 1997, 187–210.) Tätä tietoa ihmisten kokemasta maaseudun kaipuusta hyödynnetään maaseudun kehittämisessä. Tänä keskittämisen aikakautena on tärkeää pitää koko Suomi asuttuna, ja näistä tiedoista kerätä oleelliset sen tekemiseksi.

Toimintaryhmien eli Leader-ryhmien toiminnan takana on ruohonjuuritasolla toimiminen. Toiminnan tehokkuuden määrittää se, kuinka hyvin paikallinen toiminta saadaan osallistavaksi omaehtoiseksi kehittämiseksi, joka kumpuaa paikallisista lähtökohdista, tarpeista ja vahvuuksista. Jokaisella toimintaryhmällä on oma kehittämissuunnitelmansa, joka tehdään yhteistyössä kaikkien toimijoiden kanssa. (Voutilainen & Tapio-Biström 2007, 17.)

Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen kautta voimme nähdä niiden välisen erilaisuuden ja erilaisuudesta syntyvät kehittämismahdollisuudet. Näitä eroja huomioidaan aluekehittämisen eri suunnitelmissa ja strategioissa. Erityisesti paikallisessa kehittämisessä eli Leader-toimintatavassa otetaan erittäin hyvin huomioon maaseudun mahdollisuudet. Erityisen tärkeää on muistaa, että onnistunut vuorovaikutus näkyy hyötynä molemmille osapuolille, ja se voi tuoda lisäarvoa niin kaupungille kuin maaseudullekin. (Kumpulainen & Hirvonen 2005, 4–5.)

Leader-toimintatapaan kuuluu kolme ydintehtävää: rahanjako, toimijuuden kehittäminen ja uuden kokeilu. Paikallisen toimintaryhmän tekemään kehittämistyöhön suhtaudutaan yleensä positiivisella tavalla. Maaseudun kehittämisen näkökulmasta katsottuna tärkeimpiä painopistealueita ovat muun muassa verkostoitumisen vahvistaminen, palvelujen kehittämiseen panostaminen ja markkinoinnin parantaminen. (Viinamäki, Hyyryläinen, Vainio & Metsälä 2013, 21, 69–71.) Näiden tehtävien ja painotuksien avulla maaseudun kehittäminen onnistuu ruohonjuuritasolta eteenpäin kaikista tehokkaimmin.

Tulokselliseen Leader-toimintatapaan vaikuttavat monet asiat, mutta hyvän toiminnanjohtajan sekä vastuuta kantavan hallituksen avulla paikallinen kehittäminen on erittäin tehokasta. Kansallisesti ja kansainvälisesti arvioituna Suomessa Leader-toimintatapaa arvostetaan korkealle. Maaseudun kehittäminen Suomessa on jatkuvasti perusteellista ja tarpeellista. (Uusitalo 2009, 145–179.) Paikallinen maaseudun kehittäminen ruohonjuuritasolta ylöspäin on loistava perusta, jolle rakentaa.

2.3 Biotalous

Kestävä kehittäminen on kaikkien ohjelmien ja strategioiden taustalla. Kestävä kehittäminen tarkoittaa sitä, että kaikissa kehittämistoimissa otetaan huomioon ja katetaan kaikki kestävyyskriteerit. Kestävän kehityksen kriteerit ovat ekologinen, sosiaalinen, taloudellinen ja kulttuurinen kestävyys. (Clement, Bradley & Hansen 2004, 17–19.) Kehittämällä maaseutua kestäväällä tavalla taataan tuleville sukupolville hyvä ja kilpailukykyinen elinympäristö.

Maaseudun kehittämisen tärkeimmäksi valttikortiksi voivat nousta biotalouden mahdollisuudet. Suomen biotalousstrategiassa nostetaan esille, kuinka Suomi voi olla biotalouden edelläkävijä koko maailmassa (Suomen biotalousstrategia 2014, 3). Maaseudulla ovat suurimmat mahdollisuudet hyödyntää erilaisia luonnonvaroja biotalouden eteenpäin viemiseksi, joten maaseudun kehittämisen kärjeksi voidaan nopealla aikavälillä nostaa biotalouden mahdollisuudet.

Yhteisö tarvitsee toimiakseen ja kehittyäkseen kolmenlaista pääomaa: rakennettu pääomia, ihmisten ja sosiaalisten kanavien pääomia sekä luonnon pääomia. Rakennettu pääomia sisältää muun muassa rakennukset, erilaiset välineet ja infrastruktuurin. Ihmisten ja sosiaalisten kanavien pääomiin kuuluvat muun muassa ihmisten taidot, terveys, kyvyt ja osaaminen sekä perhe, naapurit, yhteisö ja valtio. Luonnon pääomiin kuuluvat muun muassa ruoka, vesi, metallit, puu, energia, kalasatamat, auringonvalo ja lintujen laulu. (Brandon & Lombardi 2005, 30–33.) Näitä pääomia löytyy hyödynnettäväksi kaikista eniten juuri maaseudulla.

Suomella on kaikki mahdollisuudet uudenlaiseen talouskasvuun ja työpaikkojen lisäämiseen biotalouden kasvulla esimerkiksi nostamalla arvonlisää tuotteille ja palveluille ja tekemällä kilpailukykyisiä ja kestäviä ratkaisuja koko maailman

haasteisiin (Suomen biotalousstrategia 2014, 3). Arvonlisän nostaminen erityisesti elintarvikkeiden ja luonnontuotteiden osalta on otettu valttikortiksi Lapin elintarvikeohjelmaan. Suomen biotalousstrategian tuotostavoite on 100 miljardia euroa vuoteen 2025 mennessä tämänhetkisen 60 miljardin sijaan sekä 100 000 uutta työpaikkaa tämänhetkisen 300 000 lisäksi (Suomen biotalousstrategia 2014, 3, 8). Lapin toimijoiden vastuulle jää määrittellä se, mikä on Lapin osuus tästä tavoitteesta.

Erityisen tärkeäksi nousee tieto, että vuonna 2030 tarvitaan puolet enemmän ruokaa nykyisestä määrästä (Suomen biotalousstrategia 2014, 4), jolloin elintarvikealan tehostamiseksi tarvittavat muutokset ovat huomattavassa roolissa juuri nyt. Raaka-aineiden saatavuus ja hinta määräävät sen, minkälaista liiketoimintaa elintarvikealalle tehdään. Ihmiset ovat entistä enemmän ympäristötietoisia ja alkavat vaatia kestävästi tuotettuja tuotteita. (Suomen biotalousstrategia 2014, 5.) Nyt on oikea aika ottaa koko maaseudun kehittäminen uudenlaiseen käsittelyyn, ja verkostojen avulla tehdä kestävää muutosta.

Ruoantuotannossa Suomi oli pitkään omavarainen, mutta muutoksen tuulet johdattelivat keskittymään muihin asioihin kaupungistumisen nopeutuessa ja teollisuuden kasvaessa (Suomen biotalousstrategia 2014, 7). Lapin elintarvikeohjelmassa omavaraisuusasteen nostaminen nähtiinkin suurimmaksi mahdollisuudeksi visiota laadittaessa. Elintarvikeomavaraisuus tiettyjen segmenttien osalta on mahdollista Lapissa, ja omavaraisuuteen pyrkimisessä on suuret mahdollisuudet maaseudun kehittämisen näkökulmasta (Kuha & Mäntymaa 2015, 23).

Kansainvälisesti EU, YK ja OECD näkevät kestäväen kehityksen mahdollisuudet ja ovat valmiita tukemaan kehittämistä parhaimpansa mukaan. Monet rahoitus-elementit kansainvälisellä tasolla tukevat maaseudun kehittämistä erityisesti biotalouden eri saroilla esimerkiksi elintarviketurvallisuuden ja kestäväen maatalouden osalta. Tärkeää on muistaa, että kestäväen kasvun mahdollistajina tarvitaan niin suotuisaa toimintaympäristöä kuin edistäviä politiikkatoimia. (Suomen biotalousstrategia 2014, 9–12.) Maaseudun kehittämiseksi tarvitaan apuja niin politiikan kuin rahoituksenkin osalta kansainvälisesti ja kansallisesti.

Uusia liiketoimintamahdollisuuksia elintarvikealalla syntyy koko ruokajärjestelmässä. Kiertotaloutta hyödyntämällä saadaan kestäviä ja kannattavia ratkaisuja

elintarvikealalle. Paikallisia resursseja hyödyntämällä vastataan yhä kasvavaan kuluttajakysyntään ja saadaan omavaraisuusaste kasvamaan resurssiviisaalla lähiruokatuotannolla. (Suomen biotalousstrategia 2014, 16.)

Julkisella sektorilla on keskeinen rooli uusien ratkaisuiden käyttöönotossa. Esimerkiksi kunnat voivat erilaisien investointien tukemisella olla osa kokeiluita ja kehittää uutta liiketoimintaa, jolla on vahvoja aluetaloudellisia vaikutuksia. Kuntia kannustetaan muun muassa ottamaan kestävätkin hankinnat osaksi kuntien elinkeinostrategioita. (Suomen biotalousstrategia 2014, 18, 23.)

Maaseudun vetovoimatekijöitä ovat muun muassa puhtaus, väljyys, yhteisöllisyys, turvallisuus, neljä vuodenaikaa ja yrittäjähenkisyys. Maaseudun yhteisöllisyyttä vahvistetaan esimerkiksi Leader-toiminnan kautta. Leader-ryhmien rahoituksen tukemat toimenpiteet auttavat maaseudulla asuvia ihmisiä saamaan kaiken sen, mitä he tarvitsevat elinvoimaisuuden takaamiseksi. (Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020, 57.)

Tieto siitä, että Suomen kansantalous perustuu luonnosta saatavaan arvoniisään, auttaa kohdistamaan kehittämistoimia maaseudulle. Erilaiset biotalouden mahdollisuudet antavat kasvun eväitä kehittämistyöhön. Maatalouden kannattavuutta maaseudulla kehitetään esimerkiksi energiatehokkuutta lisäämällä. Kuluttajien keskuudessa vahvistuva lähiruokatreendi antaa uudenlaisia mahdollisuuksia maaseutuyrittäjyyteen esimerkiksi jatkojalostamisen ja yrittäjien välisen yhteistyön lisäämisen kautta. Biotalous luo uusia mahdollisuuksia yrittäjyyteen, ja lisäksi elintarvikepuolella sivuvirtojen hyödyntämisen monipuolistuminen voi tuoda uudenlaista toimintaa maaseudulle. (Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020, 63.)

Perinteisen maatalouden lisäksi maaseudun virkistys-, ulkoilu-, ja matkailupalveluiden ympärille voidaan luoda lisää yrittäjyyttä. Maaseudun asukkaat ja siellä vierailevat arvostavat luonnon rauhaa, kauneutta ja monipuolisuutta, ja tätä voidaan hyödyntää entistä tehokkaammin. (Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020, 65.) Suurimpana haasteena on, kuinka tuotteistaminen parhaimmista maaseudun kehittämiseen olemassa olevista elementeistä onnistuu (Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020).

2.4 Maaseudun rakennemuutos

Perinteisen maaseudun maatalous on vahvassa rakennemuutoksessa. Vuosina 1995–2012 maatilojen määrä on vähentynyt enemmän kuin 38 prosenttia. Maatiloilla kasvava trendi on yhtiömuodossa toimiminen. Verkostomainen yrittäjyys on mahdollisuus tilakokojen kasvaessa. (Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020, 45–46.)

Maaseudun rakenteellinen muutos on suuri syy siihen, miksi maaseutu tyhjenee. Maaseudulla ei ole enää niin vahvaa paikkaan sitoutunutta yrittäjyyttä, ja ihmiset käyvät töissä keskuksissa. Esimerkiksi lähiruoan käytön lisääminen julkisissa keskuskeittiöissä voi tuoda positiivista vaikutusta työllisyyteen ja maaseudun vetovoimaisuuteen. Maaseudun kyläyhteisön aktivoinnilla voidaan saada kyliä olosuhteista riippumatta elinvoimaistettua ja tekemään sitä, mitä he haluavat. Keskeisimpänä elinvoimaisuuden mittarina voidaan käyttää alueen toimeentuloa. (Kuha & Mäntymaa 2015, 3, 9.)

Maaseudulla tapahtuva rakennemuutos tuo niin mahdollisuuksia kuin haasteita maaseudun kehittämiselle. Perinteinen maatalous ja puutarhayritysten määrä vähenevät keskimääräisen tilakoon kasvaessa ja kannattavuuden laskiessa. Viljelijöiden keski-ikä kasvaa koko ajan, ja maaseudulla asuva väestö uhkaa muuttaa pois maaseudulta muiden töiden mukana. (Kortesmaa & Jokela 2016, 5–8.)

Uusille ei niin perinteisille tuotantomuodoille on nyt tilaa maaseudun kehittämisessä. Esimerkiksi tunneliviljelyllä on saatu lisättyä satotasoja marjojen osalta. Tunneliviljely on katettua peltoviljelyä, jolla saadaan sääolosuhteita säädettyä tuotantoa tukevaksi. Tuottajahinnat muun muassa maidon ja lihan osalta ovat olleet laskusuunnassa vuodesta 2015 alkaen. Kokonaisuudessaan maatalous yritystoimintana on ollut tappiollista, ja kannattavuuskerroin on vuonna 2015 ollut alhaisin sitten vuoden 2009. (Kortesmaa & Jokela 2016, 21–27.) Nämä tiedot antavat hyviä perusteluja sille, miksi maaseudun kehittäminen on elintärkeää. Kehittämistyöllä vaikutetaan siihen, että maaseudulla olisi vielä tulevaisuudessakin ihmisiä ja kannattavaa liiketoimintaa.

Maaseudulla tapahtuva rakennemuutos ja muiden muutosten kautta maaseutua ei voida teoreettisesti määrittellä pidemmiksi ajoiksi. Esimerkiksi elintarvikkeiden

kulutustottumusten ja trendien tuomien muutosten takia määritelmät perinteisestä maataloudesta ja maaseudusta muuttuvat. Maaseutu elää kokoaikaisessa muutoksessa. (Cloke, Marsden & Mooney 2006, 18, 344–345.) Tarttumalla yhdessä kiinni näihin muutoksen mahdollisuuksiin käännetään ne vahvuuksiksi.

Maaseudun kehittäminen on haastavaa esimerkiksi kulkuyhteyksien sekä energia- ja tiedonsiirtoverkkojen rappeutumisen vuoksi. Harvaanasuttu maaseutu ei täytä perusinfrastruktuurin ylläpidon liiketoiminnallisia kriteerejä. (Kuha & Mäntymaa 2015, 6.)

Lähiruoan hyödyntämisellä on useita erilaisia etuja: muun muassa alueen elinvoimaisuus ja työllisyysaste parantuvat ja terveyttä edistetään käyttämällä lähiruokaa julkisessa ruokailussa. Lähiruokaa hyödyntäen toimitaan kokonaistaloudellisesti, sillä ruoan maittaessa myös hävikki pienenee. Liiketoiminnallisesti tämä auttaa yrityksiä työllistämässä lisää ihmisiä, mikä taas johtaa alueen elinvoimaisuuden ja työllisyyden kohentumiseen. Näin saadaan aikaan positiivinen kehityskierre. (Kuha & Mäntymaa 2015, 8–10.)

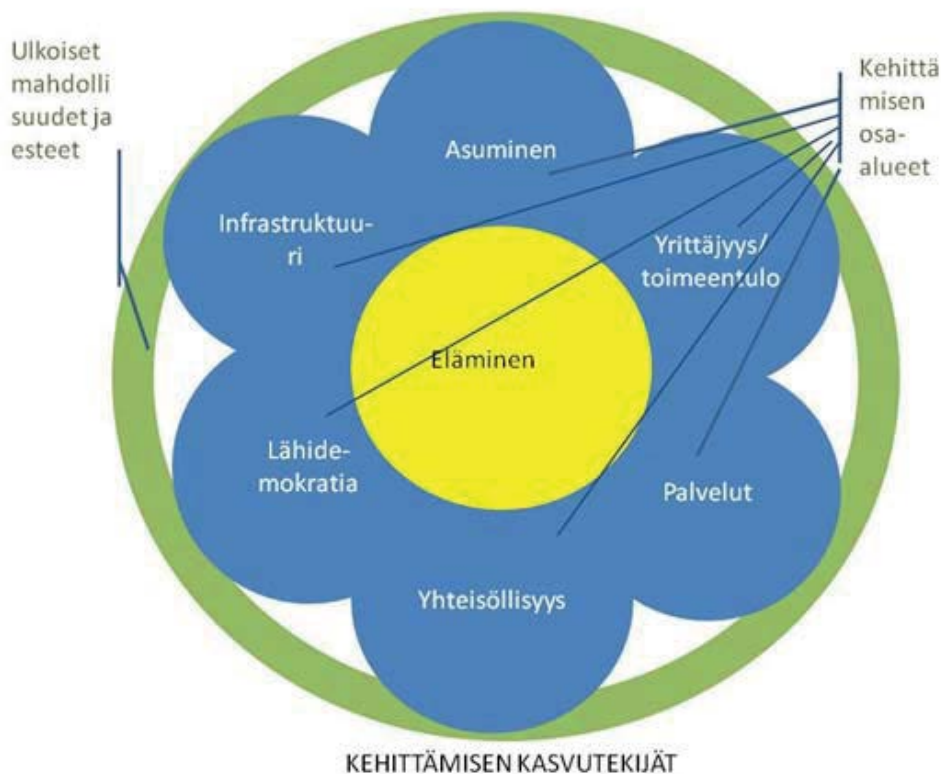
Haasteena lähiruoan saamisessa muun muassa julkisiin keskuskeittiöihin on nähty toimijoiden puute raaka-ainetuotannon sekä jalostuksen puolella. Hankintarenkiaan kautta elintarvikeostonsa tekevät kunnat eivät saa pieniä tuottajia tarjoamaan yksittäisiä tuotteitaan julkisissa keskuskeittiöissä hyödynnettäväksi. Tarjouspyyntöjä tuleekin räätälöidä siten, että hankintakriteerinä ei ole pelkästään hinta, jolloin lähiruoan kilpailuasema paranee. Lisäten toimijoiden välistä yhteistyötä ja keskustelumahdollisuuksia poistetaan muita haasteita lähiruoan hyödyntämisessä. (Kuha & Mäntymaa 2015, 12–13.)

Maaseutuyrittäjien tuotannon arvo, työllistävä vaikutus maaseudulla ja siten vaikutus maaseudun elinvoimaisuuteen on merkittävää, joten yritysten tukeminen on elintärkeää maaseudun kehittämisen näkökulmasta (Kuha & Mäntymaa 2015, 14–15). Vuorovaikutus on tärkeää maaseudun kehittämisen suhteen. Vuorovaikutuksen avulla saavutetaan tasapainoinen yhteistyö ja työnjako maaseudun ja kaupunkien välillä. (Uusitalo 2003, 91.)

Nuorten halu elää maaseudulla on erittäin tärkeä tarkastelun kohde maaseudun kehittämisessä. Nuoret kokevat muun muassa turvallisuuden, maaseudulla asuminen väljyyden sekä luonnonmukaisen ympäristön tärkeimpinä elementteinä

maaseudulla asumiseen. Perinteinen maaseutueläminen kuten ruoan kasvattaminen ja talkoohenki eivät kuitenkaan ole niitä asioita, jotka nuoria innostaisivat. (Toivonen 2002, 19–27.) Nuoret ovat maaseudun tulevaisuus, ja tässä valossa perinteinen maaseutuelämä ja -yrittäjyys eivät varmasti tule olemaan tulevaisuuden maaseudun kehittämisen pääpainopisteenä. Kestävät, monipuoliset ratkaisut, joilla tuetaan uudenlaista maaseutuyrittäjyyttä, nousevat tulevaisuudessa maaseutukehittämisen keskiöön.

Maaseudun kehittämisen kasvutekijöiksi on nostettu asuminen, toimeentulo, palvelut, yhteisöllisyys, lähidemokratia ja infrastruktuuri. Kuvio 1, jossa on kuvattu kehittämisen kasvutekijät, havainnollistaa, miten ulkoisten mahdollisuuksien ja esteiden muodostama kehä on otettava huomioon kehittämistyössä. Mahdollisuuksia hyödyntämällä ja esteitä poistamalla positiivinen kehitys on mahdollista maaseudulla. (Kuha & Mäntymaa 2015, 16.)



Kuvio 1. Kehittämisen kasvutekijät. (Kuha & Mäntymaa 2015, 16.)

2.5 Muutos on mahdollisuus

Suomen maaseutu muuttuu koko ajan, ja eri maaseutualueiden kehittäminen vaihtelee monin tavoin. Maaseutuyrittäjyys jaetaan yleensä kolmeen ryhmään:

maatiloihin, joilla tuotantosuuntana on perinteinen maa- ja metsätalous, maatiloihin, joilla tuotantosuuntana ovat monipuolisempi maa- ja metsätalous, sekä pieniin maaseutuyrityksiin, joilla ei ole mitään yhteyttä maatiloihin. Näin luokiteltuna esimerkiksi vuonna 2013 Suomen maatalousyrittäjistä 29 prosenttia harjoitti perinteistä maa- ja metsätaloutta, 13 prosenttia harjoitti perinteistä monipuolisempaa maa- ja metsätaloutta ja 58 prosenttia omisti maaseutuyrityksen, jolla ei ole yhteyttä maatilaan. (Niemi & Ahlstedt 2015, 10.)

Suomi on osoittanut innovaatiokykyistä kasvua jokaisella sektorilla. Tärkeää on taata se, että idea- ja asiantuntemustasolta tehdään kilpailukykyisiä, markkinoitavia tuotteita ja palveluita. Erityisen tärkeää on antaa kokeiluille ja uusille mielenkiinnonkohteille tilaa syntyä ja kehittyä eteenpäin. (OECD 2017, 23, 24.) Näin kannattaa toimia maaseudun kehittämisessäkin, eli annetaan uudenlaisille kokeiluille ja aloitteille kuten hajautetuille järjestelmille harvaan asutulla maaseudulla tilaa ja aikaa.

Maaseudun tulevaisuuden liiketoimintamahdollisuudet muuttuvat muun muassa yhteiskunnallisten päätösten, trendien kuten keskittämisen ja globalisaation sekä vaikeasti ennakoitavien inhimillisten katastrofien kuten sotien kautta (Kuhmonen & Niittykangas 2008, 85–86). Suomalainen maatalous on ollut kovassa muutos-paineessa jo pidemmän aikaa muun muassa Euroopan Unionin maatalouspolitiikan, globaalin talouspolitiikan ja byrokratian lisääntymisen myötä. Tilakokojen voimakas kasvu, yrittäjien keski-ikä kasvu ja tuotantovelvoitteet vähentävät tilojen kannattavuutta ja jatkomahdollisuuksia. (Kuha 2015, 3, 7.)

Lapissa ilmasto-olosuhteet antavat loistavat mahdollisuudet perinteikkäälle maidon ja lihan tuotannolle sekä puutarhatuotannolle. Lähiruoka on edelleen kasvava trendi, ja sen myötä on varmistettava, että maatalouden raaka-aineiden jalostusaste tulee jatkossa Lapin maakunnassa kasvamaan. (Kuha 2015, 8, 19.)

Maaseudun kehittämisessä on aina muistettava, että muutos on mahdollisuus, ja muutosta kohtaan kannattaa osoittaa uteliaisuutta (Kuha 2016, 3). Lapin maakunnalla on kaikki mahdollisuudet kasvaa Euroopan merkittäväksi luonnonvaratalouteen perustuvan liiketoiminnan mallimaakunnaksi. Kehittämistyön tehtävänä on kääntää mahdollisuudet konkreettisiksi onnistumisiksi tiiviillä yhteistyöllä. (Kuha 2016, 4.)

Maaseudulla asuminen mielletään muun muassa luonnonläheiseksi, viihtyisäksi, lapsiystävälliseksi, turvalliseksi, edulliseksi ja väljäksi. Omatoimisuus ja omavaraisuus mielletään myös maaseudulla toimimisen ominaispiirteeksi. Tutkimusten mukaan usea kaupungissa asuva ihminen haluaisi asua maaseudulla. Maalle muutto auttaa maaseutua saamaan uutta osaavaa väkeä, jolloin maaseutua voidaan kehittää haluttuun elinvoimaisempaan suuntaan. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2007, 5–7.)

Jokainen lappilainen maaseutukylä kuluttaa melkein puolet pääomastaan fossiiliin polttoaineisiin sekä ruokaan, mikä tekee noin 300 kylän tasolla 250 miljonna euroa vuosittain (Kuha 2016, 9). Maaseutua voidaan kuitenkin kehittää kylätasolla vihreän talouden hajautetun, kestävän ja kilpailukykyisen toimintamallin kautta. Jokaisesta kylästä löytyy omat raaka-aineensa, vahvuutensa ja mahdollisuutensa. Kartoittamalla ja ottamalla nämä käyttöön voidaan pysäyttää kylien pääomapako ja kehittää maaseutua elinvoimaisemmaksi. (Timonen ym. 2017, 3, 8–9.)

Maaseudun kehittämistä voidaan tarkastella myös jakamistalouden näkökulmasta. Jakamistalouden uskotaan olevan pysyvä trendi, ja ihmiset ovat koko ajan kiinnostuneempia jakamaan ja lainaamaan tavaroita sen ollessa helppoa. Jakamistalous näkyy maaseudulla kylätalkoiden ja yhteisen omistajuuden kautta. Yhteiseen nimittäjään kuulumisen ja yhteen hiileen puhaltaminen auttavat ihmisiä pysymään hyvinvoivina ja sitä kautta pitämään huolta omasta elinympäristöstään. (Timonen ym. 2017, 16.) Lapissa viisi klusteria yrittävät synnyttää positiiivista kierrettä yrittäjien, kehittäjien, julkisen sektorin, päättäjien, politikkojen, tutkijoiden, koulutuksen ja kaikkien tarvittavien toimijoiden kesken, jotta saadaan uudenlaista yrittäjyyttä ja hyvinvointia Lappiin (Timonen ym. 2017, 36–40).

Maaseudun kehittämisessä hyödynnetään oppimisen kestävyttä miettimällä kehittämisperiaatteita esimerkiksi kylien kulttuurien arvostukseen, luontoon tai paikallisiin resursseihin. Lapin liitolla on Lapissa vahva merkitys maaseudun kehittämisessä kestäväällä tavalla huomioiden alueiden erityispiirteet. Paikallisia verkostoja hyödyntäen ja yhteistyötä tiivistäen kehittämistyöstä saadaan paras mahdollinen lopputulema. (Clement, Hansen & Bradley 2003, 28–38.)

Maaseudun kehittäminen agrokentrus ja agrohuh -ajattelun kautta voi antaa mahdollisuuksia laajempaan kehitykseen. Agrokentrus, joka näkyy kuviossa 2 tarkoittaa sitä, että kylä on organisoitunut yhteisöksi. Agrohuh puolestaan tarkoittaa sitä, että agrokentrusukset ovat linkittyneet yhteen. (Timonen ym. 2017, 41–43.)



Kuvio 2. Agrokentrus. (Timonen ym. 2017, 41–43.)

Maaseudun kehittämisessä huomioon otetaan se, että maaseudun toimijat ovat ruokaketjun alimmalla asteella ja heidän mahdollisuutensa kansainvälistyneiden jalostusketjujen toimintaan ovat vähentyneet ja edelleen vähenemässä (Timonen ym. 2017, 90). Tähän kehitykseen on kuitenkin tärkeää mennä väliin ja tehdä siihen muutos, sillä mahdollisuuksia on juuri siihen, mihin tahtotilaa riittää.

Arvonlisääminen niin energian kuin elintarvikkeidenkin osalta maaseudun ja erityisesti Lapin kehittämiseksi on nähty tärkeäksi jo useamman vuoden ajan. Arktista osaamista lisätään, ja sitä pitää osata hyödyntää enenevässä määrin. Arktisen jokapäiväisen elämän osaamisen markkinoiminen tuotteiksi ja palveluiksi tuo lisää uudenlaista yrittäjyyttä. (Lapin liitto 2013a, 35.)

Avaintekijöinä maaseudun kehittämisessä ovat muun muassa kilpailukykyisten hajautettujen ratkaisujen löytäminen sekä talouden kohentaminen liiketoiminnan monipuolistamisella. Käyttämällä hyödyksi näitä avaintekijöitä kehittämisessä voidaan maaseutua elinvoimaistaa ja lisätä sen kilpailukykyä. (Copus 2007, 60–63.)

Arktisen biotalouden työstäminen yrittäjyydeksi ja yhteistyön lisääminen biotalousalan toimijoiden kesken auttavat älykästä erikoistumista jalkautumaan Lappiin. Yrittäjyyden nostaminen uudelle tasolle kaikilla aloilla auttaa Lappia ja sen maaseutua tulevaisuuden kehityshaasteissa. (Lapin liitto 2013b, 42, 45.)

2.6 Lähiruoka

Lähiruoka-alan yrittäjät ovat kaikki omanlaisia asiakassegmenttien hyödyntämisestä kehitysnäkymiin. Tutkimusten mukaan lähiruokayrittäminen on yleensä kannattavaa. Pienillä organisaatioilla joustavuus ja nopea reaktiokyky ovat kehittämisen suhteen valttikortteja suurempiin organisaatioihin verrattuna. Maaseudun kehittämisen ja sen sisällä lähiruoka-alan kehittämisen tueksi tarvitaan verkostomaista yrittäjyyttä, jotta saadaan pienten yrittäjien tuotantovolyymiä suuremmaksi ja resursseja tukemaan yrittäjyyden kehittymistä. (Rikkonen ym. 2017, 3–4.)

Kilpailuetuina lähiruoan tuottajilla ovat laadukkaat tuotteet ja sijainti. Vahvuuksina nähdään niin yrittäjien motivaatio kuin ammattitaitokin. Kannattavuutta parantavat myös vakituiset asiakkaat. Lähiruoan kannattavuuden haasteena ovat muun muassa tuonti, byrokratia ja verotus. (Rikkonen ym. 2017, 62–64.)

Maaseudun kehittämisessä otetaan huomioon matkailun vaikutukset alueelle. Suuri mahdollisuus on lähiruoan hyödyntäminen matkailussa, mikä voi monipuolistaa matkailupalveluita ja lisätä matkailun elämyksellisyyttä. Tärkeää on, että paikalliset tuottajat voivat vastata kysyntään, jota matkailun kautta syntyy. Matkailijat ovat myös alkaneet kiinnittää tarkemmin huomiota ruoan alkuperää ja erityisesti sen kotimaisuuteen. (Wuori, Uusitalo, Veijola & Jauho 2016, 3-4, 10–12.) Näitä tietoja on tärkeää käyttää hyödyksi, kun kehitetään maaseutua ja mietitään alueiden ominaispiirteitä, joita voidaan alkaa vahvistaa.

2.7 Elintarviketalous

Maaseutu on mielletty suomalaisen yhteiskunnan tukipilariksi. Historiassa Suomea on kohdannut elintarvikepula, ja sen myötä omavaraisuuden arvostus pysyi tuoreessa muistissa pitkään. (Henttinen 2009, 12.) Nyt on oikea aika pohtia, onko menty liian kauas omavaraisuudesta ja unohdettu, mitä mahdollisuuksia maaseudulla yrittämiseen liittyy.

Elintarviketalouden kerrannaisvaikutukset ovat huimat. Vaikutukset yltävät muun muassa teollisuusaloilta kuljetukseen, kauppaan, energiantuotantoon sekä vesi- ja jätehuoltoon. Tuottajat ostavat ansaitsemillaan tuloillaan tavaroita ja palveluita omiin tarpeisiinsa. (Niemi & Väre 2017, 8–9.) Aluetaloudelliset vaikutukset voivat olla erittäin suuret silloin, kun alueellisesti voidaan tuottaa, tienata ja kuluttaa. Näin myös paikallinen yrittäjyys saadaan kannattavaksi.

Maaseudun kehittämisen mahdollistamiseksi tarvitaan myös laajaa asennemuutosta. Asennemuutoksen lisäksi tarvitaan aitoa kasvua maaseudun kilpailukyvyyn vahvistamiseksi jokaisella toimialalla, siis myös elintarvikealalla. (Niemi & Väre 2017, 18.)

Elintarviketeollisuus on kasvava tuotannon ala Suomen mittakaavassa. Raaka-aineista jopa 80 prosenttia on kotimaisia. Maatilojen omaa jalostusta on vain 2,5 prosenttia tilojen tuotannosta, joten tässä kasvumahdollisuuksia on valtavasti. Tiloilla olevan jalostuksen vähäisyys pienentää lähiruoan saatavuutta ja mahdollisuuksia. Elintarvikkeiden jalostus keskittyy edelleen suuriin yrityksiin. (Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020, 48.)

2.8 Kehittämiskohteena Lappi

Pohjois-Suomella on erityisen paljon mahdollisuuksia maaseudun kehittämisessä niin runsaiden hyödyntämättömien luonnonvarojen kuin luonnonarvoiltaan ainutlaatuisen ympäristönkin kannalta. Aluepolitiikalla on tuettu enemmän Etelä-Suomea, joten painopiste kehittämistoimenpiteissä on siirtynyt kohti väkirikkaita alueita. Haasteena on myös se, että vaikka Pohjois-Suomen mikroyrityksille on ollut jo pitkään tarjolla kansallista rahoitusta enenevässä määrin, niin näitä rahoituksia ei osata hyödyntää parhaimmalla mahdollisella tavalla. Erityisesti syrjäisempien alueiden autioituminen täytyy pysäyttää, ja Pohjois-Suomessa muutos kehittämistoimissa on ainut varma konsti tähän. (Lapin liitto, Pohjois-Pohjanmaan liitto, Keski-Pohjanmaan liitto & Kainuun maakunta 2007, 5–9.)

Lapin myönnetään olevan iloinen valopilkku Suomen talouden arjessa. Keskeiset toimialat Lapissa ovat positiivisessa nousussa ja odotukset valoisat. Julkisen sektorin rakennemuutos tuo haasteita ja muutoksia toimijoiden rooleihin, asemaan

ja työnjakoon. Toisaalta rakennemuutos tuo mahdollisuuksia muuttaa toimia tehokkaammiksi ja lisätä eri rahastojen välistä yhteistyötä maaseudun kehittämiseksi. (Lapin liitto 2016.)

Maaseudun kehittämistä ohjataan Lapissa muun muassa Lappi-sopimuksen toimeenpanosuunnitelmalla. Lappi-sopimuksen erityiset tavoitteet ovat nostaa kilpailukykyä ja työllisyyttä avoimessa ja arktisessa Lapissa, vastata rakennemuutokseen ”tehemä pois”-asenteella sekä pitää kunnossa yhteyksiä. Lappi-sopimusta toteutetaan niin kansallisia kuin kansainvälisiäkin rahoituksia monipuolisesti hyödyntäen. (Lapin liitto 2016.) Näin saadaan taattua, että koko Lappi pysyy elinvoimaisena ja kehittyvänä.

Lappi-brändiä hyödynnetään jo nyt vahvasti kansallisilla ja kansainvälisillä markkinoilla. Tavoitteena onkin saada vahvistettua Lappi-brändiä ja vietyä Lapin erityispiirteitä kaikkien tietoisuuteen. Lapin maaseudulla on vahva rooli lappilaisessa mielikuvassa ja tämänkin vuoksi on tärkeää saada maaseutua kehitettyä. (Lapin liitto 2016.)

Lapissa älykäs erikoistuminen on otettu yhdeksi tavoitteiden toteuttamisen välineeksi. Älykkään erikoistumisen alla toimivien klustereiden kautta saadaan koko Lappia kehitettyä. Erityisesti Älykäs arktinen maaseutuverkosto -klusteri eli maaseutuklusteri toimii yhtenä maaseudun kehittämisen puolestapuhujana. (Lapin liitto 2016.)

Rahastotoimia on sovitettu yhteen Manner-Suomen maaseuturahaston ja Lapin alueellisen maaseudun kehittämisstrategian kautta siten, että tavoite tulee toteutumaan. Tavoitteena on se, että ”Lapin maaseutu on vuonna 2020 paras paikka asua, elää ja saada toimeentulo kymmenistä elämänvoimaa ja tulovirtaa antavista lähteistä” (Lapin liitto, 2016, 18). Visiona monialainen, elinvoimainen pohjoinen maaseutu antaa hyviä mahdollisuuksia kehittää maaseutua. Elintarvikealalle tavoitteeksi on nostettu muun muassa maatalouden ja maaseudun pienyritystoiminnan toimintaedellytysten tukeminen, yrittäjyyden ja yritysten yhteistyön edistäminen ja elintarvikealan arvoketjun kehittäminen. (Lapin liitto 2016.)

Lapin viisi paikallista Leader-ryhmää tukevat omalta osaltaan maakunnallista maaseudun kehittämistä sekä maakuntaohjelmaa eli Lappi-sopimusta. Kaikkien Lapissa olevien rahastojen kesken tehdään yhteistyötä, jotta päällekkäistä työtä

Lapin alueellisessa maaseudun kehittämissstrategiassa yhdeksi mahdollisuudeksi on nostettu lähiruoan ja matkailun integrointi, ja uhkakuvana mainitaan maatalojen määrän väheneminen sekä yritysten jatkajien puute (Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2015, 13). Maaseudun kehittämiseen Lapissa tarvitaan kaikkia tekijöitä muuttamaan uhkakuvat mahdollisuuksiksi sekä mahdollisuudet vahvuuksiksi.

Lapin maaseudun yrittäjyydelle ominaista on monialayrittäjyys (Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2015, 16). Tällaista kehittyvää maaseutuyrittäjyyttä tarvitsemme edelleen maaseudun kehittämisen tueksi. Lapin alueellisen maaseudun kehittämissstrategian visiossa ”monialainen, elinvoimainen pohjoinen maaseutu” (Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2015, 21) riittää tehtävää vuoteen 2020.

Lapin elintarvikealan kehittämisen painopisteeksi on otettu koko arvoketju alkutuotannosta markkinointiin. Elintarvikeosaamiskeskus esimerkkinä toimintamallista antaa hyvän kuvan siitä, miten asiantuntijat ja yrittäjät yhteistyössä voivat saada uutta liiketoimintaa alueelle. Elintarvikeverkostojen syntyminen, logistiikan kehittäminen ja tuotekehitysosaaminen on nostettu esille myös Lapin elintarvikeohjelmassa. (Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2015, 26.)

Maaseudun onnistunut kehittäminen vaatii työpaikkojen lisäksi toimivaa asuinpaikkaa. Maaseutu täytyy nähdä viihtyisänä asuinympäristönä, jotta sen kilpailukykyä voidaan lisätä pitämällä nykyiset asukkaat maaseudulla ja houkuttelemassa sinne myös uusia asukkaita. (Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2015, 32–33.)

Lapissa maaseutua kehitetään muun muassa Lapin liiton, Lapin ELY-keskuksen ja Leader-ryhmien kautta ja niiden välisessä yhteistyössä. Leader-ryhmät toimivat pääasiassa paikallisesti, kun taas Lapin liitto ja Lapin ELY-keskus toimivat pääasiassa alueellisesti. (Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2015, 38.)

Kestävä kehitys sekä maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus ovat hyviä esimerkkejä läpileikkaavista teemoista, joita seurataan, kun hankkeita haetaan Manner-Suomen maaseuturahaston kautta rahoitettavaksi (Lapin elinkeino-, liikenne-

ja ympäristökeskus 2015, 41). Yhteiset teemat ja visiot takaa paremmin maaseudun muutoksen ja kehityksen.

Lapin maaseutu on tulevaisuuden menestymisen avaintekijä sen elävyyden ja hyvinvoinnin tähden. Hyvän maaseutuasumisen mahdollistaminen ja monipuolisen maaseutuyrittäjyyden edistäminen ovat tärkeimpiä tekijöitä Lapin maaseudun kehittämisessä. Lapin maaseutua kehitetään positiivisella omalaatuisuudella, joka tarttuu ja josta löytyy outoa taikaa. (Lapin liitto 2013a, 9, 11, 27 & 29.)

2.9 Poliitiikka

Suomella on loistavat mahdollisuudet olla mukana kehittämässä eurooppalaista maaseutupoliitiikka ja osallistumassa sen toteuttamiseen sekä sitä kautta maaseudun kehittämiseen. Suomalainen maaseutupoliitiikka on herättänyt paljon kiinnostusta kansainvälisesti, ja monia malleja voidaan viedä Suomesta kansainvälisesti hyödynnettäväksi. (Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä 2009, 151–153.)

Aluepolitiikan ja maaseutupoliitiikan ero on tärkeää ymmärtää puhuttaessa maaseudun kehittämisestä. Aluepolitiikka kehittää alueita laajemmin ja tasapainoisesti, kun taas maaseutupoliitiikan tarkoituksena on parantaa maaseudulla asuvien elämisen edellytyksiä sekä hyvinvointia. Suomessa maaseutua kehitetään ohjelmaperusteisesti EU:n rahoittamien ja osittain kansallisesti rahoitettujen kehittämisohjelmien eri tasoilla. Kansallinen maaseutupoliitiikka toimii laajemmin maaseutunäkökulman esille nostamisessa yhteiskunnallisissa valinnoissa sekä ratkaisuissa, joilla on vaikutusta maaseutuun. (Niemi & Ahlstedt 2009, 75.)

Keskeisimmät vaikuttajat Suomen maatalouteen ovat Euroopan Unioni ja maaseutupoliitiikka. EU:n asettamat ehdot jäsenmaiden tuotannolle tuovat haasteita maatalouden toteuttamiseen. Maataloudella on erittäin monivaikutteisia arvoja niin maaseudun elinvoimaisuuteen, elintarvikkeiden laatuun ja turvallisuuteen kuin moniin muihinkin tekijöihin. Maaseudun yrittäjyyden kehitys ja toimeentulon saanti ovat maaseudun kehittämiselle tärkeimpiä tekijöitä. Perinteisen maatalouden sukupolvenvaihdoksiin voi kohdistua pakkoyrittämisen piirteitä jos koetaan paineita ja velvollisuutta tilan ja yrittäjyyden jatkamiseen. (Puupponen 2009, 39–43.) Tällaisia paineita vähennetään tuoden uusia yrittäjyyden muotoja maaseudulla hyödynnettäväksi.

Koheesiopolitiikkaa uudistetaan aina ohjelmankausien vaihtuessa. Erityisesti vuosittaisilla tarkastuksien kautta on huomattu, kuinka tuloerot jäsenmaiden välillä ovat vähentyneet, mutta toisaalta kasvaneet alueiden välillä. Suurimmat puutteet halutaan korjata ottamalla huomioon kunkin alueen monimuotoisuus. (Blomberg 2009, 94–95.) Suurimmat rahavirrat maaseudun kehittämiseen tulevat koheesiopolitiikan kautta, minkä vuoksi kehittäminen koheesiopolitiikan sisällä alueiden näkökulmasta on tarpeen.

Keskitetty ja kankea päätöksenteko liiallisella byrokratialla hidastaa alueellista suunnittelua ja kehittämistoimia. Suunnittelun lähtökohdaksi tulisikin miettiä, miten voidaan varmistaa ihmisten hyvinvoinnin tasapuolinen turvaaminen vapau- den ja valinnanmahdollisuuksien rinnalla. (Hautamäki, Karppi & Klemola 1992, 7–10.)

Sopimuksellisen maaseudun kehittämisen kautta voidaan saada aikaan julkishal- linnon ja paikallistoimijoiden välille keskusteleva ja neuvotteleva yhteys, jossa ta- voitellaan tasavertaista ja merkityksellistä lopputulemaa. Kaikkien toiveita ja tar- peita ei voida ikinä täyttää, mutta keskustelemalla ja näkemällä osapuolten eri näkemykset voidaan saada aikaan päätöksiä, joista voidaan olla suurimmaksi osaksi tyytyväisiä. (Eisto, Palviainen, Pohjonen & Vihinen 2006, 21–22.)

Alueellista suunnittelua on tehty kautta aikojen sen mukaisesti, mitä alueella on ollut mahdollista tehdä ottaen huomioon erilaiset muuttuvat tekijät. Näitä muuttu- via tekijöitä ovat muun muassa alueiden omistajuussuhteet, se, miltä alue näyt- täytyy omistajien silmin ja minkälaiset taustavaikuttajat vaikuttavat taustalla. Po- liittiset ja taloudelliset muuttuvat tekijät vaikuttavat aluesuunnittelussa enemmän kaupunkialueita suunnitellessa. Maaseudun kehittäminen onkin kaupunkialuei- den suunnittelusta poikkeavaa siten, että liiketoimintaedellytykset ja ihmisten halu alueen kehittämiseen ovat keskiössä. Esimerkiksi politiikka tulee maaseu- dun kehittämiseen mukaan erilaisten strategisten ohjelmien ja rahoituskanavien kautta, joita maaseudun kehittäjät voivat käyttää hyödyksi. (Healey 2006, 7–9.)

Erilaisten päätösten tekeminen vaikuttaa eri tavoin maaseudulla kuin muilla alu- eilla. Tällöin puhutaan politiikan vaikutuksista maaseutuun eli maaseutuvaikutuk- sista. Ajan saatossa on kehitetty lukuisia erilaisia maaseudun kehittämistä tuke-

via välineitä. Yksi tärkeistä välineistä onkin maaseutuvaikutusten arviointi. Arviointia toteutetaan jo useammassa Euroopan maissa positiivisin tuloksin. Maaseutuvaikutusten arvioinnilla saadaan toimijoita näkemään kokonaisuudet, eri asioiden vaikutukset ja erityisesti se, miten kaikkien eri sektoreiden samaan suuntaan toimimisella ja synergioiden luomisella saadaan tavoitteet toteutettua. (Ponnikas ym. 2011, 73–75.) Tarkastelemalla näitä maaseutuvaikutuksia voimme tehdä päätöksiä, joilla on positiivisia vaikutuksia maaseutuun ja sen kehittymiseen.

Kestävä kehittäminen on ollut kansainvälinen haaste jo 1990-luvulta ja on sitä yhä. Kestävä kehittäminen on enemmän prosessi kehittämistyössä kuin harmoniaa tuova väite strategioiden sisällä. (Clement & Hansen 2001, 10–11.) Näistä kestävä kehityksen prosesseista voidaan oppia ja käyttää historian tietoja välttääksemme tekemästä samat virheet, joita aiemmin on tehty.

3 TOIMINTATUTKIMUS TYÖSTÖVÄLINEENÄ

Kehittämismenetelmänä opinnäytetyön toteutuksessa on toimintatutkimus. Toimintatutkimus soveltuu käytännönlähteiseen kehittämisoitteeseen.

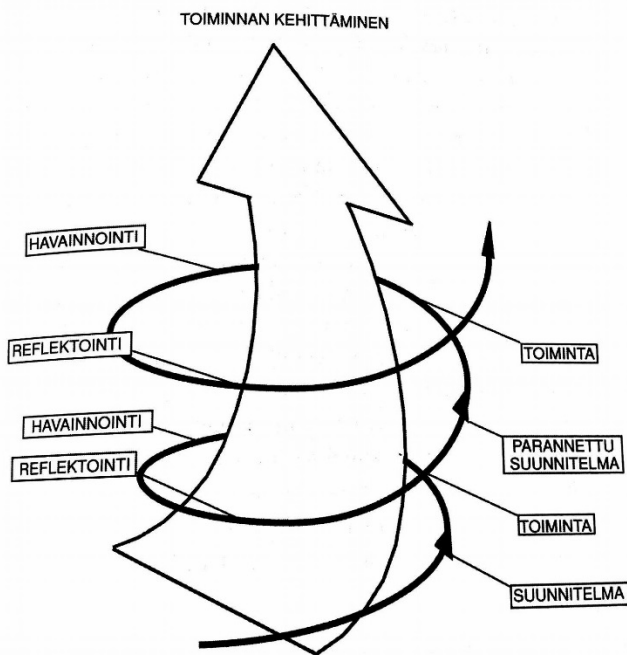
Toimintatutkimuksessa tarkoituksena on, että tutkija on aktiivinen osa tutkimusta. Tutkija voi ottaa joko tutkittavan kohteen toiminnan tutkijan tai konsultin roolin toimiessaan muutosagenttina. Muutosprosessissa on vaiheina jäykistyneen tilanteen sulattaminen, muutoksen tekeminen ja uuden tilanteen vakiinnuttaminen eli jäädyttäminen. Toimintatutkimus toteutetaan sykleinä, ja jokaiseen sykliin kuuluu diagnosointi eli ongelman tunnistaminen ja määrittely, suunnittelu eli ongelmaratkaisun vaihtoehtojen tarkastelu, toteutus eli yhden vaihtoehdon valinta ja sen toteutus, arviointi eli toimenpiteiden seurausten tutkiminen sekä viimeisenä oppiminen eli yleisten löydösten tunnistaminen, minkä jälkeen kaikki toistetaan uudessa syklissä. (Järvinen & Järvinen 2000, 129–131.)

Toimintatutkimuksen tavoitteena on aina parantaminen kaikessa, mitä tehdään. Yleisinä kysymyksinä herää muun muassa: kenen mielestä paremmin? Kenelle paremmin? Näiden kysymysten avaaminen jo itse prosessin aikana tuo lisää luotettavuutta ja sitoutuneisuutta tutkimukseen osallistuvien tahojen puolelta. Erityisen tärkeäksi toimintatutkimuksessa nouseekin muiden ihmisten sitouttaminen toimintatutkimuksen prosessiin, jotta muutosvastarintaa saadaan minimoitua ja muutos tapahtumaan prosessien aikana. (Gill, Johnson & Clark 2010, 100–105.)

Lähestymisnäkökulma toimintatutkimukseen on tutkimuksellinen vasta, kun sitä tehdään yhteistyössä laajan verkoston kanssa. Jokaisen tutkimukseen osallistuvan panos on yhtä tärkeä, jotta tutkimus saadaan tehtyä luotettavalla ja merkittäväällä tavalla kohti parempia lopputuloksia. (Zuber-Skerritt 1991, 3–5.)

Toimintatutkimuksen tavoitteena on saavuttaa käytännöllistä hyötyä tutkimuksesta saattamalla samanaikaisesti toiminta ja tutkimus yhteen kokoaikaisen kehittämisen saavuttamiseksi. Erityisesti hiljaisen tiedon tuominen ihmisten tietoutteen ja käsiteltäväksi nousee toimintatutkimuksen eri prosesseissa esille. Voidaan sanoa, että parhaimmillaan toimintatutkimus on järkevää ja kekseliästä käytäntöä, mutta samalla syvällistä filosofiaa ja ajattelemisen taitoa. (Aaltola & Valli 2010, 214–216.)

Toimintatutkimuksen lähtökohtana reflektiivisyys eli reflektinen ajattelu auttaa pyrkimään uudenlaisen toiminnan ymmärtämiseen ja kehittämistoimintaan. Tutkimuksella voidaan kyseenalaistaa muun muassa se, mitä tarkoituksia toiminta kokonaisuudessaan palvelee. Reflektoidessa ihminen asettuu itsensä ulkopuolelle tarkastelemaan omia ajatuksiaan, ajatustapojaan, kokemuksiaan ja itseään tajuavana ja kokevana olentona. (Aaltola & Valli 2010, 219–220.) Parhaiten voisi ilmaista siis, että toimintatutkimuksen reflektointivaihe on itsetutkiskelun paikka.



Kuvio 2. Toimintatutkimuksen spiraali

Kuvio 4. Toimintatutkimuksen spiraali (Aaltola & Valli 2010, 220–222)

Kuvio 4 tuo hyvin esillä sen, miten toimintatutkimuksen spiraalimainen toteuttaminen tapahtuu. Kritiikkiä löytyy niin puolesta kuin vastaan sen suhteen, onko tämä hyvä vai kahlitseva tapa tutkia. (Aaltola & Valli 2010, 220–222.) Tällaista tutkimusmenetelmää hyödyntämällä voidaan saada etenevä, mutta silti pohtiva ja syventävä ote kehittämistyöhön.

Toimintatutkimus on tutkimusta, joka mahdollistaa tutkimuksen ja havainnoinnin yhdistämisen käytäntöön siten, että tutkimus hyödyttää käytännön elämää. Toimintatutkimusta kuvataankin usein osallistavaksi, tasa-arvoiseksi ja kehittämisorientoituneeksi tutkimusmuodoksi. (Berg & Eikeland 2008, 143–146.) Toimintatutkimus on kehittynyt vuosien aikana ja kehittymisen myötä tutkimuksen hyödyt

yhteisöllisessä kehittämisotteessa nähdään paremmin. Toimintatutkimuksen tutkijaa kuvataan jopa sanalla käytännöllistäjä. (Nielsen & Svensson 2006, 45–53.)

Toimintatutkimusta hyödynnetään yhteisöllisenä prosessina muun muassa silloin, kun pyritään hyödyntämään kehittämiskokemuksia ja eri aineistonkeruutavoista saatavaa palautetta meneillään olevan toiminnan ja käytäntöjen muuttamiseksi. Ammatillisen kehittymisen edellytys on kyseenalaistaa totuttuja tapoja toimia. Välillä on hyvä tarkastella etäämpää, mitä kokemuksista voidaan oppia, ja tietoisesti kehittää oman ajattelun lähtökohtia. Toimintatutkimuksessa itse tutkija osallistuu tutkittavan yhteisön toimintaan ja pyrkii löytämään ratkaisuvaihtoehtoja yhdessä muiden toimijoiden kanssa. (Heikkinen, Huttunen & Moilanen 1999, 63–68.)

Muutoksen edistäjänä on tärkeää muistaa, että muutosta ei saada aikaiseksi vain tutkimustekstiä tuottamalla, vaan tutkijan on mentävä mukaan tutkittavaan käytäntöön. Kenttätyön tärkeyttä korostetaan jopa siinä määrin, että jos kenttätyötä ei tehdä tutkimuksessa, kyseessä ei ole tutkimus. Erittäin tärkeäksi nousee luottamuksen, keskusteluyhteyden synnyttäminen ja yhteyden ylläpitäminen tutkittavaan kohteeseen. Tutkijan persoonalla ja olemuksella on suuri vaikutus toimintatutkimuksen tuloksiin. Itse tutkija muuttuu samalla tavalla prosessissa kuin itse tutkittava kohdekin. (Kuula 1999, 207–209.)

Jokaisen tapa havainnoida on erilainen. Ei ole olemassa kohdetta tai asiaa, jota ei voitaisi tutkia toimintatutkimuksen kautta. Kestävän kehityksen keskustelun avaaminen eri toimijoiden kesken muutti yhden tutkijan ajattelutapaa täysin. Tutkijan irtaannuttua kauemmas aiheesta hän näki, mitä voidaan vielä kehittää, sillä hän ei enää ollut omassa työssään liian lähellä aihetta. Tutkija pystyi täten varmistamaan, että mahdollisimman moni sitoutui muutokseen, joita kestävän kehityksen ymmärrys ja integroiminen omaan ympäristöön vaati. (Reason & Bradbury 2001, 307–308.) Tavoitteenani on olla vahvasti mukana tämän tutkimuksen toteuttamisessa ja oppia prosessin aikana niin itse prosessista kuin tutkijana toimimisestakin. Tämän toimintatutkimuksen tuotoksena on Lapin elintarvikeohjelman prosessin kuvaus sekä itse Lapin elintarvikeohjelma tähdäten vuoteen 2025.

4 LAPIN ELINTARVIKEOHJELMAN PROSESSI

4.1 Idea Lapin elintarvikeohjelman takana

Opinnäytetyön tietoperusta maaseudun kehittämisestä johdattelee pohtimaan Lapin elintarvikeohjelmaa toimintatutkimuksen menetelmin. Aineistoa opinnäytetyölle haettiin työpajoissa, tapaamisissa elintarviketeemaryhmän vetäjän ja maaseutuklusterin johtajan kanssa sekä muissa asiantuntijahaastattelussa ja tapaamisissa elintarvikeohjelman työstön aikana. Liitteessä 1 tapaamiset ja tapahtumat on listattu kaikki 81 tapaamista ja tapahtumaa, jotka vaikuttivat tämän työn syntymiseen. Nämä tapaamiset ja tapahtumat avataan laajemmin tämän opinnäytetyön luvussa 4.

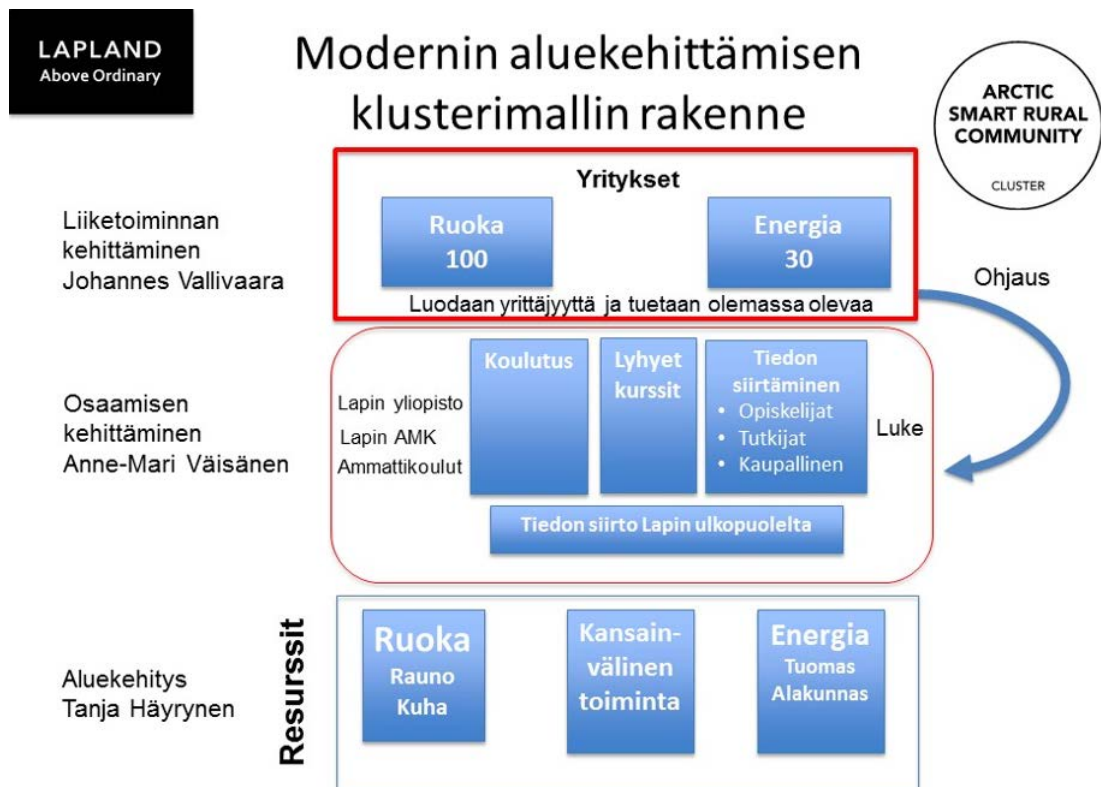
Elintarvikeohjelman laatiminen on ollut pitkä kehittämisprosessi, jonka avaan tässä luvussa. Idea Lapin elintarvikeohjelmasta lähti **Älykäs arktinen maaseutuverkosto -klusterin** eli lyhennettynä **maaseutuklusterin** tarpeista. Lapissa toimiva maaseutuklusteri on muotoutunut kevään 2016 jälkeen monien eri tapaamisten ja keskusteluiden yhteydessä. Kuviossa 5 kuvataan maaseutuklusteri ja sen kahdeksi kehittämisen kärjeksi valitut elintarvikkeet ja energia. Kärjet valittiin pääomapaon pysäyttämiseksi maaseudun kyliltä.



Kuvio 5. Maaseutuklusteri. Tanja Häyrynen, Arktinen biotalous, Lapin liitto, 12.7.2017

Maaseutuklusteri ei ole vielä organisaatio, vaan se on tapa toimia ja oppia. Laajan verkoston yhteistyön tavoitteena on saada lisää yrittäjyyttä elintarvike- ja energia-alalle sekä tukea jo olemassa olevaa yrittäjyyttä. Kuviossa 6 on esillä modernin aluekehittämisen klusterimalli ja sen tärkeimmät osiot. Ylimpänä mallissa ovat yritykset elintarvike- ja energia-alalta. Olemassa olevia yrittäjiä tuetaan sekä luodaan edellytyksiä uudelle yrittäjyydelle. Liiketoiminnan kehittämisestä vastaa ProAgraria Lapin Johannes Vallivaara, joka on myös maaseutuklusterin vetäjä. Keskimmäisenä on osaamisen kehittämisen osio, jota vetää Anne-Mari Väisänen Lapin ammattikorkeakoulusta. Osaamisen kehittämisen tavoitteena on järjestää osaamisen keskusvaraamo, jota voivat hyödyntää niin yrittäjät kuin muutkin toimijat osaamistarpeen huomattessaan.

Alimmaisesta eli aluekehittämisen osiosta vastaa Tanja Häyrynen Lapin liiton Arktinen biotalous -hankkeesta. Aluekehittämisen osio on ollut eniten mukana tämän opinnäytetyön mahdollistamisessa. Aluekehittämisen tavoitteena on huolehtia aluekehittämisresursseista yrittäjyyden luomiseksi ja tukemiseksi sekä muiden tarvittavien toimien edistämiseksi. Aluekehittämisen sisälle kuuluvat teemaryhmät sekä kansainvälisen toiminta ja rahoituksen suuntaaminen maaseutuklusterin tavoitteiden eteenpäin viemiseksi.



Kuvio 6. Modernin aluekehittämisen klusterimallin rakenne, Tanja Häyrynen, Arktinen biotalous, Lapin liitto 12.7.2017

Arktinen biotalous -hanke, jossa tämän opinnäytetyön kirjoittaja työskentelee, koordinoi biotalouden laajoja verkostoja ja hanketoimintaa. Koordinoinnin tuloksena järjestettiin neljä eri teemaryhmää, joista kaksi koskettaa tämän ohjelman syntymistä. Arktinen biotalous -hankkeen teemaryhmät ovat elintarvikkeet ja luonnontuotteet, sininen biotalous, puurakentaminen ja hajautettu uusiutuva energia. Tätä opinnäytetyötä varten on hyödynnetty elintarvikkeet ja luonnontuotteet sekä sininen biotalous -teemaryhmien tärkeää työtä.

Aluekehittämistehtävän toimintaympäristö on erittäin laaja. Tärkeimmässä osassa on **elintarviketeemaryhmä** ja sen sisällä sinisen biotalouden teemaryhmä sekä laajennettu työpajaväki, johon kuuluu monien organisaatioiden, kuntien, koulujen ja rahastojen edustajia, yrittäjiä ja muita tarvittavia yhteistyötahoja. Tiiveintä yhteistyötä tehtiin elintarviketeemaryhmän vetäjän Luonnonvarakeskuksen Rauno Kuhan, maaseutuklusterin vetäjän ProAgria Lapin Johannes Valliväärän sekä maaseutuklusterin osaamisen kehittämisestä vastaavan Lapin ammattikorkeakoulussa työskentelevän Anne-Mari Väisäsen kanssa.

Elintarviketeemaryhmän sisällä on toiminut **luonnontuotealan teemaryhmä**, jossa on ollut vahvasti edustettuna luonnontuotealan toimijat. Luonnontuotealan teemaryhmälle järjestettiin yksi laajempi oma työpaja. Luonnontuotealan teemaryhmä synkronoitiin työpajan jälkeen osaksi elintarviketeemaryhmää. Luonnontuotealan toimijoita oli työpajassa 36 kappaletta.

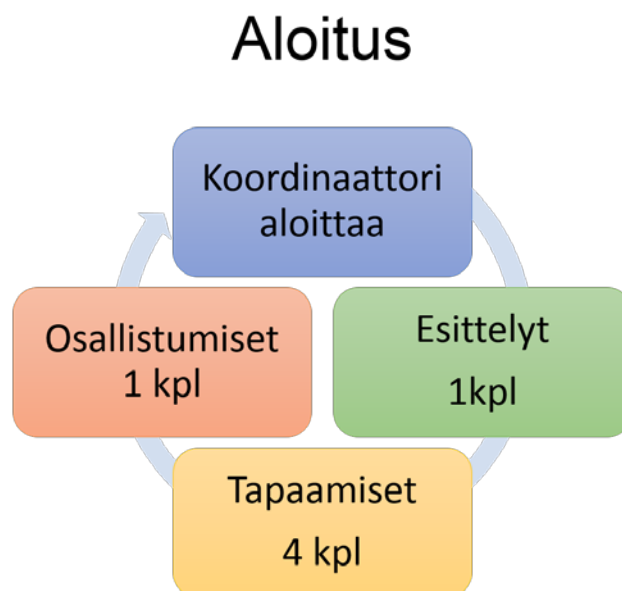
Sininen biotalous -teemaryhmä syntyi verkoston tahtotilasta keskustella enemmän kalataloudesta Lapissa. Sinisen biotalouden teemaryhmä on ollut osana elintarviketeemaryhmää omien tapaamisten ja suunniteluiden ohella. Sininen biotalous -teemaryhmän omia tapaamisia on ollut yhteensä 4 kappaletta, ja mukana näissä tapaamisissa on ollut laajasti edustettuna muun muassa yrittäjät, kehittäjät, kunnantoimijat, keskuskeittiöiden edustajat, koulutus, tutkimus ja poliitikot.

Elintarvikeohjelmaa ovat olleet työstämässä joiltakin osin myös **Lappi-sopimuksen** työpajaan osallistuneet henkilöt. Tärkeänä yhteistyökumppanina ovat myös

maa- ja metsätalousministeriö sekä maaseutuvirasto materiaalien ja asiantuntijoiden kautta. Asiantuntemusta haetaan ja sitä myös jaetaan kansainvälisten kumppanuuksien kanssa, jolloin elintarvikeohjelman työstäminen on ollut monipuolista ja ajatuksia herättävää.

4.2 Aloitus

Kuviossa 7 on havainnollistettu aloitussykliin liittyvien tapahtumien kooste. Avaan aloitusvaiheeseen liittyvät tapahtumat tähän lukuun ja kerron, miten Lapin arktinen biotalous sekä elintarvikeala ja sen tarpeet alkavat muodostaa tarpeen Lapin elintarvikeohjelman laatimiselle.



Kuvio 7. Aloitus Tanja Häyrynen, Arktinen biotalous, Lapin liitto 12.7.2017

Opinnäytetyön tekijä Tanja Häyrynen aloitti projektikoordinaattorina Lapin liiton Arktinen biotalous -hankkeessa 25.4.2016. Hankkeen pääteemat elintarvikkeet ja luonnontuotteet, sininen biotalous, puurakentaminen ja hajautettu uusiutuva energia oli valittu jo projektipäällikön aloitettua aiemmin helmikuussa 2016. Hankesuunnitelmassa yhtenä tavoitteena oli tehdä arktisen biotalouden kehittämissuunnitelma tähdäten vuoteen 2020.

Ensimmäinen testi sisäistämistaidoilleni oli, kun biotalouden kokonaiskuvaa lähdettiin esittelemään Nordregion järjestämään tilaisuuteen Kemiin 19.5.2016. Tilaisuus oli suunnattu suomalaisille ja ruotsalaisille keskeisille toimijoille biotalouden saralla. Oppimista tapahtui puolin ja toisin, mutta tärkeimpänä havaintona oli

se, että biotalouden eri toimialat kiinnostavat suuren potentiaalinsa ansiosta eri toimijoita maan rajojen sisä- ja ulkopuolella. Tilausta työlle siis löytyy, ja yhteistyölle on tarvetta, jotta saamme mahdollisimman vahvan asiantuntemuksen ja osaamisen käyttöön asioiden eteenpäin viemiseksi eri tasoille.

Ensimmäinen tapaaminen elintarviketalo-konseptiin liittyen oli 27.5.2016. Tapauksissa pohdimme konkreettisia tapoja siihen, miten elintarvikealan yrittäjyyttä voitaisiin tukea kehittäjien, kunnan virkamiesten sekä tutkijoiden ja heidän käsissään olevien auttamiskeinojen avulla. Keskusteluyhteyden avaus näiden toimijoiden kesken antoi paljon uusia ajatuksia sekä ideoita työn eteenpäin viemiseksi ja herätti ajatuksen siitä, että on tarve järjestää tapaamisia myös tulevaisuudessa. Yhteistyön tekemisen riemun ensimmäiset pilkahdukset alkoivat näkyä jokaisessa paikallaolijassa. Paikalla olivat muun muassa Sodankylän, Kemijärven ja Kittilän kunnan edustajia sekä ProAgria Lapin, Luonnonvarakeskuksen ja Lapin liiton edustajat.

Arktinen biotalous -hankkeen ensimmäisessä ohjausryhmässä 9.6.2016 esitimme ensimmäistä kertaa teemat ohjausryhmän arvioitavaksi ja täsmennettäväksi. Ohjausryhmän tehtävänä on tukea ja neuvoa hanketoimijoita tekemään hankesuunnitelman mukaisia toimia hankkeen aikana. Ohjausryhmä nosti vahvasti esille sitä, miten ihmislähtöisillä tarinoilla ja vahvalla imagolla voimme saada uutta nostetta biotalouden saralla niin elintarvikkeiden kuin muidenkin teemojen alla. Verkoston voima nostettiin esille hankkeen mahdollisuutena samoin kuin se, että Lappi on loistava paikka selvittää yhteistyössä arktisen biotalouden koko potentiaali.

Ensimmäinen Food Business Summit järjestettiin Seinäjoella 14.–15.6.2016, ja siellä teemana oli ”elintarvikealan tulevaisuus - vahva murros - meidän mahdollisuutemme?”. Tapahtuman aikana opinnäytetyön tekijälle avautui paljon laajemmin elintarvikealan tulevaisuus ja samalla ymmärrys siitä, kuinka loistava potentiaali Lapissa on verrattuna koko muuhun maailmaan. Puhtaat luonnonvaramme ja niiden vielä hyödynnettävissä oleva potentiaali on suuri. Samoin maatalouden murroksen myötä uudenlaisten liiketoimintamahdollisuuksien innovointi tuo suuria mahdollisuuksia Lapin maaseudulle. Erityisen vahvaksi opiksi nousi se, että missään nimessä ei kannata katsoa elintarvikealaa liian suppeasti, vaan kaikki

toimijat on otettava vahvasti mukaan tekemään yhdessä uudenlaista tulevaisuutta.

Älykkään erikoistumisen eli Arctic Smartnessin väliseminaari pidettiin 20.6.2016. Erityisesti maaseutuklusterin toiminta alkoi tuolloin muotoutua klusterin toimijoille. Aluksi maaseutuklusteri oli kaikkia syleilevä, mutta keskittyminen vaatii valintoja. Maaseutuklusterin linjaus Lapin yrittäjyyttä tukevaksi alkoi muodostua vahvemmaksi. Itselleni ymmärrys siitä, kuinka laajasta toimijakentästä kansainvälisellä akselilla puhutaan, vahvistui entisestään.

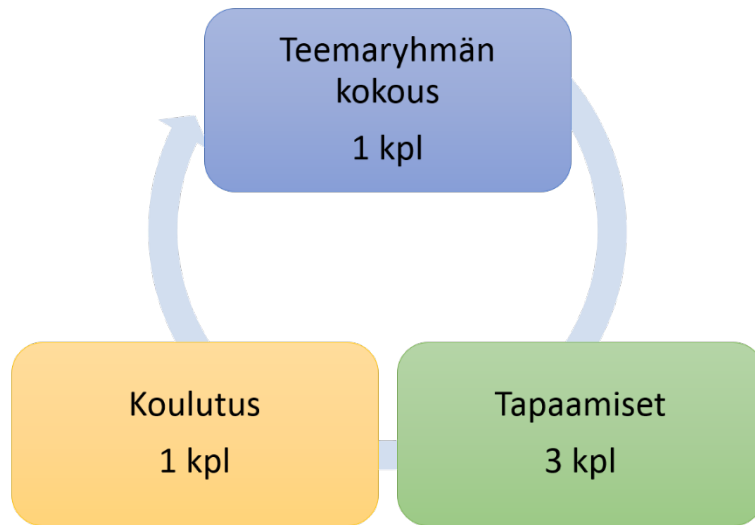
Ensimmäinen kontakti Suomen rajojen ulkopuolella elintarviketalouteen oli 6.–10.7.2016. kun vierailin Brysselissä Agrifood-platformin tapaamisessa. Pääsin tutustumaan aloittelevaan Agrifood-platformiin, jonka kautta voidaan tulevaisuudessa hakea kansainvälisenä verkostona hankkeita. Erityisesti Lapin elintarvikealan kehittämisessä heitä puhutti elintarviketalokonsepti, jonka kautta yrittäjät voidaan saada saman katon alle käyttämään samoja konekantoja ja vastaamaan suurempiin kysyntämääriin. Tällaisen verkoston avulla voimme saada suuriakin aloitteita eteenpäin esimerkiksi puhuttaessa EU-tason lainsäädännöstä tai rahoituselementtien hyödyntämisestä.

Tämä ensimmäinen sykli opetti sen, kuinka oman asiantuntemuksen päivittäminen ja kehittäminen auttaa näkemään elintarvikealan mahdollisuudet uudessa valossa. Tästä on hyvä jatkaa tarkastelemaan, mitä konkreettista voidaan tehdä elintarvikealan kehittämiseksi Lapissa.

4.3 Elintarviketeemaryhmän toiminnan aloitus

Kuviossa 8 on havainnollistettu elintarviketeemaryhmän toiminnan aloitusyhteyksiin liittyvien tapahtumien kooste. Tähän vaiheeseen liittyvät tapahtumat avaavat tähän lukuun ja kerron, miten tämän syklin aikana toimintaa on kehitetty elintarvikealalla.

Elintarviketeemaryhmän toiminnan aloitus



Kuvio 8. Elintarviketeemaryhmän toiminnan aloitus Tanja Häyrynen, Arktinen biotalous, Lapin liitto 12.7.2017

Ensimmäinen elintarviketeemaryhmän kokous pidettiin 11.8.2016 Sodankylässä. Tämän kokouksen ansioista päätimme lähteä tekemään Lapin elintarvikeohjelma Arktisen biotalouden kehittämisohjelman rinnalle. Parasta oli nähdä, miten toimijat olivat sisäistäneet idean yhteistyön tiivistämisestä. Lisäksi saimme myös muutamia uusia toimijoita kokoukseen mukaan. Usko vahvistui siihen, että toiminnan kehittäminen elintarvikealalla on mahdollista ja että siihen halutaan panostaa.

Klusterikoulutuksessa 17.–19.8.2016 Posiolla meitä opastivat Thomas Lämmer-Gamp ja Daniel A. Gottschald. He ovat vahvoja klusterityön osaajia ja halusivat opastaa meitä klusterityön portaissa eteenpäin. Tämän koulutuksen ja ryhmätöiden tuloksena saimme valittua maaseutuklusterin kehittämisen kärjet: elintarvikkeet ja hajautettu uusiutuva energia. Ensimmäistä kertaa tuntui, että nyt on jotakin, josta voi ottaa kiinni ja jota lähteä työstämään eteenpäin. Tieto siitä, että paljon on vielä tehtävää, vei vain eteenpäin.

Koulutuksen jälkeen istuimme alas Arktinen biotalous -hankkeen ja maaseutuklusterin tehtävänjaon merkeissä 23.8.2016 ProAgrialla, Rovaniemellä. Yhteistyön tiivistäminen ja tekeminen vaatii tutustumista toimijoihin, jotta luottamus voi syntyä ja jotta toimijat osaavat antaa tilaa toisilleen hoitaa omat vastuut. Tästä keskustelusta lähti käyntiin pitkälinen prosessi maaseutuklusterin ydintekijöiden kesken laajemman yhteistyön mahdollistamiseksi.

Rajan yli tapahtuvaa yhteistyötä tehtiin koko ajan. Ruotsin Jokkmokkin toimijoiden yhteistyövierailu 29.–30.8.2016 Lapissa herätti tiiviimmät keskustelut kumman alueen ominaispiirteistä ja eri potentiaaleista, joita jo hyödynnetään ja joita voisi vieläkin vahvemmin hyödyntää. Elintarvikeala kiinnosti heitä erityisesti, sillä kasvuolosuhteet ovat alueella heidän omien sanojensa mukaan todella samanlaiset, mitä meillä täällä Lapissa.

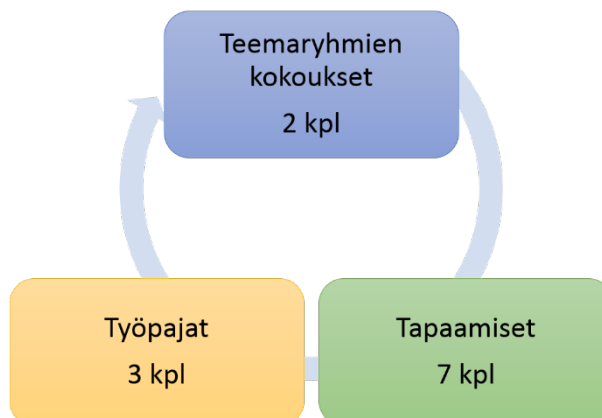
Elintarviketeemaryhmässä noussut pyyntö Lapin elintarvikeohjelmasta laitto meidät keskustelemaan elintarviketeemaryhmän vetäjän Luonnonvarakeskuksen Rauno Kuhan kanssa 1.9.2016. Pohdimme, miten voimme parhaiten ottaa kaikkien osaamisen hyötykäyttöön ohjelmaa tehtäessä. Päätimme, että avaamme avoimen keskustelun seuraavassa tapaamisessa koko elintarviketeemaryhmän kanssa ja laadimme aikataulun, jolla ohjelma tehdään. Päätimme käyttää hyödyksemme työpajatyöskentelyä, jos muita ehdotuksia ei teemaryhmästä synny.

Tämä toinen sykli opetti sen, kuinka yhteistyön avaamisella ja laajentamisella heti alusta lähtien luodaan luotettavuutta ja intoa uudenlaisen tulevaisuuden yhteiseen kehittämiseen. Kaikki ovat kyllä valmiita muokkaamaan omia työtottumuksiaan ja muita toimintatapojaan, jos on vain esittää yhteinen tarve, jota työstää eteenpäin. Mielenkiinto heräsi siitä, miten voimme saada Lapin elintarvikeohjelman työstämiseen mahdollisimman monen mukaan aktiivisin ottein, eikä vain sivusta seuraamaan.

4.4 Elintarviketeemaryhmän 1. työpaja, nykytilan kartoitus

Kuviossa 9 on havainnollistettu elintarviketeemaryhmän ensimmäisen työpajan, nykytilanteen kartoitus -sykliin liittyvien tapahtumien kooste. Tähän vaiheeseen liittyvät tapahtumat avaavat tähän lukuun ja kerron, miten Lapin elintarvikealaa tuetaan elintarvikeohjelman työstön kautta.

Elintarviketeemaryhmän 1. työpaja, nykytilan kartoitus



Kuvio 8. Elintarviketeemaryhmän 1. työpaja, nykytilan kartoitus, Tanja Häyrynen, Arktinen biotalous, Lapin liitto 12.7.2017

Toinen elintarviketeemaryhmän kokous ja ensimmäinen työpaja pidettiin 13.9.2016 ProAgrian tiloissa Rovaniemellä. Teimme yhdessä rungon elintarvikeohjelman aikatauluksi ja päädyimme keskusteluissa siihen, että nykytilan kartoituksen hoitavat Rauno Kuha ja Tanja Häyrynen muiden tuella. Päävastuun työprosessista ja sen toteuttamisen valvomisesta otti Tanja Häyrynen, joka päätti tehdä Lapin elintarvikeohjelman luomisprosessista ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyönsä.

Päätimme, että aina ennen seuraavaa työpajaa on ensimmäisen työpajan tehtävät tehty, ja seuraavan työpajan alussa tarkastellaan tuotos yhdessä. Työpajoihin kutsutaan elintarviketeemaryhmän jäsenet ja myös laajemmin muuta väkeä, jotta saadaan mahdollisimman paljon ihmisiä sitoutettua tekemään työtä yhdessä. Työpajamainen työskentely otettiin hyvin vastaan: toimijat sitoutuivat ottamaan osaa jokaiseen työpajaan ja kertomaan omissa verkostoissa tulevista työpajoista. Laitoimme alustava aikataulu lukkoon, ja sen mukaan Lapin elintarvikeohjelma olisi valmis keväällä 2017. Samalla vahvistettiin aihekokonaisuudet työpajoille. Kaikki lähtivät innolla tekemään työtä yhteisen hyvän eteen.

Heti teemaryhmän tapaamisen jälkeen päätimme 14.9.2016 tavata Kuhan kanssa. Elintarviketeemaryhmän vetäjänä, nykytilakartoituksen yhtenä työstäjänä ja tämän opinnäytetyön laatijana hänen kanssaan työskentely oli aina antoisaa. Tutkijana hänen asiantuntemuksensa elintarvikelasta ja erityisesti Lapin

elintarvikealasta on hämmästyttävän hienoa. Opin joka kerta paljon uutta tavatessamme. Päätimme, että Rauno kerää omista tiedoistaan ja muista tutkimustiedoista raakaversion nykytilanteeseen ja sen jälkeen poimin sieltä tärkeimmät asiat. Tämän jälkeen katsotaan, miten jatkamme eteenpäin.

Ohjelman laatimiseksi oppia sai monista erilaisista kokemuksista. Yksi näistä oppikerroista oli 19.9.2016, kun lähdimme maaseutuklusterin vetäjän Johannes Vallivaaran kanssa tapaamaan Meri-Lapin REKO-ringin ylläpitäjää. REKO on suoramyyntikanava, jonka avulla tuottajat voivat vähentää välikäsiä myyntiketjusta. Näin he myös saavat enemmän rahaa jäämään yritykselleen ja sitä kautta kannattavuutta omalle liiketoiminnalleen. REKO-ringin toiminta oli minulle jo entuudestaan tuttua. Monia ajatuksia heräsi kuitenkin siitä, kun ylläpitäjä kertoi haasteista ja mahdollisuuksista, joita he olivat kokeneet omassa toiminnassaan. Eri-laisten suoramyyntikanavien mahdollisuuksien selvittäminen yrittäjyyden tueksi oli erittäin tärkeää myös elintarvikeohjelman laatimisen kannalta. Tapaamisen innoittamina päätimme kokeilla Rovaniemelle ensimmäisen REKO:n perustamista, kunhan tarpeeksi innokkaita yrittäjiä on ensiksi saatu mukaan.

Samana iltana kävimme tutustumassa yhteen potentiaaliseen yrittäjään eli Leivejoen lihan yrittäjään ja tiedustelemassa, minkälaista apua hän yrittäjyyteen tarvitsee ja mihin asiakassegmentteihin hän on tuotteitaan markkinoimassa. Toiminta yrityksessä alkaisi hieman myöhemmin, mutta yrittäjällä riitti kovasti intoa oppimiseen ja positiivista ajattelua tulevaisuudesta.

Halusimme saada Leader-toimintaryhmät mukaan vahvemmin yhteistyöhön, joten järjestimme 20.9.2016 työpajan Leader-ryhmien edustajille. Työpajassa karitoitimme mahdollisuuksia, miten voimme vahvistaa yhteistyötä elintarvikealan ja muun biotalouden saralla ja kuinka he haluavat olla mukana työstämässä Lapin elintarvikeohjelmaa. Heiltä intoa ja halukkuutta löytyi, mutta ajankäytön vuoksi sitoutuminen työpajatyöskentelyyn oli haastavaa. Lupasimme pitää kaikki tilaisuudet avoimena ja kaikki Leader-toimijat ajan tasalla ja tietoisena siitä, missä liikutaan.

Ehdottoman tärkeänä kehittämistyön välineenä on osaamisen kehittäminen, jonka merkeissä tapasimme Lapin ammattikorkeakoulun Anne-Mari Väisäsen yhdessä maaseutuklusterin vetäjän Vallivaaran kanssa 20.9.2016. Kaikilla meillä oli

sama tahtotila lisätä elintarvikealan osaamista Lapissa ja tehdä kaikki mahdollinen, jotta yrittäjyyttä voidaan tukea myös osaamisen kautta. Väisänen jäi selvittämään mahdollisuuksia osallistua työhön ja keräämään jo olemassa olevaa tietoa elintarvikealan koulutukseen liittyen.

Jatkoimme elintarvikeohjelman työstämistä 26.9.2016 Kuhan kanssa. Kävimme läpi nykytilan kuvaukseen tehdyt muutokset. Tutkijana Kuhalla oli materiaalia todella paljon kaikesta, ja suurimpana haasteena olikin poimia kaikesta juuri olennaisin tieto mahdollisimman tiiviissä muodossa. Päädyimme yhdessä tekemään pienet taulukot, joista esimerkin voi nähdä liitteestä 2, Lapin elintarvikeohjelma. Taulukoita on aina jokaisen raaka-aineen alla. Taulukoiden avulla voi helposti ymmärtää, mikä tilanne on nyt ja mikä potentiaali on tulevaisuudessa.

Järjestimme erillisen luonnontuotealan työpajan 5.10.2016 elintarvikeohjelmaa varten. Saimme selvitettyä laajan osallistujajoukon avulla muun muassa mitä potentiaalisia luonnontuotealan tuotteita ja raaka-aineita Lapissa on, mikä on luonnontuotealan nykytilanne, millainen vision tulisi olla ja mitä toimenpiteitä tulisi tehdä, jotta tilanne olisi eri vuonna 2025. Todella paljon yllätystä ja hämmennystä nostatti se, kun eri asioita läpikäydessä osallistujat huomasivat, että tilanne on täsmälleen sama nyt kuin se on ollut 10 vuotta sitten. Pohdimme yhdessä, mistä se voisi johtua, ja suurimmaksi syyksi nousi se, että koordinoitua alalla ei ole ollut. Samalla totesimme, että yhteistyötä tiivistämällä voimme saada muutosta aikaan. Kutsuimme toimijat osallistumaan myös elintarvikeohjelman muihin työpajoihin heidän aikataulujensa mukaisesti.

Opin näistä tapaamisista muun muassa sen, että kun pysäyttää kaikkia vaivaavan kiireen ja laittaa ihmiset keskustelemaan jostakin aiheesta, syntyy todella paljon uusia ideoita ja ajatuksia. Näin opimme kaikki paljon tehokkaimmin niin itsestämme ja omista toimitavoistamme kuin siitä, mitä ympärillämme tapahtuu tai on tapahtumatta. Voimme saada uusia aloitteita paremmin käyntiin istumalla säännöllisin väliajoin alas laajalla verkostolla ja huomaamalla, missä ollaan menossa ja olemmeko vielä etenemässä samaan suuntaan. Lapin elintarvikeohjelma voi palvella siinä, että ihmiset voivat hakea sen avulla uutta kurssia eteneeseen ja nähdä, mitä mahdollisuuksia itse kullakin on.

Pääsimme pohtimaan lisää elintarvikeohjelman muotoa 24.10.2016 yhdessä maaseutuklusterin elintarviketeemaryhmän vetäjän Kuhan kanssa. Kävimme läpi, mitä olemme saaneet jo irti kaikista tapaamisista ja työpajoista sekä miltä tilanne nyt näyttää. Tällaiset pysähtymiset auttavat myös itseä näkemään, kuinka kaikki ihmiset katsovat asioita eri tavoin, vaikka työskennelläänkin saman asian äärellä. Edelleen kannustimme toinen toisiamme siinä, että yrittäjyyden tukeminen ja lisääminen on tärkein avain koko ohjelman tekemiselle ja se tähtäimessä on hyvä vetää kaikki tulevat työpajat.

Elintarviketeemaryhmän ulkopuolella syntyi paljon keskustelua kalataloudesta, ja sen mahdollisuuksista Lapissa, joten päätimme tavata sinisen biotalouden teemalla 28.10.2016. Keskustelu oli erittäin vilkasta ja päätimme, että alamme pitämään näitä tapaamisia sininen biotalous -teemaryhmässä, joka toimii myös Lapin elintarvikeohjelman sisällön tuottajana.

Tapasimme luonnonvara-alan klusterin kanssa 31.10.2016. Saimme kuulla, mitä heidän verkostossaan on meneillään ja miten voimme tehdä vahvemmin yhteistyötä heidän kanssaan. Tämä verkosto tapaa hieman harvemmin, mutta mukana on ollut aktiivisesti yrittäjiä. Kaikkia olemassa olevia verkostoja on tärkeää hyödyntää tiedonvaihtokanavana. Yhteistyön tiivistäminen ja oikeiden yhteistyökumppaneiden löytäminen vie aikaa, mutta siihen kannattaa aina panostaa.

Ruokamatkailun työpaja järjestettiin 1.11.2016. Työpajaan osallistui paljon maaseutuklusterin väkeä, ja saimme työpajasta hyviä vinkkejä siitä, miten matkailu voidaan yhdistää lähiruoan edistämiseen yhtenä asiakassegmenttinä. Loistavia ideoita ja konkreettisia toimenpide-ehdotuksia syntyi päivän aikana. Työpajaan osallistui paljon matkailualan yrittäjiä, ja erityisesti heidän mielipiteitään ja ajatuksiaan oli antoisaa kuulla ja ottaa niistä opiksi. Sain poistettua monia itselleni esille nousseita ennakkokäsityksiä siitä, miten matkailua ja lähiruokaa voidaan yhdistää, ja positiivinen usko heräsi siihen, että kaikki on mahdollista jos vain jatkamme eteenpäin yhdessä.

Yhteistyön tiivistäminen valtakunnallisten koordinaatohankkeiden kanssa on tärkeää tiedon jakamisen kannalta. Tapasimme ensimmäistä kertaa 4.11.2016 lähiruoan valtakunnallisen koordinaatohankkeen kanssa Skypen välityksellä. Oli

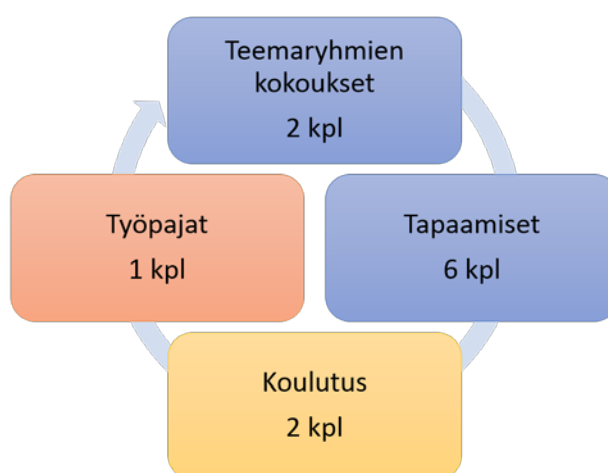
mielenkiintoista kuulla, mitä haasteita ja mahdollisuuksia on nähty valtakunnallisesti ja kertoa, mitä Lapissa on suunniteltu tehtäväksi. Sovimme, että jatkamme tiivistä yhteistyötä tiedonvaihtamiseksi ja toistemme avustamiseksi.

Kolmas sykli opetti sen, kuinka yhteistyön laajentaminen jo olemassa olevien verkostojen ja valtakunnallisten toimijoiden kanssa tuo lisää ymmärrystä elintarvikeohjelman työstämiseen. Erityisen mielenkiintoista oli pohtia, kuinka edetä nykytilan määrittämisestä sellaiseen muotoon, jota olisi mielekästä, tiivistä ja helppoa jokaisen lukea. Haasteita yhteistyössä tuo kaikkien oma tapa toimia ja ajatella, mutta keskustelun avaus tuo paljon parempaa ymmärrystä siitä, että vaikka ajatellaan eri tavoin, ajatellaan kuitenkin samansuuntaisesti. Tämän syklin aikana vahvistui erityisesti tieto siitä, että Lapin elintarvikealaa voidaan parhaiten tukea yhteistyössä tehdyn elintarvikeohjelman kautta.

4.5 Elintarviketeemaryhmän 2. työpaja; SWOT ja visio

Kuviossa 9 on havainnollistettu tämän vaiheen sykliin liittyvien tapahtumien kooste. Tähän vaiheeseen liittyvät tapahtumat avaavat tähän lukuun ja kerron, miten toisen työpajan jälkeen on kehitetty toimintaa elintarvikealalla Lapin elintarvikeohjelman työstämisen muodossa.

Elintarviketeemaryhmän 2. työpaja; SWOT ja visio



Kuvio 9. Elintarviketeemaryhmän 2. työpaja; SWOT ja visio, Tanja Häyrynen, Arktinen biotalous, Lapin liitto 12.7.2017

Toinen elintarviketeemaryhmän työpaja pidettiin 10.11.2016. Työpajatyöskentely oli erittäin avartavaa. Paikalla oli noin 30 eri toimijaa, ja jaoinme väen kolmeen ryhmään, joissa kävimme askel askeleelta läpi SWOT:in eri osiot sekä vision vuoteen 2025. Lopussa jokainen ryhmä esitteli omat tuotoksensa PowerPoint-esityksin, joihin oli tiivistetty viisi tärkeintä asiaa jokaisesta osiosta. Oli hienoa huomata, miten samaa kieltä me kaikki puhuimme, ja tärkeimmiksi asioiksi oli noussut jokaisessa ryhmässä suhteellisen samat asiat. Saimme paljon materiaalia työstettäväksi Kuhan ja Vallivaaran kanssa. Suurimpana haasteena varmasti näissä työpajoissa oli se, miten tiivistää loistavat materiaalit tiiviiksi paketiksi, joka hyödyttää parhaiten Lapin elintarvikealalla toimivia ihmisiä.

Arktinen biotalous -hankkeen 2. ohjausryhmän kokous pidettiin 14.11.2016. Kokouksessa tuli loistavia neuvoja elintarvikeohjelman eteenpäin työstämiseksi. Kaikki olivat ehdottomasti sen takana, että tällainen erillinen Lapin elintarvikeohjelma tarvitaan ohjaamaan elintarvikealan tulevaisuutta ja antamaan konkreettisia eväitä toimijoille nähdä oma paikkansa elintarvikealalla.

Ohjausryhmän kokouksen kanssa samalle päivälle sattui myös iso muutos, nimittäin roolini hankkeessa muuttui projektikoordinaattorista projektipäälliköksi edellisen projektipäällikön siirryttyä muihin tehtäviin. Tällaiseen muutokseen ei osattu varautua aiemmin, ja se varmasti toi haasteita aikataulujen sovittamiseen opinäytetyön tekemisen suhteen.

Älykkään erikoistumisen välietappia vietettiin 16.11.2016. Esittelimme maaseutuklusterin toimintaa ja testasimme, olemmeko menossa oikeaan suuntaan ja mitä muutoksia tulisi tehdä. Keskustelua syntyi erityisesti siitä, ovatko elintarvikkeet ja energia liian suppea kärki, jolla lähteä liikkeelle. Keskusteluiden edetessä toimijat kuitenkin ymmärsivät, että koko maailmaa ei voida syleillä yhtä aikaa, vaan jostain on lähdettävä liikkeelle. Hyvänä asiana myös pidettiin sitä, että konkreettiset toimenpiteet esitetään molempien kärkien toimesta, jolloin saadaan sitoutettua toimijoita alan eteenpäin viemiseksi konkreettisella tavalla. Vain yhteistyötä tekemällä yhteistyö voi tiivistyä.

Yhteydenottoja tuli joka puolelta koko ajan, mutta yksi merkittävä yhteydenotto tuli 28.11.2016. Nordregio halusi tehdä ”case studyn” Lapin biotaloudesta ja siitä, miten maaseutuklusterin toiminta on otettu vastaan. Erityisesti keskusteluissa

nousivat esille elintarvikeala sekä tapetilla olevat muutokset ja huippuesimerkit. Erityistä huomiota saa joka kerta Sodankylän keskuskeittiön toiminta lähiruoan käyttäjänä ja Sodankylän kunta tämän mahdollistajana. Lyhyesti esitettynä Sodankylä on saanut nostettua muutaman vuoden aikana lähiruoan hyödynnettävyyden muutamasta prosentista yli 30 prosenttiin. Esimerkit ovat aina niitä, joita meiltä pyydetään, ja tätä varten Lapin elintarvikeohjelma on erityisen tärkeä. Ohjelman kautta saadaan esitettyä erilaisia konkreettisia esimerkkejä Lapin elintarvikealalta ja siten näkyvyyttä ja parhaita malliesimerkkejä myös muun maailman hyödynnettäväksi. Saimme positiivista palautetta Nordregion suunnalta ja kovasti onnea jatkon kehittämiseen.

Ensimmäinen kansainvälinen matka Hollantiin järjestettiin 30.11.–3.12.2016. Matkan tarkoituksena oli hakea uusia suoramyymälöitä Lapin mahdollisuuksiksi, ja kytkeä ne mukaan myös Lapin elintarvikeohjelmaan. Matkan aikana tuli paljon uusia ajatuksia, vaikka Hollanti maana onkin erilainen kuin Lappi on alueena. Kansainvälisten mallien hakeminen ja jalkauttaminen Lapin elintarvikealan yrittäjyyden tukemiseksi nousi esille entistä vahvempana tarpeena matkalla ollessa. Lappi voi oppia paljon muualta ja Lappiin voi tulla oppimaan.

Maaseutuklusterin kehittäminen tuli jälleen ajankohtaiseksi 8.–9.12.2016. Tuolloin kävimme läpi asiantuntijoiden kanssa, missä olemme menossa ja miten voimme lähteä kehittämään toimia entisestään. Tämän sparrauksen jälkeen maaseutuklusteri sai pronssitunnustuksen, joita Suomen tasolla ei Lapin lisäksi montaa löydy. Positiivista palautetta saimme siitä, että olemme menossa oikeaan suuntaan ja että elintarvikeohjelma on onnistuessaan loistava työväline kehittää alaa klusterityöskentelyn periaattein eli laajasti yhteistyöverkoston kanssa.

Toisessa sinisen biotalouden teemaryhmän kokouksessa 12.12.2016 käsitelimme muun muassa siihen mennessä tehdyt toimet elintarvikeohjelman osalta. Nykytilanteeseen tehtiin muutamia muutoksia sisävesikalastuksen osalta. Lisäksi kävimme läpi kokoamiamme taulukoita siniseen biotalouteen liittyen. Ehdotuksena tuli, että voisimme vieraila kokousten aikana erilaisissa kalastukseen liittyvissä paikoissa, jotta oppiminen voi tulla samalla konkreettiselle tasolle. Yrittäjien ja muiden toimijoiden aktivoiminen tällä tavalla toimintaan kuulosti oikein järkevältä kehitysidealta. Mielenkiintoista oli huomata, kuinka innoissaan toimijat olivat

saman pöydän ääressä keskustellessaan siitä, miten voimme tulevaisuudessa olla vieläkin vahvempia yhdessä.

Lappi-illassa 14.12.2016 Helsingissä keskiössä olivat Lappi ja biotalous. Paikalla olivat Lapin kansanedustajat, ministeriön edustajia, yrittäjiä ja muita tärkeitä poliittisia toimijoita. Erityisesti elintarvikeohjelman visio puhutti sen konkreettisuuden ja edistävän otteen puolesta. Lapin elintarvikeohjelman visioksi kehittyi se, että Lapissa saatavilla olevista valituista elintarvikkeista käytetään, jalostetaan ja tuotetaan 30 prosenttia omavaraisesti vuoteen 2025 mennessä. Palautetta tuli muun muassa siitä, että kerrankin tehdään asioita oikealla otteella.

Seuraavan eli kolmannen elintarviketeemaryhmän työpajan suunnittelua tehtiin 16.1.2017. Monia ajatuksia ja tapoja löytyi työpajan toteuttamiseen, mutta pääsimme yhteisymmärrykseen Kuhan kanssa siitä, miten työpaja tulisi toteuttaa. Huomasin, kuinka onnekas olen, kun voin työskennellä osaavien ihmisten ympäröimänä. Jokaisessa tapaamisessa tulee lisää uusia ideoita ja ajatuksia toteutuksesta, joita ei olisi tullut itselle edes mieleen.

Sinisen biotalouden teemaryhmän kolmas kokous pidettiin 17.1.2017 Pellossa Miekojärvellä. Saimme pohdittua yhteistä visiota sinisen biotalouden osalta elintarvikeohjelmaan. Erityisen kiinnostavaa kaikista oli tutustua konkreettisesti kalastusmenetelmiin ja kalojen käsittelyyn Miekojärven kalasatamassa. Tapaamisesta jäi vahva tunne siitä, että tällä porukalla saamme kyllä tehtyä mitä tahansa, ja yhteistyön vahvistuminen tapahtuu todella askel askeleelta.

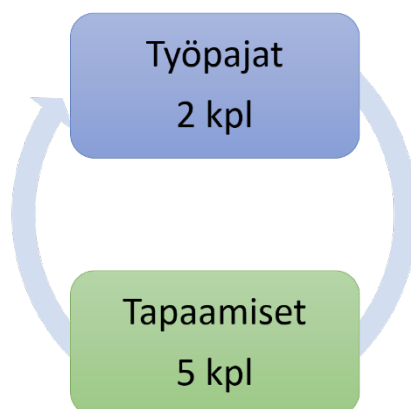
Keskusteluita rahoittajien kanssa on käyty elintarvikeohjelmasta useampaan kertaan, ja yksi näistä keskusteluista oli 18.1.2017. Tärkeää on, että koko yhteistyöverkostolla rahoittajasta lähtien on päivittynyt kuva maaseutuklusterin toiminnasta ja suunnitelmista. Erityisesti elintarvikeohjelma tulee määrittelemään paljon, minkälaisia hankkeita tulevina vuosina myös eri rahastoista tullaan hakemaan. Haastavaa tästä päivitystyöstä kaikille tahoille tekee se, että esimerkiksi maaseutuklusterin rakenne, tavoite ja tulevaisuudensuunnitelmat muuttuvat melkein päivittäin tai ainakin jokaisen yhteisen tapaamisen jälkeen. Viestintä nousee erittäin tärkeään rooliin, jotta toimijat tietäisivät, missä mennään. Mitään ei jätetä tarkoituksellisesti viestimättä eri toimijoille.

Neljäs sykli opetti sen, kuinka toiminnan kehittäminen niin maaseutuklusterin kuin elintarvikeohjelmankin osalta on hidasta ja viestintään painottuvaa, mutta erittäin antoisaa työtä. Tärkeää on välittää oikea tieto eri toimijoille ja auttaa heitä näkemään, missä kukin voi vaikuttaa. Tällainen toiminta lisää yhteistyökumppaneiden määrää ja yhteistyömahdollisuuksia. Edelleen näyttää vahvasti siltä, että mitä enemmän oppii toisilta, sitä enemmän on opittavaa. Tärkeimpänä mittarina tässä syklissä nousee esille se, että nöyryys oppimisessa ja yhteistyön rakentamisessa vie paljon pidemmälle kuin omatoimisesti päättäminen ja toimiminen.

4.6 Elintarviketeemaryhmän 3. työpaja; toimenpiteet ja tavoitteet

Kuviossa 10 on havainnollistettu tähän sykliin liittyvien tapahtumien kooste. Tähän vaiheeseen liittyvät tapahtumat avaavat tähän lukuun ja kerron, miten konkreettiset toimenpiteet ja tavoitteet alkavat muodostua Lapin elintarvikeohjelmaan.

Elintarviketeemaryhmän 3. työpaja; toimenpiteet ja tavoitteet



Kuvio 10. Elintarviketeemaryhmän 3. työpaja; toimenpiteet ja tavoitteet, Tanja Häyrynen, Arktinen biotalous, Lapin liitto 12.7.2017

Kolmas elintarviketeemaryhmän työpaja pidettiin 26.1.2017. Ensimmäisenä käytiin läpi edellisen työpajan tuloksista koostetut visio ja SWOT. Molempiin tuli hie-man täsmennyksiä, mutta loistavaa oli, että kaikki toimijat olivat innoissaan yhdessä työstetystä, selkeytyneestä työstä. Tällä tavalla saimme myös lisää intoa työpajatyöskentelyyn loppupäiväksi toimenpiteiden ja tavoitteiden parissa sekä kirkastettua elintarvikeohjelman visiota, mihin toimenpiteillä ja tavoitteilla tähdätään.

Työpajassa jaoin ajan käsitellä kaikki elintarvikeohjelman visiossa mainitut raaka-aineet toimenpiteiden ja tavoitteiden näkökulmasta. Keskustelua oli jokaisen raaka-aineen kohdalla erittäin paljon. Edellisten työpajojen tapaan jokaisen osion lopussa ryhmät tiivistivät tärkeimmät huomionsa PowerPoint-esitykseen. Kaikkien asiantuntemuksesta oli tässäkin työpajassa hyötyä. Esille nousi myös ehdotus ottaa yhteyttä esimerkiksi Paliskuntain yhdistykseen poron toimenpiteiden ja tavoitteiden suhteen. Tätä olinkin jo aiemmin pohtinut itsekseni. Päivän tuloksena saimme erittäin paljon uusia ideoita ja ajatuksia mahdollisiksi toimenpiteiksi ja tavoitteiksi, joita lähteä työstämään sopivaan muotoon elintarvikeohjelmaa varten.

Lapin liiton vaikuttamisen tiimi, johon työntekijänä kuulun, sai myös vaikuttaa elintarvikeohjelman eteenpäinviemiseen muun muassa 27.1.2017. Keskustelua herätti paljon työpajoissa työstetyt visio, SWOT, toimenpiteet ja tavoitteet, mutta pääosin kaikki elintarvikeohjelman osiot saivat positiivista palautetta. Joka kerta asiaa muille esitellessä huomaa, kuinka eri toimijat sisäistävät asiat aina entistä paremmin. Samalla itsekin ymmärtää, miten voi käyttää hyödyksi niitä tietoja, joita on jo kertynyt. Yksi loistava ehdotus siitä, miten kansainvälisyyden ja matkailun voi kytkeä mukaan elintarvikeohjelmaan oli se, että suorien lentojen käynnistyessä Kittilästä Keski-Eurooppaan voitaisiin koneiden rahdissa kuljettaa konteissa puhdasta haukea Keski-Eurooppaan. Näin voitaisiin edistää elintarvikevientiä ja yrittäjyyttä. Mielenkiintoista on nähdä eri alan asiantuntijoiden innostuksen syttyminen. Täytyy vain muistaa itse olla innostunut ja positiivinen niin vastaanottaamaan uutta tietoa kuin antamaan itsestään ja oppimistaan asioista muille.

Seuraava pohdintatuokio työpajan jälkeen oli Kuhan kanssa 30.1.2017. Tiedon ymmärtäminen ja sisäistäminen kaikkien ryhmien työpajoista vaati läpikäyntiä. Erityisesti selkeät toimenpiteet ja niiden erottelu kokonaisuuksiksi vaativat paljon keskustelua. Materiaalien läpikäynnin jälkeen päädyimme siihen, että opinnäytetyön tekijänä työstän toimenpiteet selkeään muotoon, ja sen jälkeen yhdessä tarkistamme ennen seuraavaa työpajaa, miten toimenpiteet lopullisesti muotoillaan. Tällaisia pohdintataukoja tarvitaan, jotta sisäistämislle jää aikaa. Jos ohjelma täytyisi tuottaa lyhyemmässä ajassa tällaisella verkostolla, voisi siitä tulla paljon heikompi lopputulema.

Maaseutuklusteri oli jälleen esillä 3.2.2017, kun maa- ja metsätalousministeriö piti Rovaniemellä seminaarin, jonka aiheena oli maakuntauudistus ruoka- ja luonnonvarasektorilla. Maaseutuklusteri piti seminaarissa omaa toimintaansa esittelevän esityksen. Erityisen positiivisena asiana jäi mieleen EVIRA:n edustajan esitys ja toteama, että EVIRA haluaa päästä tarkastajan tittelistä valmentajan titeeliin. Keskustelimme tästä hieman tarkemmin päivän aikana ja päätimme ottaa tämän hyötykäyttöön heti, kun tarpeita ilmenee. Tällainen tarve ilmenikin pian. Meihin otettiin yhteyttä kalastajien toimesta. He halusivat tietää, onko totta, ettei laitoshyväksytyissä kalahalleissa saa tehdä kalamassaa. Maaseutuklusteri oli asian tiimoilta yhteydessä suoraan EVIRA:an ja pian selvisikin, että kyseessä on väärinkäsitys. Kalamassaus on sallittua jatkossakin laitoshyväksytyissä kalahalleissa hygieniavaatimusten täytyessä.

Hankekoulutuksessa 7.2.2017 keskusteltiin niin elintarvikealasta kuin muistakin aloista maaseudulla. Leader-toimintaryhmien ja maaseutuklusterin tapaaminen pidettiin koulutuksen jälkeen. Tapaamisessa pohdimme, mikä rooli Leader-toimintaryhmillä on muun muassa elintarvikeohjelman eteenpäin viemisessä ja yrittäjien tavoittamisessa. Yhtenä mahdollisuutena nähtiin erityisesti Leader-toimintaryhmien toimiminen ja tiedonjakaminen ruohonjuuritasolla, ja tästä ruohonjuuritason toiminnasta nousikin esille yksi esimerkki. Jos kyläläisillä olisi tarve kehittää elintarvikealan osaamista, yrittäjyyttä tai saada resursseja alueensa kehittämiseen, he voisivat olla yhteydessä Leader-toimijoiden kautta maaseutuklusteriin, joka hoitaisi tarvittavan osaamisen kyläläisten avuksi. Tapaamisessa myös muokkasimme yhteistä mallia älykkääseen erikoistumiseen, jota esiteltäisiin ENRD:lle maaliskuun lopussa maaseutuklusterin Brysselin vierailulla.

Elintarvikeohjelman tilannetta kävimme läpi Kuhan kanssa 10.2.2017. Uutta tietoa elintarvikeohjelman työstämisen tueksi tuli molempien työyhteisöjen kautta koko ajan lisää, samoin uusia mahdollisuuksia hyödynnettäväksi. Tämän vuoksi tilannekatsaukset olivat aina mielenkiintoisia. Tarkastimme myös, mitä esitämme Lappi-sopimuksen työpajassa elintarvikkeiden osalta. Jokaisella tapaamiskerralla olemme myös käyneet läpi sen, että kaikki tärkeät toimijat on huomattu kutsua mukaan työpajoihin. Kaikki työpajat ovat olleet aina avoimia kaikille, ja kutsua on pyydetty jakamaan eteenpäin. Työpajakutsuja on jaettu eteenpäin myös sosi-

aalisen median eri kanavia myöten. Arktisella biotaloudella on käytössä sosiaalisen median kanavista Facebook, Twitter ja Biotalousuutiset-blogi sekä Lapin liiton sivujen alla olevat kotisivut.

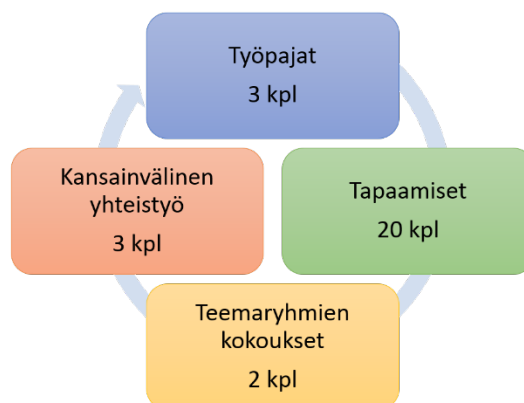
Lappi-sopimus-työpajassa 14.2.2017 esitettiin erilaisia visioita siitä, millainen Lappi voisi olla vuonna 2021. Esityksessä käytettiin hyväksi elintarvikeohjelman työpajoissa tulleita ajatuksia ja ideoita Lapin vahvuuksista ja mahdollisuuksista. Erityisen kiinnostuneita Lappi-sopimus-työpajaan osallistujat olivat lähiruoan edistämisestä niin julkisella kuin yksityiselläkin puolella. Tällaisilla tilaisuuksilla saa hyvin testattua jo tehtyjä linjauksia. Samalla näemme, täytyykö jotain muuttaa ja jos täytyy, niin mihin suuntaan. Ihmisten sitouttaminen kulkemaan samaan suuntaan on tärkeää tällaisen ohjelman toteutumiseksi.

Viides sykli opetti sen, kuinka konkreettiset toimenpiteet ja tavoitteet tarvitsevat muodostusvaiheessa muiden mielipiteitä ja myöhemmin perusteellista testausta. Näin saadaan turvattua ihmisten sitoutuneisuus yhteiseen työskentelyyn ja ohjelman eteenpäin viemiseen. Viestinnän rooli eri toimijoiden välillä korostuu, jotta kaikkien kehittämissuunnitelmien ja tietotulvan keskellä tärkeistä asioista muistetaan puhua ja osallistua yhteistyöhön.

4.7 Elintarviketeemaryhmän 4. työpaja; projektit ja budjetti

Kuviossa 11 on havainnollistettu tähän sykliin liittyvien tapahtumien kooste. Tähän vaiheeseen liittyvät tapahtumat avaavat tähän lukuun ja kerron, miten tavoitteet ja toimenpiteet lähtevät konkretisoitumaan ja minkälaisia kompromisseja tämän syklin aikana tehtiin. Tässä vaiheessa elintarvikeohjelma alkaa muotoutumaan oikeaan muotoonsa.

Elintarviketeemaryhmän 4. työpaja; projektit ja budjetit



Kuvio 11. Elintarviketeemaryhmän 4. työpaja; projektit ja budjetit, Tanja Häyrynen, Arktinen biotalous, Lapin liitto 12.7.2017

Neljäs elintarvikeohjelman työpaja oli 16.2.2017. Työpaja oli suuri menestys. Varmuutta siitä, miten saisimme työstettyä projektit ja budjetit työpajassa ei ollut. Saimme kuitenkin kahden ryhmän ryhmätyöskentelyllä loistavaa syventävää tietoa siitä, miten toimenpiteet saadaan paremmin jaoteltua ja miten niitä tulisi avata toimijoiden hyödyksi. Kävimme jälleen läpi edellisen työpajan satoa ja sitä, mitä työpajan jälkeen oli tehty. Yksi tärkeimmistä asioista työpajassa oli keskuskeittiöille tehdyn kyselyn tulosten avaus. Keskuskeittiöiden innostus lähi- ja paikallisen ruoan hyödyntämiseen on ollut upeaa seurata. Toimijat keskuskeittiöistä ovat yksi toisensa jälkeen ottaneet yhteyttä ja kysyneet, miten voivat olla yhteistyössä aktiivisemmin mukana ja saada tietoa siitä, miten heidänkin keskuskeittiöihinsä saataisiin paikallisia tuotteita. Kyselyn tulokset olivat erittäin positiivisia: intoa ja halua erilaisten lähituotteiden saamiseksi löytyy. Oli helppoa käydä läpi esteet sille, miksi lähituotteita ei ole aiemmin otettu käyttöön keskuskeittiöissä. Voimme maaseutuklusterissa esimerkiksi jakaa toimijoiden avuksi tietoa, millaisia tuloksia erilaisissa aiemmissa projekteissa on saatu aikaiseksi.

Alkuperäinen ajatus itse neljännelle työpajalle oli, että jokaiselle toimenpiteelle saataisiin kehitettyä omia projekteja, mutta alan eri asiantuntijoiden työpajatyöskentelyn kautta tajusimme, ettei niin kannata tehdä. Tällainen muutos suunnitelmiin syntyi siitä, että jos olisimme eritelleet kaikki toimenpiteet omiksi projekteikseen, olisi Lapin elintarvikeohjelmasta tullut tilkkutäkki, jota vain harva olisi voinut hyödyntää tehokkaasti.

Työpajatyöskentelyn jälkeen analysoimme työpajojen tuloksia laajemmin Kuhan, Vallivaaran ja Arktisen biotalouden uuden projektikoordinaattori Johanna Asialan kanssa. Tulimme siihen lopputulokseen, että voisimme kirjoittaa esimerkkejä projekteista toimenpiteiden sisälle, mutta jättää toimijoille vapaat kädet hakea sellaisia projekteja, joita he itse voisivat tehokkaasti toteuttaa. Budjetteja eri toimenpiteille tai projekteille emme saaneet työstettyä työpajan aikana, mutta olimme kaikki erittäin tyytyväisiä siihen, miten saimme syvennettyä tietopohjaamme ja innostettua toimijoita puhaltamaan yhteen hiileen sekä jakamaan tietoa toinen toisillemme. Toimijoiden sitouttaminen yhteiseen tekemiseen on yksi tärkeimmistä toimista itse elintarvikeohjelman lisäksi, joten päivä oli erittäin onnistunut.

Jokainen elintarvikeohjelman esittely muille toimijoille ja heiltä saatu palaute auttoivat Lapin elintarvikeohjelman eteenpäin työstämisessä ja käsittelyssä. Yksi tällainen esittelytilaisuus oli 21.2.2017, jolloin esittelin lappilaiselle kansanedustajalle laajemmin arktista biotaloutta ja elintarvikeohjelmaa. Tärkeimpänä huomiona oli se, että mitä pidemmälle työpajatyöskentelyssä pääsemme, sitä positiivisempi vastaanotto ohjelmalla ja sen toimenpiteillä on eri toimijoiden keskuudessa. Tästä voimme huomata, että olemme oikealla tiellä, ja mikään ponnistelu ei ole turhaan tehty.

Osallistuminen toisten pitämiin työpajoihin oli yksi tapa saada lisää tietoa ja taitoa laajemmalla verkostolta elintarvikeohjelman työstämiseen. Yksi tällainen työpaja pidettiin Rovaniemellä 21.2.2017. Työpajan järjestäjänä oli LuoLi-hanke eli Luonnosta liiketoiminnaksi -hanke. Työpajan tarkoituksena oli tuottaa luonnontuotealan yrittäjille Rovaniemellä erilaisia mahdollisuuksia oman yrittäjyytensä kehittämiseen ja käynnistämiseen elintarvike- ja luonnontuotepuolella. Esittelin yrittäjille elintarvikeohjelmalla tuomia mahdollisuuksia tukea yrittäjyyttä Lapissa, ja miten laajemmin maaseutuklusteri on yrittäjyyden kehittämisen apuvälineenä. Vastanotto ohjelmalle oli positiivinen, ja sen lopputuloksia jäätin mielenkiinnolla odottamaan.

Kolmannessa Arktinen biotalous -hankkeen ohjausryhmässä 22.2.2017 käsitelimme laajemmin elintarvikeohjelman toimia ja saimme hyviä ideoita ohjelman jatkoystämiseen. Ohjausryhmä antoi lisähuomiota muutamiin osioihin kuten porotalouden toimenpiteisiin, joita varten oli jo suunniteltu pienempi tapaaminen Kuhan ja Paliskuntain yhdistyksen toimijoiden kanssa muutaman päivän päähän.

Ohjausryhmä vahvisti entisestään sitä, että se, mitä työpajoissa ja muissa tapaa-
misissa on noussut esille, on erittäin tärkeää jatkotyöstämisen kannalta. Tärkeim-
pänä asiana huomasin sen, että kaikki innostuvat aina todella paljon silloin, kun
puhutaan yhdessä tekemisestä ja oman panoksen antamisesta. Avoimuus to-
della kannattaa näissä tehtävissä, ja mitä enemmän ihmisiä saadaan osallistu-
maan yhteistyöhön, sitä vahvemmin asioita voidaan viedä eteenpäin.

Tapaaminen Paliskuntain yhdistyksen kanssa pidettiin 24.2.2017. Tapaamisessa
paikalla oli kaksi Paliskuntain yhdistyksen työntekijää, Kuha, Asiala ja opinnäyte-
työn laatija Häyrynen. Kävimme alussa laajemmin maaseutuklusterin toimintaa
läpi, ja sen jälkeen aloimme keskustella tarkemmin elintarvikeohjelman työstämi-
sestä, visiosta, tavoitteista ja toimenpiteistä. Keskustelu sai nopeasti yhteisen sä-
velen ja pääsimme perille siitä, mitä kaikkea voimme porotalouden eteen tehdä
ja mitä tulee tehdä vuoteen 2025. Osaavien ja oikeiden asiantuntijoiden kanssa
töiden tekeminen on mieluista. Edelleen avoimuuden ja rehellisyyden painotta-
minen näistä asioista puhuttaessa ja yhteistä säveltä etsittäessä nousee vahvasti
esille.

Lapin klustereiden sparrausta ja testaamista tehdään tasaisin väliajoin, ja yksi
näistä kerroista oli 24.2.2017. Tapasimme yhdessä maaseutuklusterin vetäjän
Johannes Vallivaaran ja ulkomailta tulleen klusterin sparraajan kanssa haastat-
telun merkeissä. Keskustelimme siitä, missä maaseutuklusteri on nyt menossa ja
miten esimerkiksi elintarvikeohjelma on yksi tärkeimmistä työkaluista maaseutu-
klusterin eteenpäin viemiseksi. Työstämme oltiin todella ylpeitä, ja meitä kannus-
tettiin jatkamaan samaan malliin.

Yrittäjien on alettu ottaa kehittämistyöhön mukaan laajemmin helmikuussa, jolloin
systemaattinen toiminta pääsi maaseutuklusterin osalta alkamaan. Tärkeimpänä
tavoitteena edelleen oli tukea jo olemassa olevaa yrittäjyyttä elintarvike- ja ener-
gia-alalla sekä synnyttää aloille tarvittavaa uutta yrittäjyyttä. Oli erittäin tärkeää
saada positiivista palautetta laajemmin eri tahoilta, jotka ovat jo tehneet saman-
kaltaista kehittämistyötä, jotta tiesimme, että olemme menossa oikeaan suun-
taan. Samalla pystyimme kertomaan eteenpäin tällaisesta uudeltaisesta työs-
kentelytavasta.

Positiivista palautetta on tärkeää käyttää hyödyksi myös rahoittajien kanssa pidettävien erilaisten palaverien yhteydessä. Yksi rahoittajien palavereista oli 27.2.2017, jolloin hanketyöryhmässä kävin läpi erilaisia maaseutuklusteria ja elintarvikeohjelmaa tukevia jo käynnissä olevia hankkeita, rahoituskäsittelyssä olevia sekä tulevia hankkeita, ja miten kaikki nämä hankkeet ovat osa suurempaa kokonaisuutta. Positiivisena huomiona nousi esille muun muassa se, että hakijoissa on nähty muutosta siihen suuntaan, että verkostomaista yhteistyötä tehdään nyt paljon tehokkaammin. Rahoittajilta tuli kommenttia myös siitä, että rahoitusta näihin tuleviin hankkeisiin täytyy hakea laajasti niin julkisista kuin yksityisistäkin lähteistä. Tällainen avoin ja rehellinen keskusteluyhteys maaseutuklusterin ja eri toimijoiden kuten rahoittajien välillä on erittäin tärkeää, jotta kaikki ymmärtäisivät, missä mennään, mitä voidaan tehdä ja mitä teemme seuraavaksi tulevaisuutta silmällä pitäen. Pällekkäistä työtä on saatu kitkettyä pois jonkin verran klusterityöskentelyn avulla, mutta paljon on vielä tehtävää, ja tätä työtä jatketaan edelleen.

Muiden järjestämät tilaisuudet ja niihin osallistuminen ovat auttaneet avaamaan katsantokantaa laajemmalle. Yksi näistä tilaisuuksista oli 28.2.2017 Helsingissä, kun maa- ja metsätalousministeriö järjesti biotalousseminaarin, jossa maaseutuklusteri oli world café -menetelmän kautta esillä. Ministeriö on osoittanut jo useampaan otteeseen kiinnostusta maaseutuklusterin toimia kohtaan, mutta nyt yhteistyö tiivistyi jälleen entisestään. Tietojen jakaminen ja toisten ajan tasalla pitäminen on yksi tärkeimmistä yhteistyön puolista. Biotalousseminaarin maaseutuklusterin esittelyssä ministeriö oli erittäin kiinnostunut esimerkiksi elintarviketalokonseptista ja siniseen biotalouteen liittyvästä toiminnasta. Materiaalia jaetaan ministeriölle koko ajan avoimesti ja läpinäkyvästi.

Neljäs sininen biotalous -teemaryhmän tapaaminen oli Simojärvellä Ranualla 1.3.2017. Paikalla oli keskuskeittiöiden edustajia, ja keskustelua syntyi kovasti keskuskeittiökyselyn vastauksista. Erityisen paljon innostusta syntyi, kun keskuskeittiöiden edustajat saivat keskustella yrittäjien ja muiden lähituotteita jo enemmän hyödyntävien keskuskeittiöiden edustajien kanssa. Tärkeimpänä havaintona tapaamisesta nousi esille se, että kaikkien toimijoiden yhteistä keskustelua tarvitaan ja istuminen saman pöydän ääreen tasaisen väliajoin tietyn teeman alla auttaa toimenpiteiden ja tavoitteiden täyttymisessä.

Sinisen biotalous -teemaryhmän tapaamisen jälkeen tapasimme 15.3.2017 ka-
lastaja Jouko Lampelan kanssa, jolloin pääsimme kuulemaan myös hänen aja-
tuksensa sinisen biotalouden visiosta ja toimenpiteistä. Ihmisten ottaminen mu-
kaan ajatustyöskentelyyn auttaa heitä omalta osaltaan sitoutumaan vision ja toi-
menpiteiden toteuttamiseen. Joka kerta oppii myös itse paljon enemmän tee-
maan liittyvästä historiasta ja eri näkökulmista, joita vision toteutumisen taustalla
voisi olla.

Maaseutuklusterin osaamisen kehittämistä pohdimme 20.3.2017 Rovaniemellä
Lapin ammattikorkeakoulun tiloissa. Palaverissa keskustelimme siitä, minkälaista
osaamista ja koulutusta on jo tällä hetkellä Lapissa ja minkälaista tietopankkia
täytyy alkaa kerätä. Yrittäjyyden tueksi tarvitaan osaamisen keskusvaraamo,
josta yrittäjät voivat saada tietää, mistä mitäkin koulutus- tai kurssitarvetta voi ky-
syä. Yhteinen tahtotila alkoi laajemmin syntyä myös koulutuspuolen kanssa elin-
tarvikealan eteenpäin viemiseksi. Erityisen tärkeää on yhteisen liekin vahvistami-
nen yhteisen vision toteuttamiseksi.

Elintarvikeohjelman työstämistä jatkoimme 20.3.2017 Rauno Kuhan kanssa. Kä-
vimme läpi jälleen, mitä siihen mennessä oli tapahtunut ja minkälaisia komment-
teja puolin ja toisin oli saatu. Erityisesti sinisen biotalouden tapaamisten ja esitys-
ten avaaminen Kuhalle herätti keskustelua siitä, miten muokkaamme elintarvike-
ohjelman palvelemaan kaikkien tarpeita tehokkaasti.

Maaseuturahaston kansainvälisen seminaaripäivän yhteydessä 21.3.2017 poh-
dimme erityisesti Leader-ryhmien ja maaseutuklusterin yhteistyömallia. Hioimme
toimintamallia valmiiksi seuraavalla viikolla edessä olevia Euroopan komission
eri osastojen kanssa pidettäviä tapaamisia varten. Toimintamallien luominen yh-
teistyöverkostojen välille on tärkeää, jotta voidaan saada kaikki toimijat ruohon-
juuritasolta lähtien mukaan toimintaan. Yhteistyölle nähtiin vahvaa tarvetta, ja sen
eteen lähdettiin työskentelemään. Kehittämistarpeiden syntyessä voimme ottaa
yhteyden esimerkiksi Leader-ryhmiin ja viedä siten mallit alueille ruohonjuurita-
solla käytäntöön.

Aloitteita yhteistyön tekemiseen tuli useita. Yksi esimerkki tällaisesta aloitteesta
kummunneesta palaverista oli 22.3.2017 pidetty Skype-palaveri. Palaverissa

keskustelimme muun muassa Inarin ja Ranuan yhteistyömahdollisuuksista lähiruuan edistämiseksi kuntien keskuskeittiöissä. Ihmisten saattaminen yhteen auttaa avoimuuden ja luottamuksen synnyttämisessä, ja näin on myös helpompi saada tarvittavia tietoja elintarvikeohjelman työstämiseen ja jalkauttamiseen. Eri toimijoiden into lähteä tekemään yhteistyötä on tarttuvaa, ja saamme koko ajan enemmän ihmisiä sitoutumaan yhteiseen visioon ja sen toteuttamiseen.

Rajojen yli teimme yhteistyötä muun muassa 22.–24.3.2017 Uumajassa Ruotsissa. Osallistumalla eri hankkeiden kuten tässä tapauksessa SEED2Sustain-hankkeen toimintoihin saamme sanaa Lapin elintarvikealan kehittämisestä ja Lapissa luoduista malleista leviämään myös muiden alueiden hyödynnettäväksi. Jokainen tapaaminen auttaa hahmottamaan paremmin sitä, miten voimme tehdä toimenpiteet ja tavoitteet projekteineen tarpeeksi konkreettiselle tasolle, jotta niistä voi hyötyä mahdollisimman moni toimija. Uumajan palaverissa keskusteltiin muun muassa yrittäjien tahtotilasta, nykytilanteesta, heidän kohtaamistaan pulonkaloista yritystoiminnassa sekä siitä, miten yhdessä voimme tukea yrittäjyyttä elintarvikealalla rajojen yli. On tärkeää nähdä laajemmin yhteistyön paikat, jotta saamme otettua parhaimmat esimerkit myös muualta Lapin vahvuuksiksi.

Tällaisten yhteistyötapaamisten aikana herää myös monia ajatuksia siitä, mitä tuleviin työpajoihin voi ja tulee ottaa esille sekä käsittelyyn. Tärkeää on myös tiedon jakaminen. Tapaamisissa tulee kertoa, mitä muissa palavereissa ja tapaamisissa tulee esille ja ottaa niistä oppia yhdessä keskustellen. Tärkeää laajojen verkostojen johtamisessa tuloksellista ohjelmatyöskentelyä tehdessä on keskusteluyhteyden avaus ja johtaminen siten, että kaikkien ääni tulee kuuluviin. Erilaisten yhdessä luotujen yhteistyökonseptien kuten elintarviketalo-konseptin kautta on helppo kertoa elintarvikealan nykytilasta Lapissa ja suunnitelmista, joita olemme yhdessä luoneet elintarvikealan kehittämiseksi. Konkreettiset esimerkit tuovat aina vahvemmat mielikuvat toimijoille kehittämissuunnasta, mikä taas auttaa toimijoita ymmärtämään kokonaisuutta ja viemään yhteistyömallia eteenpäin.

Toinen tärkeä rajat ylittävä tapaamisviikko oli 27.–31.3.2017, jolloin maaseutu-klusterin väkeä vieraili Brysselissä eri tahoja tapaamassa. Tavoitteena oli levittää tietoa Lapin elintarvikealan mahdollisuuksista ja erilaisista kehitetyistä konsepteista ja saada tukea kansainvälisiltä tahoilta erilaisten aloitteiden kautta. Suurimpana havaintona oli se, että viestintä ja sen hyödyntäminen aliarvioidaan. Avoin

keskusteluyhteys tarvitaan niin pienemmissä verkostoissa kuin laajemmissakin kansainvälisissä verkostoissa. Täytyy myös osata nähdä, ketä verkostossa kannattaa olla ja minkälaista yhteydenpitoa verkostoihin tulisi säännöllisesti pitää. Esimerkiksi Itä- ja Pohjois-Suomen EU-toimiston kanssa tehtävää yhteistyötä on tärkeää ylläpitää, sillä heillä on erittäin laaja kuva erilaisista asioista, joita alueilla tapahtuu. Kävimme maaseutuklusterin Brysselin viikolla tarkemmin läpi muun muassa osaamisen kehittämistä ja mitä toimia sen osalta tehdään sekä minkälaista kansainvälistä tiekarttaa meidän tulee kehittää yrittäjyyden tukemiseksi.

Maaseutuklusterin viikon jälkeen tapasimme Kuhan kanssa 3.4.2017, jolloin tarkastelimme elintarvikeohjelman tilannetta. Tällaiset säännölliset tarkastukset ovat tarpeen, jotta työ menee eteenpäin ja samalla jalostuu oikeaan muotoon. Melkein joka kerta uusia ajatuksia pääsee syntymään ja tiedonvaihto tiivistyy. Jokaisessa laajemmassa luomisprosessissa kannattaa olla vähintään yksi ihminen, jonka kanssa voi keskustella aika ajoin ja tarkastella oppimiaan asioita.

Näiden yksittäisten tapaamisten lisäksi tiivistä yhteistyötä tehtiin maaseutuklusterin kaikkien toimijoiden kesken, vahvimmin maaseutuklusterin vetäjänä Johannes Vallivaaran ja elintarviketeemaryhmän vetäjän Rauno Kuhan kanssa. Yksi näistä tapaamisista oli 4.4.2017, jolloin käytiin läpi kokonaisuutta ja vaihdettiin tietoa niin yrittäjyydestä alalla kuin hanke- ja kansainvälisistä toimista, joita on jo meneillään ja suunnitteilla. Keskusteluiden yhteydessä heräsi monta kertaa ideoita siitä, millä tavalla elintarvikeohjelmaa tulee muotoilla, korjata ja viedä eteenpäin.

Kansainvälisiä tapaamisia oli myös Lapin sisällä useampia, esimerkiksi tapaaminen Espanjan edustajan Jose Francisco Diego Calvon kanssa 7.4.2017. Olimme käyneet jo pintapuolisesti maaseutuklusterin Brysselin viikolla asioita läpi hänen kanssaan, mutta päätimme tiivistää vielä yhteydenpitoa ja miettiä konkreettisia hankkeita, joita laajojen verkostojen kanssa voitaisiin tarvelähtöisesti hakea. Elintarvikealan kehittäminen muun muassa elintarvikeohjelman kautta vaatii paljon keskustelua monien eri tahojen kanssa, jotta näkee laajemman kuvan siitä, missä mennään ja missä suurimmat pullonkaulat ja mahdollisuudet kehitykselle ovat. Esimerkiksi Espanjasta nousi monenlaisia tapoja, miten hyötyä toisistamme maaseutuklusterin mallin mukaisella toimilla, ja kuinka sielläkin on erittäin pieniä kuntia ja pienyrittäjiä, jotka tarvitsevat tukea isojen yrittäjien rinnalla.

Maaseutuklusterin osaamisen kehittämisen tiimin kanssa tavattiin jälleen 10.4.2017. Tuolloin pohdimme tarkemmin, mitä voimme tehdä Brysselissä kerättyjen tietojen ja ideoiden perusteella ja miten voimme näitä tietoja hyödyntää elintarvikeohjelman laatimisessa. Keskusteluissa nousi esille erityisesti se, kuinka voimme saada kaiken tarpeellisen tiedon myös laajemman yleisön saataville. Tärkeää on, että elintarvikeohjelmasta tulee käytännön työkalu, eikä vain yksi strategia lisää. Tarkoituksena ei ole, että elintarvikeohjelmaa vain vilkaistaan aika ajoin, vaan että sitä voitaisiin hyödyntää laajemmin toimijoiden, yksityisten henkilöiden ja yrittäjien taholta. Erialaisten tilaisuuksien järjestäminen ohjelman julkaisun jälkeen on tärkeää, jotta jalkauttaminen on mahdollisimman laajaa ja tehokasta.

Viides sinisen biotalouden teemaryhmän kokous pidettiin 12.4.2017 Kemissä. Kuten jokaisella aiemmalla kerralla, myös nyt kerrottiin aluksi ajankohtaiset kuulumiset, esimerkiksi mitä edellisen tapaamisen jälkeen on tapahtunut ja mitä uusia ajatuksia on herännyt. Keskustelulle jätettiin reilusti aikaa, ja keskustelusta tehtiin muistiot kaikkien muistin tueksi sekä tiedoksi heille, jotka eivät päässeet paikalle. Erityisen paljon huomiota kiinnitti se, että kaikki materiaalit ovat olleet aina linkkien takana jaettavana selkeissä Dropbox-kansioissa. Materiaalia on myös aina pyritty jakamaan jopa enemmän kuin olisi ollut tarpeen. Avoin tiedon jakaminen auttaa ihmisiä tulemaan mukaan kehittämään elintarvikealaa.

Teemaryhmän tapaamisen tärkeimpänä aiheena oli koulutus ja sen hyödyntäminen erityisesti kalan jatkojalostuksessa. Kävimme myös läpi tuloksia kyselystä, joka oli lähetetty ammattikoulun kalastuspuolen opiskelijoille. Kyselyllä kartoitettiin muun muassa sitä, onko opiskelijoilla halua mestari-kisälli-toiminnan hyödyntämiseen jo kouluaikana ja ovatko he halukkaita jäämään valmistumisensa jälkeen Lappiin. Ajankohtaisten, lyhyiden kyselyiden tekeminen ja tulosten analysointi asiantuntijoiden kanssa tuo paljon uusia ideoita ja innoitusta alan kehittämiseen. Lisäksi esittelimme teemaryhmälle EVIRA:lta tulleen viestin, jossa vahvistettiin kalanmassauksen olevan sallittua laitoshyväksytyissä kalahalleissa. Erityisesti tämä tieto otettiin teemaryhmässä ilolla vastaan.

Jatkoimme elintarvikeohjelman työstämistä Kuhan kanssa 18.4.2017. Omalla vastuullani on ollut enemmän sinisen biotalouden teemaryhmän tapaamiset, joten tietojen jakaminen näistä tapaamisista sekä kansainvälisistä esimerkeistä on

aina tarpeen. Elintarvikeohjelman työstäminen on ollut vertauskuvallisesti kuin sipuli, jota kuoritaan kerros kerrokselta, jotta päästään nauttimaan sen ytimeistä.

Agrologiopiskelijoille pidimme 18.4.2017 esittelyn laajemmin biotaloudesta sekä elintarvikealan mahdollisuuksista ja tätä kautta myös elintarvikeohjelmasta. Opiskelijoilla oli erittäin paljon väärinkäsityksiä, joita oli hyvä päästä purkamaan. Tätä työtä täytyy jatkaa, jotta oikeaa ajantasaista tietoa on saatavilla myös tulevaisuuden asiantuntijoille ja tekijöille. Samalla varmistui tarve myös osaamisen keskusvaraamolle muun muassa elintarvikealan suhteen, jotta ajantasaista tietoa saadaan koottua ja tarjottua yrittäjyyden tukemiseksi. Elintarvikeohjelmasta on hyvä lähteä liikkeelle, ja ohjelman jalkauttaminen alan kouluihin Lapissa nousee todella tärkeäksi askeleeksi. Samoin opettajien täytyy voida motivoivasti kertoa alan mahdollisuuksista nuorille heitä innostaen ja tukien.

19.4.2017 on loistava esimerkki päivästä, jolloin ehdimme tehdä ja oppia todella paljon. Saimme tilaisuuden esitellä biotaloutta ja elintarvikeohjelmaa neljässä eri tilaisuudessa Pilkkeen tiloissa. Saimme loistavaa palautetta muun muassa ympäristöministeriön edustajilta, ja samalla jaettua elintärkeää tietoa eteenpäin heidän työnsä helpottamiseksi. Esittelimme päivän viimeisessä tilaisuudessa Pilke Caféssa laajemmalle kuulijakunnalle muun muassa elintarvikeohjelman mahdollisuuksia ja tuolloin huomasin erityisesti sen, kuinka kehittämämme asiat kiinnostavat ihmisiä, ja niiden puolesta halutaan tehdä töitä. Todella harva on tietoinen Lapin elintarvikealan mahdollisuuksista, joten tämä pullonkaula kehittymisen edessä on edelleen pitkän ja jatkuvan viestinnän haasteena.

Luonnontuotematka Itävaltaan järjestettiin 24.–28.4.2017. Matka oli erittäin antoisa parhaiden esimerkkien ja mallien hakemisen näkökulmasta ja toi paljon hyviä avauksia elintarvikeohjelmaan. Esille nousi erityisesti se, että uusien yksinkertaisten innovaatioiden hakeminen on todella tärkeässä asemassa omien yrittäjyysmallien kehittämisessä. Matka avasi myös kaikkien osallistujien silmät sille, että meillä on paljon mahdollisuuksia elvyttää elintarvikealaa Lapissa ja kiihdyttää sen kasvua.

Elintarvikeohjelman työstämisen loppuvaiheessa pienempiä tapaamisia ja kirjoittamistyötä oli enemmän kuin muissa vaiheissa. Yksi näistä pienemmistä tapaamiskerroista oli 2.5.2017, jolloin pohdimme Kuhan kanssa erityisesti sitä, miten

ohjelma nykyisessä muodossaan voi palvella eri toimijoita ja mitä asioita tulee nostaa viimeisessä työpajassa esille. Mietimme monia eri vaihtoehtoja, joita voimme nostaa työpajassa esille ja mahdollisuuksiksi elintarvikeohjelmaan. Tärkeään osaan on noussut se, että tällaista työtä ei voi tehdä lyhyessä ajassa senkään vuoksi, että tarvittavaa havainnointia, oppimista ja sitouttamista ei tapahdu lyhyen ajan sisällä. Myös luonnontuotematka Itävaltaan puhutti paljon.

Maaseutuklusterin toimintaa ja elintarvikeohjelman julkaisutilaisuutta eli Lapin elintarvikepäivää markkinoimme muun muassa 3.5.2017 Arktisuudesta potkua elintarvikevientiin -seminaarissa omalla pisteellämme. Jokaisessa eri tahojen järjestämässä tilaisuudessa on sellaisia ihmisiä, joita viesti ei ole vielä tavoittanut, joten on todella mahtavaa, että erilaisia tapahtumia voi käyttää viestin eteenpäin viemiseksi. Seminaari antoi myös eväitä pohtia tarkemmin elintarvikevientiä ja sen mahdollisuuksia Lapin elintarvikealalla.

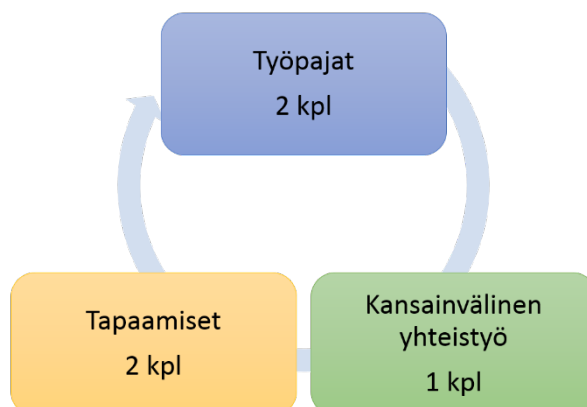
Lapin poro- ja kalapäivillä 3.–5.5.2017 pääsimme testaamaan, minkälaisen vastaanoton porolle ja kalalle elintarvikeohjelmassa määritetyt toimenpiteet ja visio saisivat. Tapahtumassa käytiin loistavia keskusteluita, ja saimme jaettua tietoa hyvin ihmisille, jotka eivät ole ehtineet olla tiiviisti mukana ohjelman työstämisessä. Tapahtuma vahvisti sen, että olemme löytäneet kehityksen kohtaamat oikeat pullonkaulat elintarvikealalta ja suunta elintarvikeohjelman tarjoaman tuen kanssa on oikea.

Kuudes sykli opetti sen, kuinka yhteistyön tiivistäminen, tilaisuuksissa käyminen, tiedon jakaminen ja muilta oppiminen vie ohjelmatyötä eteenpäin. Laaja verkostotyöskentely kohti yhteistä päämäärää auttaa laatimaan sellaisia ohjelmia, joilla on sitoutunut toteuttaja- ja tiedonvälittäjäjoukko takanaan työn valmistuttua.

4.8 Elintarviketeemaryhmän 5. työpaja; ohjelman loppuviilaukset

Kuviossa 12 on havainnollistettu tähän sykliin liittyvien tapahtumien kooste. Toiseksi viimeiseen vaiheeseen liittyvät tapahtumat avaavat tähän lukuun ja kerrotaan, miten saimme tehtyä elintarvikeohjelman loppuviilaukset.

Elintarviketeemaryhmän 5. työpaja; ohjelman loppuviillaukset



Kuvio 12. Elintarviketeemaryhmän 5. työpaja; ohjelman loppuviillaukset, Tanja Häyrynen, Arktinen biotalous, Lapin liitto 12.7.2017

Viimeinen elintarviketeemaryhmän työpaja pidettiin 8.5.2017. Viimeisessä työpajassa kävimme päivän aikana läpi koko elintarvikeohjelman jo valmiina olevat osiot. Pohdimme laajemmin myös ohjelman jalkauttamista ja sitä, mitä on jo tällä hetkellä meneillään. Kaikki toimijat olivat tyytyväisiä yhdessä tehtyyn työhön. Parasta oli, että vaikka kaikki eivät aina päässeetkään mukaan, pystyivät he silti samaistumaan työhön ja vahvistamaan aikaansaadun tuotoksen.

Ensimmäinen laatuaan oleva neljän eri rahaston järjestämä klusteritapahtuma pidettiin 10.–11.5.2017 Skellefteåssa Ruotsissa. Tapahtumassa sai loistavia tietoja muun muassa arktisella alueella meneillään olevista elintarvikealan tutkimuksista sekä paljon vinkkejä yhteistyötahoista ja -tarpeista muualta. Maaseutuklusterin toiminta ja sitä kautta elintarvikeohjelma kiinnostivat paikallaolijoita, ja keskustelua käytiin laajemmin suunnitelluista toimista. Monet toimijat osoittivat yhteistyöhalukkuutta. Tulevaisuus näyttää, miten saamme Lapin toimintamallit jalkautettua laajemmin arktiselle alueelle ja koko Euroopan harvaan asutuille seuduille.

Esittelimme ja testasimme ohjelman toimia myös 12.5.2017 Ranuan hyvinvoinnin ja elinvoiman turbulenssi -tapahtumassa. Maaseutuklusteri ja elintarvikealan toimet olivat Ranualla esillä yhdessä arjen turvan toimintamallin kanssa. Pohdimme yhdessä, miten Ranuan kunta voi ottaa oman osansa elintarvikeohjelmasta toteutettavaksi ja mitkä toimet tuovat heille parhaimmat mahdollisuudet. Teimme myös tarkemmat suunnitelmat tuleville vuosille. Saimme monet tärkeät asiat mukaan Ranuan kunnan tulevaisuudensuunnitelmiin. Mukana tapahtumassa oli

myös yrittäjiä, jotka innostuivat liittymään maaseutuklusteriin. Lisäksi toimme yhteen muutamia yrittäjiä, jotka tarvitsivat toisiltaan tukea erilaisiin toimiinsa. Näin olimme edistämässä yhteistyön syntymistä yrittäjäpinnassakin. Tällaisia esimerkkejä voimme nostaa esille jalkauttamisvaiheessa, ja näin sitouttaa toimijat yksi kerrallaan mukaan maaseutuklusterin toimintaan.

Neljännessä Arktisen biotalouden ohjausryhmässä 16.5.2017 kävimme läpi elintarvikeohjelman kokonaisuudessaan. Ohjelmaan tuli korjaus- ja parannusehdotuksia, joihin pystyimme vielä vastaamaan ennen ohjelman julkistamista. Päädyimme siihen, että ohjelma on olemassa pääasiassa vain verkkojulkaisuina, jotta sen muokkaus ja vuosittainen tarkastus on helppoa. Tarvittaessa ohjelma voidaan painattaa ja laittaa jakoon myös painetussa muodossa.

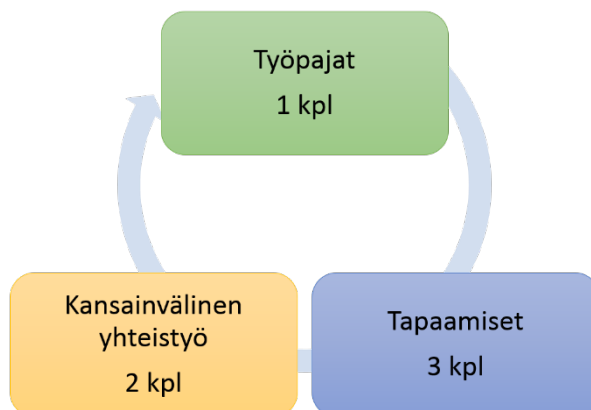
Teimme ohjelman taittamisen ja viimeisen kokonaisvaltaisen läpikäynnin 17.5.2017. Kävimme ohjelman kieliasun läpi projektikoordinaattori Johanna Asiala kanssa. Ohjelman taittamisesta huolehti sisällöntuottajamme Anne Jaakola. Kaikille työtä riitti, ja lopulta saimme viilattua ohjelman oikeaan muotoon juuri ennen julkaisua. Kun ajatustyölle oli varattu riittävästi aikaa, varmistui se, että ohjelmasta tuli tiivis ja käytännönläheinen kokonaisuus.

Seitsemäs sykli opetti sen, kuinka lopullisen ohjelman läpikäynti tärkeiden tahojen kanssa on tarpeen, jotta kaikki virheet saadaan korjattua ja tarpeelliset lisäykset tehtyä. Työlle tulee nopeasti sokeaksi, jos sitä käy jatkuvasti läpi vain pienellä väellä. Mitä useampi henkilö ohjelmaa käy läpi, sitä paremmin pystytään havainnoimaan virheet ja puutteet ohjelmassa. Tällaista työtä ei kannata tehdä yksin, vaan yhteistyö muiden kanssa antaa lisää oppia koko prosessin ajan ja tukea myös ohjelman jalkauttamissuunnitelman laatimiseksi.

4.9 Lapin elintarvikeohjelman julkaisu ja jalkauttaminen

Kuviossa 13 on havainnollistettu viimeiseen sykliin liittyvien tapahtumien kooste. Tähän vaiheeseen liittyvät tapahtumat avaavat tähän lukuun ja kerron, miten elintarvikeohjelman julkaisu ja jalkauttaminen aloitettiin.

Lapin elintarvikeohjelman julkaisu ja jalkauttaminen



Kuvio 13. Lapin elintarvikeohjelman julkaisu ja jalkauttaminen, Tanja Häyrynen, Arktinen biotalous, Lapin liitto 12.7.2017

Lapin elintarvikepäivässä 19.5.2017 julkaistiin Lapin elintarvikeohjelma. Tilaisuudessa oli loistavasti osallistujia, ja siinä saatiin käytyä laajasti läpi elintarvikeohjelma. Lisäksi puhujina oli edustajia elintarvikealan eri asiakassegmenteistä. Näin pystyimme osoittamaan alan yrittäjille, mitä mahdollisuuksia ohjelman kautta avautuu heidän liiketoiminnalleen. Päivä oli menestys, ja keskusteluissa tuli ilmi muun muassa osallistujien halu, että tieto ohjelmasta ja sen tuomista mahdollisuuksista leviää mahdollisimman laajalle. Jalkauttaminen aloitettiin tästä päivästä.

Saimme myös tukea visuaaliseen viestintään elintarvikeohjelman eteenpäin viemiseksi. Elintarvikeohjelman jokaisesta teemasta koostettiin visuaalisesti näyttävät videot, jotka voi löytää Arktisen biotalouden YouTube-kanavalta. Elintarvikepäivän aikana kova työ oli osaltaan saatu valmiiksi, mutta toisaalta vasta sen jälkeen pääsimme aloittamaan todellisen jalkauttamistyön, jonka aikana voimme myös hyödyntää viestintää varten tuotettuja videoita.

Jalkauttaminen jatkui heti julkaisutilaisuuden jälkeen etäyhteyksien avulla. Luonnontuotealan valtakunnallinen koordinaatiohanke järjesti Skype-palaverin 22.5.2017, jolloin luonnontuotealan toimijat saivat jakaa ajankohtaisia asioita. Palaverissa Lapin elintarvikeohjelma oli yksi teema, joka sai laajasti näkyvyyttä. Ohjelmasta oltiin hyvin kiinnostuneita, ja sen jakamisesta helppoa teki sen sähköisessä muodossa oleminen.

Esittelimme Keski-Suomen liiton edustajille muun muassa Lapin elintarvikeohjelmaa 23.5.2017. Eriyisen paljon keskustelua herättivät rohkea visio ja kovat tavoitteet vuoteen 2025. Ohjelma nähtiin positiivisena välineenä elintarvikealan eteenpäin viemiseksi. Samalla nähtiin mahdollisuus jalkauttaa parhaimpia malleja muihinkin maakuntiin. Lapin elintarvikeohjelmasta puhuttaessa ja sitä läpikäydessä huomaa, että ohjelmaa on tullut todella tarpeeseen ja kova työ ei ole mennyt hukkaan.

Maaseutuklusterin osaamisen kehittämisen työpajassa 30.5.2017 mietimme, miten osaamista kehitetään muun muassa elintarvikealalla. Eriolaisten kyselyiden ja ohjelmien pohjalta on helppo poimia tärkeimmät toteutettavat toimenpiteet. Sisällytimme ohjelmaan myös osaamisen kehittämisen osion, ja osaaminen näkyy useimmissa toimenpiteissä. Elintarvikeohjelmaa ei voida toteuttaa ilman, että osaamista kehitetään systemaattisesti.

Kansainvälisessä Smart Regions -konferenssissa Helsingissä 1.–2.6.2017 ja oimme tietoa maaseutuklusterista ja muun muassa elintarvikeohjelmasta eri tahoille ympäri EU:ta. Kansainvälisten yhteistyötahojen kanssa tehtävää yhteistyötä on tärkeää jatkaa ja tiivistää, jotta aina tarpeiden ilmaantuessa tiedämme, kenen puoleen kääntyä ja kenen kanssa tehdä yhteistyötä.

2.6.2017 pidimme yhteistyöpalaveria Skypen kautta ruotsalaisten Jokkmokkin kunnan edustajien kanssa. Sieltä oltiin kovin kiinnostuneita kuulemaan muun muassa elintarvikeohjelman sisällöistä ja he tiedustelivatkin, onko mahdollista saada käännettyä ohjelmat englanniksi. Lukuisat eri yhteistyötahot Jokkmokkista ovat olleet useampaan kertaan yhteydessä maaseutuklusteriin, ja heillä on into tehdä samaa kehittämistyötä, mitä me olemme tehneet. Yhteistyötä heidän kanssaan tullaan jatkamaan. Kaikkien näiden tapaamisten ja kokousten johdosta on varmistunut se, että ohjelma on tullut todella tarpeeseen ja sitä voidaan hyödyntää monella eri tasolla niin Lapin kuin muidenkin alueiden elinvoimaistamiseksi.

Prosessin viimeinen sykli opetti sen, kuinka Lapin elintarvikeohjelma on todella tarpeellinen työväline Lapin elintarvikealan eteenpäin viemiseksi. Työn monipuolinen toteuttaminen avoimella otteella on tullut tarpeen, ja olemme aloittaneet jalkauttamisen positiivisin tuloksin. Nähtäväksi jää, mitä kaikkea tapahtuu vuoteen 2025 mennessä. Mielenkiintoista on tarkastella, saammeko kaikki tavoitteet ja

toimenpiteet tapahtumaan vision toteuttamiseksi ja missä olemme tuolloin menossa kehittämistyössä. Sillä välin jatkamme maaseutuklusterissa kehittämistyötä vahvasti eteenpäin. Tämän opinnäytetyön tekeminen on avannut todella paljon omia silmiä tällaisen kehittämistyön tekemiselle ja antanut lisäintoa jatkaa hyvää työtä eteenpäin. Erityisen innostavaa on nähdä, kuinka innokkaasti työhön osallistutaan ja kuinka sen lopputulema otetaan vastaan.

5 TUOTOKSENA LAPIN ELINTARVIKEOHJELMA

Lapin elintarvikeohjelma julkaistiin 19.5.2017 Lapin elintarvikepäivän yhteydessä. Elintarvikeohjelmaan pääset tutustumaan Lapin liiton sivuilta ohjelmatosiosta (<http://www.lappi.fi/lapinliitto/ohjelmat>) tai Issuu-julkaisupohjalla tästä linkistä: <https://issuu.com/lapinliitto/docs/elintarvikeohjelmaa4>.

Seuraavassa on tiivistelmä Lapin elintarvikeohjelmasta:

”Kylätasolla elintarvikkeiden hankinnan kautta virtaa miljoonia euroja rahaa kylien ulkopuolelle. Lapin elintarvikeohjelman visiona on, että Lapin omavaraisuusaste ohjelmassa mainittujen elintarvikkeiden osalta nousee 30 % vuoteen 2025 mennessä. Visio pitää sisällään raaka-ainetuotannon ja jalostuksen niiltä osin kuin tuotanto on Lapin ilmasto-olosuhteissa mahdollista. Vision toteutuminen tarkoittaa 1300 suoraa työpaikkaa ja 132 miljoonan euron lisätuloa maakuntaan elintarvikealalla. Näillä toimilla voimme kääntää maaseudun rakennemuutoksen mahdollisuudeksemme.

Lapin elintarvikeohjelman tarkoituksena on edistää elintarvikealan yrittäjyyttä kannattavilla toimenpiteillä ja parantaa Lapin maaseudun elinvoimaisuutta. Ohjelmassa esitetään myös toimenpiteet, joilla vauhditetaan elintarvikealan kannattavuutta, jotta paikallisia elintarvikkeita ja luonnontuotteita hyödynnettäisiin Lapissa mahdollisimman tehokkaasti. Ohjelmassa kuvataan, miten uusia liiketoiminta- ja ansaintamalleja synnytetään Lappiin. Haluamme olla tukemassa pieniä yrityksiä ja toimijoita olemassa olevien isompien yritysten ja toimijoiden rinnalla.

Ohjelman laatimiseen on osallistunut kaikkiaan noin sata henkilöä. Mukana on ollut noin 40 eri organisaatioiden ja yritysten edustajia. Ohjelmaa on laadittu säännöllisesti kokoontuvissa työpajoissa, jotka on jaettu eri teemoihin, kuten nykytilan analyysi, Lapin elintarvikealan SWOT ja tarvittavat toimenpiteet. Ohjelman visio on luotu teemaryhmätyöskentelyssä.

Ohjelman täytäntöönpanossa tärkeäksi seikaksi nousee erityisesti viestinnän rooli. Viestimällä ohjelmasta, sen linjaamasta visiosta ja toimenpiteistä sekä haastamalla toimijoita ajattelemaan elintarviketuotantoa uudesta näkökulmasta voimme saada aikaan muutosta. Vain muutoksen kautta voimme saavuttaa visi-

omme eli siirtyä käyttämään enemmän paikallisesti tuotettuja puhtaita ja ainutlaatuisia lappilaisia elintarvikkeita ja luonnontuotteita jalostetummassa muodossa.

Lapin elintarvikeohjelman työstämiseen ovat osallistuneet seuraavat tahot:

Ohjelmaan laadintaan osallistuneet organisaatioittain			
Kehittäjäorganisaatiot:	Tutkimus:	Osaaminen:	Yritykset:
Lapin liitto	Luonnonvarakeskus	Lapin ammattiopisto LAO	Arctic Warriors
ProAgria	Helsingin yliopisto	Lapin ammattikorkeakoulu	Tiina Torvinen
Sodankylän kunta	Arktinen keskus		Napapiirin kala oy
Kittilän kunta			Voimalohi
Kemijärven kunta			Koillis-Suomen lohi
Ranuan kunta			Ranuan kalajaloste
ELY-keskus			Lapin villikalat
4H			Lokan luonnonvaraosuuskunta
Muonion kunta			
Inarin kunta			
Rovaniemen kehitys			
ELY-keskus			
Leader Outokaira tuottamhan			
Leader Tunturi-Lappi			
Leader Peräpohjola			
Leader Pohjoisin Lappi			
Leader Koillismaa			
Digipolis			
Team Botnia Oy			
Kolarin kunta			
Utsjoen kunta			

Paliskuntain yhdistys			
Metsähallitus			
Pellon kehitys oy			

”

Taulukko 1. (Lapin liitto 2017, 7–8.)

6 POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda tärkeä väline elintarvikealan systemaattiseen kehittämiseen monille eri tahoille Lapin maakunnassa. Tämä tavoite on saavutettu tarkoituksenmukaisesti. Laajassa yhteistyöverkostossa tehdyn työn tuloksena on Lapin elintarvikeohjelma, joka löytyy liitteestä 2. Ohjelman avulla on mahdollista nostaa Lapin elintarvikeala uudelle tasolle konkreettisin toimin, joihin laaja toimijajoukko on sitoutunut yhteistyön ja innostamisen kautta. Lapin elintarvikeohjelman laatimisen myötä myös käytännön kehittämistyö saatiin systemaattiselle tasolle.

Opinnäytetyössäni kuvaan laajan ja monialaisen luomisprosessin selkeästi kahdeksan eri syklin kautta. Sykleihin sisältyi 81 erilaista tapaamista ja tapahtumaa, jotka löytyvät listattuna liitteestä 1. Jokaisessa syklissä kuvatut suunnitelmat, toiminta, havainnointi, reflektointi ja parannettu suunnitelma auttavat näkemään, mitä Lapin elintarvikeohjelman työprosessi sisältää sekä miten ohjelma on otettu vastaan. Toimintatutkimusmenetelmää hyödyntämällä toimintaa on saatu kehitettyä koko prosessin ajan.

Askeleet, joilla Lapin elintarvikeohjelma luotiin, ovat vasta kehittämistyön ensimmäiset askeleet. Nyt alkaa uudenlainen työ ohjelman jalkauttamiseksi sekä toteuttamiseksi. Lapin elintarvikeohjelmaan tarkemmin perehtymällä selviää, millaisia konkreettisia ratkaisuja loimme Lapin elintarvikealan mahdollisuuksiksi.

Lapin elintarvikeohjelman työprosessi oli paljon laajempi, mitä itse olin odottanut. Kun tehdään tärkeää työtä näin laajalla joukolla, vaatii tiedon sisäistäminen paljon kypsymisaikaa, minkä vuoksi itse kirjoittamistyötä ei voitu tehdä niin tehokkaasti, mitä olin odottanut. Toimintatutkimus kuitenkin auttoi jäsentämään luomisprosessia ja pohtimaan työn aikana, mihin suuntaan mennä ja millä tavalla työtä voidaan parantaa.

Tämän opinnäytetyön vaikuttavuus on suuri, kun otetaan huomioon, kuinka strategiasuuntautunutta kehittämistoimintaa tänä päivänä tehdään. Tästä voidaan ottaa vinkkejä strategioiden luomisprosessia varten muun muassa sen suhteen, kuinka laajalla joukolla kannattaa strategioita laatia. Laajojen kokonaisuuksien ymmärtäminen ja käytäntöön pano vaativat aikaa ja perehtymistä, jota ei voi ali-

arvioida ohjelmatyöskentelyssä. Maaseudun kehittäminen laajemmassa tietoperustassa vaikuttaa kaikin tavoin siihen, miten ja mihin suuntaan elintarvikeohjelman luomisprosessia voidaan lähteä työstämään. Ohjelman vaikuttavuutta lisää erityisesti se, että luomisprosessin aikana on sitoutettu laaja toimijajoukko, joka on mukana myöhemmin ohjelman onnistuneessa toteuttamisessa ja jalkauttamisessa.

Tästä opinnäytetyöstä voivat hyötyvät kaikki Lapin maakunnassa asuvat ja työskentelevät sekä kansainväliset ja valtakunnalliset toimijat. Harvaan asutuille alueille prosessikuvaus ja elintarvikeohjelma voivat toimia muun muassa innostavina esimerkkeinä toimintamalleista. Viestimällä Lapin elintarvikeohjelmasta voidaan auttaa uudenlaisen yrittäjyyden syntymisessä ja alueiden elinvoimaistumisessa, kun ohjelman tarjoamat mahdollisuudet otetaan hyötykäyttöön.

Opinnäytetyön laadinnan aikana olen saanut laajennettua omaa käsitystäni muun muassa maaseudun kehittämisestä, elintarvikealasta Lapissa, laajojen verkostojen vetämisestä sekä toimintatutkimusmenetelmän käyttämisestä käytännön työkaluna. Näiden oppien kautta voin hyödyntää asiantuntemustani niin Arktisen biotalouden kehittämisohjelman luomisessa kuin tulevaisakin työtehtävissäni maaseudun kehittämisen ja biotalouden saralla.

Erityisesti kehittymisen esteenä olevia pullonkauloja selvitettäessä luova ja innovatiivinen ongelmanratkaisukyky nousi vahvaan rooliin. Työelämä muuttuu joka hetki, ja tämän laajan luomisprosessin aikana olen pystynyt soveltamaan olemassa olevaa tietoa kehittäväällä työotteella. Olemassa olevaa tietoa on erittäin paljon, mutta sen kriittinen arviointi kokonaisuudet hahmottamalla on erittäin tärkeää. Samalla mahdollistetaan uuden tiedon syntyminen, mikä taas tuo lisämahdollisuuksia tällaisten prosessien läpiviemiseen.

Lapin elintarvikeohjelman luomisprosessi opinnäytetyönä kehitti osaamistani, ja pystyin vastaamaan tavoitteessani asetettuihin kysymyksiin. Tämän prosessin jälkeen jatkohaasteena on työn jatkaminen ohjelman jalkauttamisen, toteuttamisen sekä toimijoiden innostamisen suhteen. Työtä ei olisi pystytty tekemään näin menestyksekkäästi ilman kaikkia ohjelman tekoon osallistuneita henkilöitä.

LÄHTEET

- Aaltola, J. & Valli, R., 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Jyväskylä: WS Bookwell Oy.
- Andersson, S. & Simonen, L., 1997. Elämä ja tulevaisuus maaseudulla. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Árnason, A., Shucksmith, M. & Vergunst, J. 2009. Comparing Rural Development. Britain: TJ International Ltd, Pastow, Cornwall.
- Berg, A. & Eikeland, O., 2008. Labour, Education & Society. Germany; s.l.
- Blomberg, U., 2009. Euroopan alueiden kehittäminen – ja suunnitteluyhteistyö sekä unionin koheesio politiikka. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Brandon, P. & Lombardi, P., 2005. Evaluating sustainable development in the built environment. India: Replika Press Pvt. Ltd, Kundli.
- Böhme, K., 2002. Nordic Echoes of European Spatial Planning. Stockholm, Sweden: Nordregio.
- Clement, K. & Hansen, M., 2001. Sustainable regional development in the Nordic Countries. Stockholm, Sweden: s.l.
- Clement, K., Bradley, K. & Hansen, M., 2003. Sustainable Regional Development: Learning From Nordic Experience. Stockholm, Sweden: s.l.
- Clement, K., Bradley, K. & Hansen, M., 2004. Environment and Sustainable Development Integration in the Nordic Structural Funds. Stockholm, Sweden: s.l.
- Cloke, P., Marsden, T. & Mooney, H. 2006. Handbook of rural studies. Britain: The Cornwell Press Ltd, Trowbridge, Wiltshire.
- Copus, A., 2007. Continuity or Transformation? Perspectives on Rural Development in the Nordic Countries. Sweden, Stockholm: s.l.
- Eisto, I., Palviainen, S., Pohjonen, S. & Vihinen, H., 2006. Sopimuksellisuus maaseutupolitiikassa. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Gill, J., Johnson, P. & Clark, M., 2010. Research Methods for Managers 4th Edition. Great Britain: TJ International Ltd.
- Hautamäki, L., Karppi, I. & Klemola, A., 1992. Alueellisen suunnittelun perusteet. Tampere: TaY Jäljennepalvelu.
- Healey, P., 2006. Collaborative Planning. 2nd edition. China: Palgrave Macmillan.
- Heikkinen, H., Huttunen, R. & Moilanen, P., 1999. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja siinä tutkija missä tekijä. Juva; WSOY.

- Henttinen, A. 2009. Maaseutu politiikan tantereena. Tampere: Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino.
- Jauhiainen, J. & Niemenmaa, V., 2006. Alueellinen suunnittelu. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Järvinen, P. & Järvinen, A., 2000. Tutkimustyön metodeista. Tampere; Opinpa-
jan kirja.
- Kortesmaa, T. & Jokela, A. 2016. Ruoka- ja luonnonvaratilastojen e-vuosikirja
2016. Viitattu 27.6.2017 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-322-2>.
- Kuha, R. 2015. Lapin maatalouden rakenne ja tuotanto 2014. Viitattu 27.5.2017
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-101-3>.
- Kuha, R. 2016. Ainutlaatuinen arktinen Lappi: Maaseutuseminaari 15.11.2016.
Viitattu 27.6.2017 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-296-6>.
- Kuha, R. Mäntymaa, E. 2015. Lapin maaseudun kehittämisen ytimessä. Lapin
maaseudun tulevaisuuden avaimet - hankkeen keskeisiä tuloksia. Viitattu
27.6.2017 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-012-2>.
- Kuhmonen, T. & Niittykangas, H., 2008. Maaseudun tulevaisuus. Ajattelun käsi-
kirja. Jyväskylä: Gummerus.
- Kumpulainen, S. & Hirvonen, J., 2005. Avauksia kaupungin ja maaseudun vuo-
rovaikutukseen – käytännön vuorovaikutuksesta aluekeskusohjelman ja maa-
seudun paikallisten toimintaryhmien yhteistoimintaan. Vammala: Vammalan
kirjapaino Oy.
- Kuula, A., 1999. Toimintatutkimus. Kenttätyötä ja muutospyrkimyksiä. Tampere;
Vastapaino.
- Lapin elinkeino-, liikenne-, ja ympäristökeskus 2015. Lapin alueellinen maaseu-
dun kehittämisstrategia 2014-2020. Viitattu 28.6.2017 <https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/8763299/Lapin+alueellinen+maaseudun+kehitt%C3%A4misstrategia+2014-2020+liitteet+p%C3%A4ivitetty.pdf/34123511-0c1b-4b26-9780-477bd8b9df31>.
- Lapin liitto, 2013a. Kymmenen virran maa - Lapin maaseutuohjelma 2020. Vii-
tattu 28.6.2017 http://www.lappi.fi/c/document_library/get_file?folderId=349619&name=DLFE-22268.pdf.
- Lapin liitto, 2013b. Lapland's Arctic Specialisation Programme. Viitattu
28.6.2017 http://www.lappi.fi/lapinliitto/c/document_library/get_file?folderId=53982&name=DLFE-21455.pdf.
- Lapin liitto, 2016. Lappi-sopimus – maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma
vuosille 2017-2018. Viitattu 30.6.2017 http://www.lappi.fi/c/document_library/get_file?folderId=18284&name=DLFE-30781.pdf.
- Lapin liitto, 2017. Lapin elintarvikeohjelma - toimenpiteet ja tavoiteasettelu vuo-
teen 2025 elintarvikealan kehittämiseksi Lapissa. Viitattu 31.7.2017.
<https://issuu.com/lapinliitto/docs/elintarvikeohjelmaa4>.

- Lapin liitto, Pohjois-Pohjanmaan liitto, Keski-Pohjanmaan liitto & Kainuun maakunta 2007. Avoin Pohjois-Suomi. Pohjois-Suomen strategia 2011. Oulu: s.l.
- Lapin materiaalipankki 2017. Lapin liitto, 10 faktaa Lapista. Viitattu 4.7.2017 <http://mediabank.lappi.fi/f/D82m>.
- Luukkonen, J., 2011. Europeanization of spatial planning. Tornio: Tornion kirjapaino.
- Maa- ja metsätalousministeriö, 2017. Harvaan asuttu maaseutu – mahdollisuuksia täynnä. Harvaan asutun maaseudun kehittämisstrategia 2017-2020. Viitattu 4.7.2017 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79506/04_17_HAMA_strategia_FINALa.pdf?sequence=3.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, 2007. Asuinmaaseutu 2007–2010. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, 2009. Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 5/2009. Vammala: Vammalan kirjapaino.
- Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014-2020. Maa- ja metsätalousministeriö. Viitattu 27.6.2017 <https://www.maaseutu.fi/fi/maaseutuohjelma/Sivut/default.aspx>.
- Ministry for Foreign affairs of Finland 2009. Agriculture and Rural Development. Preliminary Study. Evaluation report 2009:2.
- Nielsen K. & Svensson, L., 2006. Action Research and Interactive Research. Beyond practice and theory. Netherlands: Shaker Publishing BV.
- Niemi, J. & Ahlstedt, J. 2009. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2009. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Niemi, J. & Ahlstedt, J. 2015. Finnish Agriculture and Rural Industries 2015. Viitattu 27.6.2017 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-028-3>.
- Niemi, J. & Väre, M. 2017. Suomen maa- ja elintarviketalous 2016/2017. Viitattu 27.6.2017 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-379-6>.
- OECD, 2017. Finland - Economic forecast summary (June 2017). Viitattu 28.6.2017 <http://www.oecd.org/eco/outlook/finland-economic-forecast-summary.htm>.
- Ponnikas, J., Korhonen, S., Kuhmonen, H-M., Leinamo, K., Lundström, N., Reihunen, A. & Siirilä, H., 2011. Maaseutukatsaus 2011. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, Juvenes Print.
- Puupponen, A. 2009. Maaseutuyrittäjyys, verkostot ja paikallisuus. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

- Reason, P. & Bradbury, H., 2001. Handbook of Action Research. London: SAGE Publications.
- Rikkonen, P., Korhonen, K., Helander, A-S., Väre, M., Heikkilä, L. & Kotro, J. 2017. Onko lähiruokayrittäminen kannattavaa? – yrittäjien kokemuksia jake-lukanavista. Viitattu 27.6.2017 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-394-9>.
- Sotarauta, M. & Mustikkamäki, N., 2001. Alueiden kilpailukyvyn kahdeksan ele-menttiä. 1. painos. Helsinki: Kuntaliiton painatuskeskus.
- Suomen biotalousstrategia, 2014. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 27.6.2017 http://www.biotalous.fi/wp-content/uploads/2015/01/Suomen_biotalousstrate-gia_2014.pdf.
- Sutinen, T. 1999. Luontaiselinkeino tutkimuksen hankesalkku. Rovaniemi: Lapin Yliopistopaino.
- Timonen, K., Reinikainen, A., Siitonen, K., Myllylä, P., Kurppa, S. & Riipi, I. 2017. Vihreän talouden hajautetun, kestävä ja kilpailukykyisen toimintamal-lin määrittely ja pilotointi: Kokeilualustana Agrokasvu-toimintamalli. Viitattu 27.6.2017 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-352-9>.
- Toivonen, T., 2002. Nuoret ja maaseutu. Näkemyksiä maaseudusta, yrittäjyy-destä, osallistumisesta, vaikuttamisesta ja tulevaisuudesta. Seinäjoki: Helsin-gin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Uusitalo, E., 2003. Maaseutu kansan vai hallinnon käsissä? Vammala: Vamma-lan Kirjapaino Oy.
- Uusitalo, E. 2009. Maaseutu – väliinpuotoajasta vastuunkantajaksi. Maaseutupoliitiikan itsenäistyminen alue- ja maatalouspolitiikan puristuksessa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Viinamäki, O-P., Hyyryläinen, E., Vainio, A. & Metsälä, R., 2013. Kohden kevy-empää hallinnointia LEADER-toimintatavassa. Tampere: Suomen Yliopisto-paino Oy – Juvenes Print.
- Voutilainen, O. & Tapio-Biström, M-L., 2007. Paikallisten toimintaryhmien alue-taloudelliset vaikutukset. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Wuori, O., Uusitalo, M., Veijola, J. & Jauho, T., 2016. Valitseeko matkailija lähi-ruokaa lauta-selleen? : Matkailijoiden asennoituminen paikallisten elintarvik-keiden ja villiruokien käyttöön Levillä. Viitattu 27.6.2017 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-194-5>.
- Zuber-Skerritt, O., 1991. Action Research for Change and Development. Great Britain: Athenaeum Press Ltd.

LIITTEET

- Liite 1. Tapaamiset ja tapahtumat
- Liite 2. Lapin elintarvikeohjelma

Liite 1. Tapaamiset ja tapahtumat

Lapin elintarvikeohjelman tapaamiset ja tapahtumat	
4.2 Aloitus	
1	25.4.2016 Arktinen Biotalous – projektikoordinaattori
2	19.5.2016 Biotalous – esittely Nordregio – Ruotsi – Kemi
3	27.5.2016 Elintarviketalo – innovointi – ProAgrialla – elintarviketeemaryhmä alkaa muodostumaan
4	9.6.2016 1. ohjausryhmä
5	14.-15.6.2016 Food Business Summit – Seinäjoki elintarvikealan tulevaisuus – vahva murros – meidän mahdollisuutemme?
6	20.6.2016 Arctic Smartness väliseminaari – alkaa muotoutumaan mitä varten maaseutuklusteri on
7	6.-10.7.2016 Bryssel Agrifood – platform tapaaminen – tutustuminen laukaistavaan agrifood platformiin jonka kautta voidaan tulevaisuudessa hakea kansainvälisenä verkostona hankkeita – elintarviketalo puhutti
4.3 Elintarviketeemaryhmän toiminnan aloitus	
8	11.8.2016 1. elintarviketeemaryhmän kokous – Sodankylä — Pyyntö elintarvikeohjelmasta
9	17.-19.8.2016 Klusterikoulutus - Thomas Lämmer-Gamp ja Daniel A. Gottschald (http://www.cluster-analysis.org/) Posiolla, maaseutuklusterin kärjet elintarvike ja energia – muodostuvat!
10	23.8.2016 Arktinen biotalous – maaseutuklusteri – tehtävänjako – ProAgrialla – yhteistyön syventyminen alkaa – vaatii tutustumisen, jotta luottamus syntyy ja annetaan tilaa puolin ja toisin vastuunjakoon – vahvan yhteistyön aloitus!
11	29.-30.8.2016 JokkMokk – yhteistyövierailu Lapissa – mitä oppia puolin ja toisin – yhteistyön aloittaminen alueiden vahvistamiseksi
12	1.9.2016 Elintarvikeohjelman suunnittelu – Rauno Kuha - ProAgria
4.4 Elintarviketeemaryhmän 1. työpaja, nykytilan kartoitus	
13	13.9.2016 2. elintarviketeemaryhmän kokous – ProAgria Nykytilan kartoituksen tekee Rauno ja Tanja muiden tuella
14	14.9.2016 Palaveri Rauno Kujan kanssa – elintarviketeemaryhmän vetäjä, opparin ohjaaja, nykytilan kartoituksen aloittaminen
15	19.9.2016 Suoramyyntikanavien kartoitus, Reko-rinki, Leivejoen lihasuunnittelupalaveri – mitä apuja tarvitaan yrittäjyyteen
16	20.9.2016 Työpaja Leadereille – miten mukana työstämässä elintarvikeohjelmaa ja asioita yhteistyössä
17	20.9.2016 Osaamisen kehittäminen elintarvikealalle – keskusteluyhteyden avaus – Anne-Mari Väisänen – LapinAMK
18	26.9.2016 Elintarvikeohjelman työstämistä ProAgrialla – Raunon kanssa
19	5.10.2016 Luonnontuotealan työpaja elintarvikeohjelmaa varten – mitä luonnontuotealalla nykytilanne, visio, toimenpiteitä
20	24.10.2016 Elintarvikeohjelman pohdintaa yhdessä maaseutuklusterin vetäjän Johannes Vallivaaran (ProAgria) ja teemaryhmän vetäjän Rauno Kujan (LUKE) kanssa

2 1	28.10.2016 1. sinisen biotalouden –teemaryhmän kokous ja teemaryh- mätyön käynnistäminen
2 2	31.10.2016 Luonnonvara-alan klusterin tapaaminen – mitä meneillään laajemmin – miten voidaan vahvistaa yhteistyötä
2 3	1.11.2016 Ruokamatkailun työpaja – osallistuminen ja pohdinta miten matkailuun yhdistetään lähiruokaa
2 4	4.11.2016 Lähiruoka valtakunnallinen koordinaatiohanke – skype palaveri – miten yhteistyötä tehdään ja sovitetaan yhteen toimia elintarvikealalla
4.4. Elintarviketeemaryhmän 2. työpaja; SWOT ja visio	
2 5	10.11.2016 2. elintarviketeemaryhmän työpaja
2 6	14.11.2016 2. ab ohjausryhmä
2 7	16.11.2016 Lapin arktisen älykkään erikoistumisen välietappi – maaseutu- klusterin kurssin tarkistus ja esittely muille toimijoille
2 8	28.11.2016 Case Study – Lapin biotalous – Nordregio – testaus miten maaseutuklusteri toimii – elintarvikeasiat tapetilla ja esimerkkinä
2 9	30.11-3.12.2016 Uusia suoramyymälämatkoja – matka Hollantiin 30.11– 3.12.2016 – elintarvikeohjelmaan kv kytkökset ja mallit jalkautettavaksi/ja- ettavaksi
3 0	8.-9.12.2016 Klusterin kehittäminen – arviointi missä mennään, klusterin sparraus kv taholta – käytiin läpi sen hetkiset toimet – ollaan oikeassa suunnassa ja hyvin kehitytty
3 1	12.12.2016 2. sinisen biotalouden –teemaryhmän kokous ProAgrialla
3 2	14.12.2016 Lappi-ilta Helsingissä, elintarvikeohjelman vision testaus kan- sanedustajille, ministeriön edustajille, yrittäjille jne. Erittäin loistava vas- taanotto ja sai loistavasti kehuja! Sanottiin että kerrankin tehdään asioita oikealla otteella
3 3	16.1.2017 elintarvikeohjelman työpajan suunnittelua ja työstämistä
3 4	17.1.2017 3. sinisen biotalouden – teemaryhmän kokous Pellossa Miekojärvellä
3 5	18.1.2017 Maaseutuklusterin päivittäminen ELY-keskuksen väelle – elin- tarvikeohjelma rahoituksen ohjauksen välineeksi
4.5 Elintarviketeemaryhmän 3. työpaja; toimenpiteet ja tavoitteet	
3 6	26.1.2017 3. elintarvikeohjelman työpaja
3 7	27.1.2017 elintarvikeohjelman tilanteen esittely Lapin liiton vaikuttamisen tiimille – miten otettiin vastaan – hyvät ja huonot puolet – ehdotukset – ku- ten matkailu suorille lennoille Keski-Eurooppaan haukea Kittilästä
3 8	30.1.2017 Elintarvikeohjelman palaveri Rauno Kuha
3 9	3.2.2017 Maakuntaudistusta ruoka- ja luonnonvarasektorilla – esitys maaseutuklusteri, EVIRA tarkastajasta valmentajaksi – yhteistyön paikat – vrt. myöhemmin sininen biotalous – vaikutukset!
4 0	7.2.2017 Hankekoulutus – Leader – Maaseutuklusteri tapaaminen iltapäi- vällä – keskustelu mikä on leadereiden rooli elintarvikeohjelman eteenpäin viemisissä ja yrittäjien kontaktoinneissa ym. yhteisen mallin luominen älykkääseen erikoistumiseen!

4 1	10.2.2017 Elintarvikeohjelman katsaus – Rauno Kuhan kanssa
4 2	14.2.2017 Lappi – sopimus työpajassa arktinen biotalous – elintarvikkeet – vastaanotto ja toimijoiden sitouttaminen
4.6 Elintarviketeemaryhmän 4. työpaja; projektit ja budjetti	
4 3	16.2.2017 4. elintarvikeohjelman työpaja
4 4	21.2.2017 Kansanedustajille biotalouden esittely – erittäin positiivinen vastaanotto – ollaan oikealla tiellä!
4 5	21.2.2017 Luoli-työpaja luonnontuotealan yrittäjille Rovaniemelle – esittelyssä elintarvikeohjelman mahdollisuudet yrittäjien tueksi – vastaanotto oli positiivinen – lopputulosta jäädään odottamaan!
4 6	22.2.2017 3. ohjausryhmä – esittelyssä toimet myös elintarvikeohjelmaan – kommentit
4 7	24.2.2017 Tapaaminen paliskuntain yhdistyksen ja Rauno Kuhan kanssa – porotalouden toimenpiteet ja visio elintarvikeohjelmaan
4 8	24.2.2017 klusterijohtajien haastattelu ja sparraus – missä mennään – testissä mm. elintarvikeohjelma
4 9	27.2.2017 hanketyöryhmä – maaseutuklusterin elintarvikeohjelmaa toteuttavat hankkeet, rahoitushaussa olevat ja tulevat hankkeet esittelyssä – mistä kaikkialta rahoitusta haetaan, muutos hakijoissa jo nähty, positiivinen vaikutus verkostomaisella yhteistyöllä! Päällekkäistä työtä ollaan saatu purettua mutta vielä tarvitaan lisää samanlaista työtä
5 0	28.2.2017 MMM Biotalousseminaari – maaseutuklusteri esittelyssä, ministeriö erittäin kiinnostunut toimintamalleista kuten elintarviketalosta ja sinisen biotalouden toiminnasta – materiaalia jaetaan koko ajan avoimesti ja läpinäkyvästi
5 1	1.3.2017 4. sinisen biotalous –teemaryhmän kokous Simojärvellä Raunulla
5 2	15.3.2017 Sininen biotalous – tapaaminen Jouko Kumpulän kanssa
5 3	20.3.2017 Maaseudun kehittämisen työpaja LapinAMK – miten työstetään eteenpäin asioita
5 4	20.3.2017 elintarvikeohjelman jatkotyöstö Rauno Kuhan kanssa
5 5	21.3.2017 MSR KV-päivä – miten Leader - maaseutuklusteri ja KV menee yhteen yhteisessä toimintamallissa
5 6	22.3.2017 Inari –Ranua – sininen biotalous –lähiruoka –keskuskeittiö yhteistyö
5 7	22.-24.3.2017 SEED2Sustain – palaveri Uumajassa – maaseutuklusterin yrittäjyyshaastattelut auki ja esittely elintarvikeohjelmasta ja teemaryhmän toiminnasta, erilaiset toimintamallit puhuttivat ja herättivät yhteistyötoiveita mm. elintarviketalo – konseptin jalostamisesta rajojen yli
5 8	27.-31.3.2017 Maaseutuklusteri –viikko Brysselissä, lukuisia tapaamisia komission eri osastojen, Itä- ja Pohjois-Suomen EU-toimiston kanssa, Osaamisen kehittämisen tiukkaa suunnittelua yhteistyössä toimijoiden kanssa – elintarvikeohjelma kärkenä keskusteluissa
5 9	3.4.2017 Elintarvikeohjelman tarkistus ja kirjoitus Rauno Kuhan kanssa
6 0	4.4.2017 Maaseutuklusterin kokous Johannes, Rauno – mikä tilanne on elintarvikeohjelmassa mitä korjausliikkeitä tehdään

6 1	7.4.2017 Jose Espanjasta – maaseutuklusteri – mitä tehdään elintarvikepuolella – miten voidaan hyötyä toinen toisistamme – yhtäläisyydet alueissa – pieniä kuntia – pienyrittäjiä – tuki tarpeen!
6 2	10.4.2017 Osaamisen kehittämisen palaveri – miten jatketaan mikä tilanne elintarvikeohjelmaan – tietojen tarkastus – seuraavat stepit eteenpäin!
6 3	12.4.2017 5. sinisen biotalouden teemaryhmän kokous Kemissä – koulutus jatkojalostus
6 4	18.4.2017 Elintarvikeohjelman työstöä Raunon kanssa
6 5	18.4.2017 Agrologiopiskelijoille esittely elintarvikeohjelmasta
6 6	19.4.2017 Pilke Cafe laajalle yleisölle esittely myös elintarvikeohjelma/vision – kansanedustajille esittely lähiruuan hyödyntämisestä myös Rovaniemellä
6 7	24.-28.4.2017 Luonnontuotematka Itävaltaan – parastamismatka toimintamalleille elintarvikeohjelmaan – ohjelman testausta Itävaltalaiseen kontekstiin
6 8	2.5.2017 Elintarvikeohjelman testaus ja viillaukset
6 9	3.5.2017 Arktisuudesta potkua elintarvikeventtiin, maaseutuklusteri, elintarvikeohjelma esillä, Lapin elintarvikepäivän markkinointia
7 0	3.-5.5.2017 Lapin poro- ja kalapäivät – testaus poro/kalatoimenpiteille ja visiolle
4.7 Elintarviketeemaryhmän 5. työpaja; ohjelman loppuviillaukset	
7 1	8.5.2017 5. elintarvikeohjelman työpaja – ohjelman läpikäynti ja muutokset
7 2	10.-11.5.2017 Arctic Project Clustering Event – ensimmäinen laatuaan oleva 4 eri rahaston klusterointi tapahtuma kutsuvieraille – tapetilla biotalous – elintarvikeohjelman toteuttamiseen eväitä ja yhteistyötapoja kartoittamassa
7 3	12.5.2017 Ranuan hyvinvoinnin ja elinvoiman turbulenssi – maaseutuklusteri keskiössä arjen turvaa mallin kanssa – miten buustata elintarvikealaa ja luonnontuotealaa – elintarvikeohjelma apuna – Ranuan kunnan suunnitelma kuntoon tuleville vuosille
7 4	16.5.2017 4. Ohjausryhmä – ohjelma esitteillä ja kommentteilla
7 5	17.5.2017 Ohjelman taittaminen ja läpikäynti – viimeiset korjaukset
4.8 Lapin elintarvikeohjelman julkaisu ja jalkauttaminen	
7 6	19.5.2017 Lapin elintarvikepäivä – Elintarvikeohjelman julkaisu ja esittely – Jalkauttaminen aloitetaan!
7 7	22.5.2017 Luonnontuotealan valtakunnallinen koordinaatiohanke – skype-palaveri – elintarvikeohjelma tietouteen!
7 8	23.5.2017 Keski-Suomen liitto ja maakuntaliiton edustajille – biotalous esittely – ohjelmat tapetilla!
7 9	30.5.2017 Maaseutuklusterin osaamisen kehittämisen työpaja – miten osaamista kehitetään elintarvike ja energia puolella – kyselyiden ja ohjelmien pohjalta toimenpiteet työstettäväksi eteenpäin!
8 0	1.-2.6.2017 Smart Regions konferenssi Agrifood –platformit haltuun – kv yhteistyön jatkaminen ja tiivistäminen – elintarvikeohjelma tutuksi

8	2.6.2017 Yhteistyöpalaveri JokkMokkin kanssa – toiveena elintarvikeoh-
1	jelma kääntää englanniksi – voidaan parastaa mallit rajojen yli!

Liite 2. Lapin elintarvikeohjelma

Lapin elintarvikeohjelman verkkojulkaisu löytyy osoitteesta <https://issuu.com/lapinliitto/docs/elintarvikeohjelmaa4> sekä pdf tiedostona osoitteesta <https://www.dropbox.com/s/hcdqjq9ptw819s3/Lapin%20elintarvikeohjelma.pdf?dl=0>.